

De caussis mortis in vulneribus capitis, et recta eorum curatione / Ioannis Petri Passeri Bergomatis liber. In quo ad mentem Hippocratis potissimum de perforatione, & abrasione, in cranei laesionibus non satis apparentibus agitur.

Contributors

Passerus, Joannes Petrus.
Ventura, Comino, -1617

Publication/Creation

Bergomi : Typis Comini Venturæ, 1590.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/mnsenxjg>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

2

2

D E
CAVSSIS MORTIS
IN VVulneribus.

.CAPITIS,
Et recta eorum curatione
IOANNIS PETRI PASSERI
BERGOMATIS
Liber.

In quo ad mentem Hippocratis potissimum de Perforatione, & abrasione, in Cranei læsionibus non satis apparentibus agitur.

---

*Ad Perillustrem, & Reuerendiss. D.D. Hieronymum
Ragazzonum, Bergomi Episcopum religiosiss. &
Comitem, ac Sanctiss. D.N. Papæ Assistentem.*

Ex auctoritate Superiorum.

BERGOMI, Typis Comini Venturæ. 1590.

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Wellcome Library

ADMODVM ILLVSTRI
A C R.^{mo} D. D.
HIERONYMO RAGAZZONO

Bergomi Ep̃o religiosissimo
ac Co. et

SS. D. N. PAPAE ASSISTENTI.

J O. P E T R V S P A S S E R V S
felicitatem.

*Dituro libellum hunc, in
quo de recta Vulnerum
capitis curatione, pro in-
genij mei tenuitate, breui-
ter ago, cuinam illum di-
carem, ut augusti alicuius
nomine illustris patrocinio firmatus in lucem
tutus exiret, non fuit difficile reperire. siue n.*

a 2 erat

erat auctoritatis amplitudo quarenda, siue
excellens quaedam maximarum artium co-
gnitio, siue illustris perfecta & absoluta virtu-
tis praestantia, quemnam Tibi dignitate maxi-
mo, doctrina, & eloquentia singulari, atque
ijs virtutibus cumulatissime instructo, quae in
istam, quam honorifice adeo sustines, Episcopi
personam cadunt, praeferre iure unquam po-
tuissem? Nimum facerem imprudenter, si
de Te, tuisque animi atque ingenij admirabili-
ter bonis verba facerem. Clarior est. n. ista di-
gnitas, quam ut à me possit orationis lumini-
bus illustrari: & excelsa in loco collocata Tua
virtus cum multiplici rerum scientia coniun-
cta, hominum oculos latere non potest. nec
quisquam unquam futurus est ita hebes ad
iudicandum, qui non & Te optime omnium
tueri posse, quae Tua tutela traduntur, existi-
met; & me iudicij summa dignum laude, vel
hoc uno nomine, quod Tibi meum hoc opus
inscripserim, non arbitretur. Reliquum est
igitur, quod unus maxime potes, id ipsum
etiam

etiã, ut velis, patiarisq. sub Tui nominis præ-
sidio prodire libellum hunc in hominum aspe-
ctum: ut qui suis se defendere viribus non po-
test, Tua se possit auctoritate tutari: id quod
mihi non tua modo humanitas, cui toto par in
orbe reperiri non potest, ultro ita defert, ut
nullum omnino precibus locum relinquat;
sed ipsa etiam postulationis æquitas explorete
permittit. quamvis. n. res, de qua hic agitur,
cum ista parum congruere persona videatur,
officio Tu tamen & laudabili & Te ipso di-
gno fungeris, si quæ patrocínio egent, ea Tibi
commendata Tua auctoritate defendas: præ-
sertim si illa sint huiusmodi, quæ iuvare rem
hominum possint, & aliquid in commune bo-
num conferre: id quod ego in hoc opere si
assecutus non sum, certe sum ita secutus;
ut ne minimum quidem oculos ab hac una
cogitatione deflexerim. Sed hoc impetrare
ipse cupio, non quia æquum sit, quod postula-
tur; sed quia à liberalissimo Principe postula-
tur; atque ut Tuum in me maius beneficium

ex-

exsistat, hic unius tuæ rationem haberi nolo
humanitatis. cui quidem humanitati si mi-
nus externis significationibus, certe intimo
animi sensu, & singulari observantia genere
perpetuo respondebo. Interim Te Deus Opt.
Max. Ecclesiæ nostræ diu superstitem seruet,
& omnibus gratiæ suæ ornamentis, magis,
ac magis, in dies cumulatum reddat, atque
florentem.

LECTORI

BENEVOLO.

I qua ars præstantem & diligentem requirit artificem, ea profecto, meo & omnium iudicio, Medicina fuerit. Nulla enim maiorem damno & iactura, præsertim ab imperito & ignauo, exercetur. Siquidem circa corpus humanum inter omnia nobilissimum versatur Medicus. Quod ubi semel mutilatum, aut neci datum est ab aliquo imperito, non amplius ope humana refarciri, aut reuiuiscere potest. Hoc semper cogito; hoc menti iamdudum insedit meæ: & proinde nil umquam antiquius habui, quam ut perfecte Chirurgicam artem pro ingenij mei viribus perfecte addiscerem, & quo ad eius fieri potest innoxie exercerem. qua in re nihil æque me anxium aliquando habuit, ac frequentes mortes eorum, qui apud nos capite icti forent. Quocirca iamdiu rem disquirere, & inuestigare diligenter sum aggressus. Cumque non modo causas, sed etiam remedia quæ me inuenisse speraueram, cum amicis viris eruditis contulissem, factum est eorum hortatu, & fere impulsu, ut ea qualiacunque sint, Reipub. iuuandi gratia euulgare decreuerim. Nam etiam si fortasse scopum attigisse alicui non videbor; at certe in eo saltem damnandus non ero, quod alijs veriora, certioraque, & meliora inueniendi, et in medium adducendi occasionem præbuero; paratus semper in eius transire sententiam, qui absque liuore mihi veriores monstrarit. Interim, Benigne Lector, hæc quæcunque sint, inspecta tantum Auctoris animi sinceritate, & conatu, æqui, boniq. consules.

*Auctores, quorum opera in hoc opusculo
conflando vsi sumus.*

A Etius.	Horatius Morus Florent.
Albucasis.	Iacobus Carpenfis.
Alphonfus Ferius.	Hollerius.
Aluarus Nonius.	Vuecherus.
Amatus Lusitanus.	Io. Baptista Carcanus.
Ambrosius Pareus.	Zapata.
Andreas Cruceus.	Ioannes Fernelius.
Vesalius.	Vigonius.
Antonius Calmethus.	Iulius Cæsar Arantius.
Arethæus.	Leonardus Bertapallia.
Archigenes.	Botallus.
Auenzoar.	Ludouicus Vasaus.
Auicennas.	Marianus S. Barolitanus.
Bartholomæus Magius.	Marcus Tullius Cicero.
Claudius Galenus.	Nicolaus Florentinus.
Cornarius.	Massa.
Cornelius Celsus.	Ouidius.
Dinus Florentinus.	Paullus Aegineta.
Franciscus Arcæus.	Iulianus.
Valeriola.	Lantius.
Valesius.	Petrus Argelata.
Vertunianus.	Martyr Tronus.
Gabriel Fallopius.	Rasis.
Guido Gauliacus.	Realdus Columbus.
Guilielmus Placentinus.	Rolandus.
Haly Abbas.	Soranus Ephesus.
Hippocrates.	Vidus Vidius.
Hieronymus Cardanus.	
Fabricius Aquæpen.	
Mercurialis.	
Montuus.	

F I N I S.

D E
CAVSSIS MORTIS
IN VVulneribus
CAPITIS,

Et recta Cranei lesionum curatione.

Prooemium.

VM Cerebrum membrum prestantissimum Natura prudens pro ratiocinatricis animæ domicilio condidisset, unde sensum & motum corpori vniuerso impartiretur : iure etiam optimo id ab omni externa iniuria quantum fieri potuit conseruare studuit, pilis primum, cute crassissima, deinde pinguedine, & carnea membrana, ac pericraneo, postremo osseo tegumento, quod cranium Græci, Latini caluam siue caluariam appellant, circumsepiciens, & tegens. Ceterum cum sæpissime accidant offensæ, ictusq. adeo validi, ut his resistere non valeant, craniumq. ipsum fracturam modo apparentem, modo latentem vitam in discrimen adducentem promptius admittat & pa-

A tia-

Cerebrum condidit natura sagax, ut sensum et motum impartiret. ratiocinatricis animæ domicilio. quomodo ab externa iniuria ipsum conseruare studuit.

tiatur, à qua potissimum ubique, & maxime in hac
 urbe adeò facile occumbant, ut vix sanari posse vi-
 deantur; neque eiusmodi lesiones aliquando ullo mo-
 do vitari impediriq. possint: factum est, ut multo-
 rum ingenia pro his curandis insudarint, inter quos
 principem locum sine controuersia obtinuit Hippocra-
 tes, qui ferro, medicamentis, & victu tenui eos curare
 docuit. hunc Celsus, Galenus, Paullus, multiq. alij
 grauissimi, & illustres viri sunt secuti. Quemad-
 modum verò Hipp. longe omnium diligentissimus,
 nullis parcens laboribus ad solam mortalium salutem
 præ alijs optimam curandi methodum adinuenit, &
 instituit: ita quidam alij simul & labori parcetes, &
 pecunie inhiantes magis, quam saluti hominum atten-
 dentes, ab illo optimo, veteriq. medendi instituto ad-
 modum declinarunt & recesserunt. Cumq. hi princi-
 pia artisq. vera fundamenta penitus, toto (ut aiunt)
 aberrantes caelo, ignorarent; in varias & omnino à ve-
 ritate aborrentes opiniones deuenere. Siquidem ex his
 aliqui voluerunt in hac tantum, vel illa lesionis cranei
 specie contra Hippoc. institutum ferro utendum; alij
 etiam ad incantamenta, supersticiosasq. obsecrationes,
 pulmenta, emplastra, ac victum crassum declinarunt.
 Quarum sententiarum, & curandi rationum diuersi-
 tas ad incertum propositarum lesionum euentum ma-

ximam attulere occasionem: magnam proculdubio incurando difficultatem effecere. quandoquidem non non adhuc satis apud quosdam, non solum de operationibus in craneo exercendis, sed neque de medicamentis cuti vulneratę applicandis constare videtur. Quo circa operepretium mihi videbar esse facturus, si, vel postremus omnium ipse quoque de huiusmodi rebus loquerer: tametsi certò sciam me non facilem sanè provinciam aggredi, si causas cur multi adeo mortales ex capitis vulneribus præsertim Bergomi intercant, & pro cauendis tot mortibus rectum curandi modum tradere adnitar. res certò ardua est & perdifficilis, utpote a sensibus remota, quæq. verè multos gravissimos viros diu torsit, & fatigavit. ingenij autem mei acies imbecilla, exiguaq. admodum est; nec otij tantum à facienda medicina superest, ut omnia exactè inuestigare, explicareq. valeam. Vicere tamen amicorum adhortationes, & reipublicæ iuuāda desiderium. proindeq. omnes difficultates superare tētavi, satiusq. esse duxi nimium audentis notam subire, q̃ laborem, quo alij iuuari possint, subterfugere. Vel ob id quoque libentius aggressus sum hanc provinciam, ut quoad possem nobilissimam hanc, necessariamq. artem, artificesq. ipsos à calumnijs rudium, aut maleuolorum hominum, nonnihil vindicarem, qui infelices euentus

non in morbum, non in aeris qualitatem, non in vulne-
rati, aut astantium errores, non etiam illa, quae casus
superuenire possunt, impedimenta non parua, aut pau-
ca; sed in Medicorum semper imperitiam, aut negli-
gentiam, & auaritiam, reijciunt. existimaui etiam fo-
re, vt ex his qualibuscunq; meis lucubrationibus alij
felicioris forte ingenij excitari possent ad id, quod ag-
gredimur, facilius inueniendum, exactiusq. traden-
dum, finemq. illum attingendum, quem ipse nescio
an omnino potuerim assequi. totis pariter viribus
insudaui, vt quorundam imperitia, quam malum
thesaurum appellat Hippoc. discuteretur. qua quoad
fieri potest sublata, & si vitilitigatorum linguam
Chirurgus euitare non possit, Deo etiam iusto omnium
actionum malarum vindici omnia relinquat; eumq.
quotidie deprecabitur, vt benignitate sua artem, ad
quam nos vocauit, inculpate exercere doceat: siqui-
dem artes non hominum, sed vt diuinus Hippocr. di-
cebat, Deorum dona sunt.

Idimus superioribus annis vul-
neratos in capite facile admodum
non solum ab offensis magnis, sed
etiam ab incisionibus paruis, &
vulneribus Bergomi plerunque
interire, contra quàm ante 20.

vel 30. annos fieri soleret, vt multi affirmant: sed
promte vulneratos in capite interire huius Ciuitatis
proprium non videtur, quando non desunt vrbes aliæ,
quibus hoc idem accidere intelligimus: inter quas Car-
pus numerat Florentiam, & Bononiam: addit Fallo-
pius Neapolim, & Vicetiam; Cardanus, & Carca-
nus, Mediolanum. Cardanus primum inquit: Ferra-
riæ industria, ac diligentia Medicorum euaderent
etiam præciso cerebro, apud nos neque membranis vul-
neratis, immo nec osse quidem capitis, prorsus res incre-
dibilis, fere omnes pereunt. In quibus verbis videtur
Cardanus id propter Mediolanensium Medicorum
imperitiam accidere voluisse: quoniam alibi etiam di-
xit: Mediolani Vulnera crurum difficile curantur; ca-
pitis contra, facilius, quod aer sit crassior. Sed in Me-
diolanensium Medicorum imperitiam, præcipue nunc
viuentium, hoc reijcere non debemus. optime. n. noui

6. Aph.
18

6 Aph.
56

Me-

Lib. 1.
lect. 1.

Medicos Mediolanenses, ut in alijs medicinae partibus, ita quoque in hac nemini secundos. quare hoc in e. urbe accidere propter relatam causam, nequaquam credendum arbitror: quamvis Carcanus in eo libro quam nuper de Capitis vulneribus composuit, hoc etiā nunc in ea urbe accidere scribat, dicens: Hæc vulnera nostris temporibus, atque in nostra patria præsertim, lætalia adeo videntur, ut multi ex capitis vulnere, quamvis minimo, ex hac vita decedere soleant. sed quando hoc Mediolanum accidere inceperit non constat. Nō ergo sola Bergomi patria id patitur, sed alię etiā, in quibus non adeo tenuis aer, ut Bergomi, nec ignari Medici, reperiuntur, ad quas causas huiusmodi eventum vulgus reducere solet. Sed inconstantes modo, Medicorum imperitiam, modo aeris tenuitatem accusant: Medici verò quidam solam aeris tenuitatem culpæ apud nos solent.

C A P. I I.

ED ut hinc incipiam quod plures nostra, quam superiori ætate moriantur, non ita facile ipse concederem: quin potius contrarium me posse ostendere forte putarim, plures videlicet nostra quàm superiori ætate à capitis

pitis vulneribus euadere. An vero frequentis huius tam superioris, q̃ presentis ætatis in capitis vulneribus interitus caussa sit aeris qualitas, vel Medicorum imperitia, vel aliqua alia, asseri non facile videtur.

Quare veritatem inuenire cupientes caussas, à quibus interitus succedere potest, enumerabimus, à communibus primum factò initio, mox ad proprias accedentes. ita. n. omnibus caussis ante Medici oculos positis, verior facile fortasse apparebit. Et quamuis caussa malum hoc producere valentes ad multa capita reduci possint; maioris tamen breuitatis gratia, ad has reducere volumus, partis. s. læsæ præstantiam, prauorum succorum abundantiam, præceptorum Medici neglectum, aeris qualitatem, & imperitiam medicantis.

*Causa mortis in
vulneribz capitis
est quæplex.*

- 1 partis læsæ præstantia.
- 2 prauorum succorum abundantia.
- 3 præceptorum medicorum negligentia.
- 4 aeris qualitas.
- 5 medicantis imperitia.

CAP. III.

Artis læsæ præstantia tantum potest, vt Hippocrates; vel alius quisquis ille fuerit certe nullo modo contemnendus auctor, nullum capitis vulnus leuiter contemnendum esse dixerit, nec immerito,

quia, vt experientia clarum fecit, ad solam cutis disruptionem, & contusionem, non raro interitus sequi visus

*Causa prima
Propter læsæ præstantia
capitis
nec letale elicere
cuius sic cutis in
tatu magis si in p
re erit vulnus ubi
vena arteria ut ne
us erit p̃t quia ca
sa in ætate p̃actibz
lesio communis erit.*

- Casus* — *sus est. Bergomi Nobilis causidicus D. Nicolaus de Curte regia etatis annorum viginti octo, in dorsum cadēs, caput illisit in angulum clynopodij, cutis fracta est in regione suturæ labdoidis: nec primis diebus aliud quod metum inferre posset superuenit: septima die os Stomachi dolere cepit: octava febris corripuit, nec remisit: vndecima rigores superuenerunt: decima septima mortuus est, tametsi vulnus ad pericrancū nō pertingeret. Clerico cuidam filio fabri lignarij baculo percusso in regione sagittalis suturæ, cutis leuiter fracta est: vsque ad decimum septimum diem bene visus est habuisse, mox febris superuenit, quam rigores, deinde paralysis partis oppositæ, exceperunt: vigesimo secundo die obiit. ablato craneo apostema nullum inuentum in cadaueris cerebro, aut membranis: venę tantum crassam meningem permeantes magis quam par esset sanguine turgidæ apparuerunt. Iuuenis quidam Barzizius annorum 20. in capite punctus à bubulco mucrone stimuli, quo boues vrgere solebat: vix fracta est cutis: nil verendum apparuit: septima die febris superuenit cum magno totius capitis dolore; quem delirium sequutum est; et tandem decimaquinta transacta interitus. Horum oculatum testem habuimus diligentem, & acris iudicij Chirurgum Hieronymum Algisium. Ex quibus casibus apparet leue capitis vul-*
- ægro-

nus interitum adferre posse. neque hoc alicui mirum
videri debet, nam fieri potest, vt in duobus primis
ægotis in regione futura, vel in parte aliqua, vbi vas
aliquod, siue vena, siue arteria, siue neruulus, cra-
neum permeet, vulnus infligatur, cuius caussa par-
tibus internis lesio communicetur, a qua ob summam
capitis nobilitatem et præstantiam, quamq^{ue} minima
videatur, nullis interuenientibus erratis, interitus
produci possit.

*Causa prima —
lesionis comunicatio
cū internis partibus*

CAP. IIII.

Praurorum succorum abundantia
mortis caussa esse potest, quando
illi ad laborantem partem fluen-
tes omnia subuertunt. Potest
autem corpus malis succis abun-
dare, aut quia à natiuitate pra-
uum temperamentum sortitum sit, aut quia posterius
tale euaserit. id quod præcipue fit, vel cum morbo
Gallico laborauit (inde. n. membra omnia præsertim
uero naturalia solent vt plurimum remanere imbe-
cilla, & ad prauos succos congregandos apta;) vel cum
vino, ciborumq. ingluvie obrui consuevit: unde ne-
cessario corpus cacochymum efficitur.

*Causa secunda —
Abundantia prauorum
succorum & potest mortis
causa.*

*A fildia bica ipso
eē pōt prauos
cor ut anatiu
tate aut poster
tale euaserit
ipso. prauos succi
partē lesā eē dnt
et oīa subuertit*

causa tertia —

Humores multus corpus
et si puer capitis
multus cepit na
pat frigida humores
ad eum tunc fieri
fluit.

Nobedientia pariter necem ad-
ferre potest, puta cum vulnerati
in capite animi, vel corporis con-
tinuo agitantur motu. contingit
enim aliquando, ut quidam ita
impatientes sint, ut caput uno

et et oia alia
nisi humores
necesse est mori. n. p.
aut ut pars edat.
imbecillitas. ira
nec humores cale-
rit et attenuat.
a spiritibus uenit.

continere, & ut decet, nolint loco. præterquam. n. quod
vulneri continuus aduersatur motus; etiam corpora
debilia turbat, fatigatq., humoresq. ad partem læ-
sam facillime fluere facit. Aliqui adeo timent, ut
inde admodum fiant imbecilles, animumq. desponden-
tes nil nisi mori cogitent. animi verò passioncs quantā
vim in morbis omnibus habeant, præcipue uero cum
caput vulneratum est neminem ambigere arbitror. lo-
quor aut, non solum de timore, sed etiam de ira, & oī
alia animi perturbatione, à qua fiat ut humores inca-
lescant magis, & ad partem laborantem confluant, &
inflammationem tandemq. mortem afferant. Neque
capite vulnerati de vindicta intensius cogitantes mi-
nus affliguntur, quàm qui in cubito, vel manu, vel alia
parte vulnus patiens membrum continue mouet, pu-

Lib. de ta ambulans, aut manum iactans, vel aliter mouens.
ca. mor. 6.2. & 4

nota —

Ira, ut Galenus dicebat, ad motum excitat excremen-
ta,

ta, quæ prius quieuerant, calefaciendo, attenuando, & in spiritum vertendo. Vnde mirum non est, si Antonio, vt hoc obiter addam, de Lon incola vallis Calicerie pagi Bergomensis optimi habitus viro ex leuissimo capitis vulnere mors superuenit, quamuis sola cutis portione resecta in capitis vertice, nullis accedentibus in primis diebus verendis symptomatibus, allato postea nuntio nihil se, qui egenus erat, pecuniamque non paruum extorquere ab aduersario sperabat, posse ab eo consequi. adeo enim ingens animi dolor illum inuasit, vt febris, & tandem mors superuenerit. Similiter nimia locutio, & clamor interitus causa esse possunt, quoniam Auicenna teste materias ad caput trahunt, quibus caput repletum facile fluxione, vel inflammatione corripitur, præcipue si tempora vulnus occupet. Inobedientia etiam causa mortis esse potest, quando capite vulnerati nimiam euacuationem, aut repletionem procurant. Repletio procuratur cibo, aut potu nimio. ob id scriptum est ab Hippocrate: abstinentia, & aqua cunctis vlceribus confert, & magis recentibus quàm vetustis; maxime vero omnium vulneribus in capite. Si ergo cibo magis quàm par sit vulnerati in capite se impleuerint, aut uinū biberint, in uite discrimen incidunt. Nam ex eodem Hippocr.

casus

nimia locutio et
mors materiam ad
caput trahit et causam
moris inferunt
t. 2. magis in vulnere

Tertia circa non
4. trac. 2
c. 10.

Inobedientia quæ
per se in capite reple
tione aut inanitione
periclitatur.

Lib. de
vuln.

Lib. de
vet. me-
dic.

rodens miscuit, à quo eschara adeo profunda induc-
 fuit, ut triplo maius quam antea esset vulnus reddi-
 tum sit, qua visa medicamentum mutauimus è no-
 strapyxide aliud admouentes. vnde dies decimusquar-
 tus non præterijt, quod iterum vulnus ad optimum
 statum redactum fuit. id videntes qui hominem nul-
 lo modo viuere statuerant, aliquid deuorandum pro-
 pinarunt, quod intestina abrasit, & aluum adeo flui-
 dam reddidit, ut simul cum excrementis & sangui-
 ne anima exierit. Item si accidat, ut lactans mu-
 lier, vulneretur in capite, lactentiq. vbera tribuat in
 vitæ discrimen adducitur, ut contigit coniugi Iordani
 Balsami, quæ vulnerata parum supra tempus sini-
 strum, cum parua admodum cranei denudatione fa-
 cta ab instrumento libere incidenti, continue pueru-
 lum vberibus enutruuit; & inde capite humori-
 bus repleto inflammationeq. suborta extincta fuit.
 cuius ratio pulcre adducitur à diligentissimo Car-
 pensî, dum inquit: Dico mulierem non debere lacta-
 re, seu emungi aliquo modo usque ad securitatem
 apostematis: quia emunctio illa euacuat venas ma-
 millarum, & ne detur vacuum à venis mammi-
 las nutrientibus fuit aliunde in eas sanguis. &
 quamuis per mirach ascendant venæ ad mamillas
 sanguinem illis à matrice deferentes, à quo fit lac;

ta-

si vulnus accideret
 licet signari et
 vbera lactentia
 non oportet implere
 monitum enim infla-
 mationis
 penitus debet
 securitatem
 motus
 Casus

Lib. de
 fra. cra-
 nei cap.
 de emu.
 lac. f. 59

tamen etiam à superioribus Venis circa costas superiores pectoris veniunt Venæ ad coquendum sanguinem conuertendum in lac, qui sanguis est calidus longe plus sanguine inferiori: & illæ Venæ etiam, ne detur vacuum, tam superiores, quàm inferiores trahunt à sibi vicinis Venis: & ita ponunt humores in motu tam superiores, quàm inferiores. quia ergo Venæ prædictæ superiores sunt propinquæ Venis gueden, & Venis profundis Venæ apoplecticae, siue Venæ somni nominatae; ideo possunt caput replere, & capitis sanguinem ad motum ducere. quia gueden Venæ, & apoplecticae, sunt Venæ, à quibus omnes capitis Venæ ortum habent, ideo mulieres vsque ad prædictum tempus quiescant ab emunctione. Hæc Carpus. Causa etiam mortis capite vulneratis esse potest coitus, qui etiam refertur ad inanitionem, aut continua eius cogitatio. coitus enim humores calidiores & fluxibiliores reddit, præterquam quod vacuando prosternit virtutem, Stomachoq. præ cæteris nocet, cuius etiam consortio caput læditur.

namque qui hæc
coitus reddunt
et ipsi humores
fluxibiliores reddunt
et et
agitatione.

CAP. V 1.

Eris item qualitas interitus caussa
 esse potest, quando cum eius fri-
 giditate, & siccitate tenuitas
 adiuncta est, ut clare apparet in
 multis Ciuitatibus, in quibus
 propter aeris tenuitatem capitis
 vulnera difficillime curantur. dicebat. n. Gal. quod
 aer corpora densissima expedite penetrat: ideo nisi arte
 & magna admodum diligentia cum vitemus, & cor-
 rigamus, craneum, membranasq. permeando, cum ipsa
 tum cerebrum, & varie etiam pro qualitate tenuita-
 ti adiuncta afficere potest, puta os corrumpere, mem-
 branas vellicare, & ad difflandum difficiles partes
 reddere. postremo etiam cerebrum refrigerare potest,
 quod quando accidit malorum vltimum est illi, cui ca-
 put fractum est. hoc uero postremum, non hieme tantum,
 sed etiam aestate accidere potest, quia cerebrum eodem
 Galeno teste, est quouis aere calidius. neque obstat,
 quod multę regiones frigide reperiantur, in quibus
 capitis vulnera facile sanantur, ut tota fere Ger-
 mania, & Polonia. quia quamuis ibi aer sit nostro
 valde frigidior; tamen quanto nostro frigidior est,

tan=

causa quarta
 q. n. in aere e. l.
 Siccitas et siccitas
 tenuitas

tanto etiam crassior: Unde nec subiecta corpora permeare, nec ita facile lesionem imprimere valet, sicut ille, qui non ita frigidus est, sed magnam tenuitatem adiunctam habet. quæ forte causa est, cur quidam anni, & quædam eius tempora ac constitutiones reperiantur, in quibus omnes fere in capite vulnerati Bergomi, modo moriuntur, modo sanantur, ut cum aer propter ventorum defectum, & pluviarum multitudinem, vel propter ventorum multitudinem, & pluviarum defectum; vel propter aliam quampiam causam occultam, uel manifestam alteratus, & mutatus, modo tenuior, modo crassior redditur.

C A P. V I I.

Edici imperitia, vel negligentia multis modis interitus causa est, maxime vero cum Medicus à principio affectionem non cognoscit, ob idque morbo debita auxilia non administrat, puta cum vulnus cauum, vel sinuosum scalpello non incidit, ut medicamentum apte admittat, & excrementa reddat; aut adimendum non aufert, non abradens, non per-

perforans, si abradendum, aut perforandum quidpiā sit; vel certe male, & inepte abradit, vel perforat. neque enim secare expedit ipsas suturas; sed ab ipsis recedere, & in proximo offe ista agere. Male etiam agit Medicus, si os adnexum membranae violenter auellat. de qua operatione, Deo fauente, postea loquemur. Medicamentum etiam aliquod acutum, seu acre, aut grauians vt Emplastrum ponderosum vel premens nimis, si adhibuerit; aut actu frigidum, à quo inflammatio excitari potest in vulnere, vel circa vulnus, male administrauerit; vel linamētis vulnus violenter apertum detinuerit; vel vinculo nimis arcto vsus fuerit. Hoc. n. à Paulo latum parari iubetur, nec admodum Lib. 6. adstringens, sed tñmodo vt linamēta retineat. consul^{c. 90.} te ergo operaretur, si dum caput secandum est, methodum ab Hippocr. traditam seruaret. is enim quoties Lib. de vulnus apertum tenere cogeatur, vt mala ossis intro^{cap. vul.} spiceret, primum procurabat, vt linamenta in vulnere sine admodum adstricto vinculo retineret: secundo, vt inflammationem arceret, cataplasmate vtebatur, ex polenta tenuissima, quæ aceto subacta incoqueretur. eandem verò maxime glutinosam fieri volebat, ut linamenta in vulnere minimo cum labore retineret; atque ita ligaturæ adstrictionem fugeret. quæ ad caput humores trahere potest. quam etsi Hippoc.

dum linamento, & cataplasmate utitur, adhibet; non ob aliam tamen causam id facere videtur, nisi ut cataplasma vulneri superpositum retineatur, dum siccet: neque vulnus cataplasmate onerat; sed solummodo Lib. de partem vulnus ambiētem circumdat. inquit enim: Hic Med. usus cataplasmatidis, & artificiosus est, & multum prodesse potest. videtur enim u'ceri opitulari vis eorum, quæ circumponuntur. Nostris vero temporibus dum caput secandum est, usus albuminis oui inualuit, non quod Hippocratici emplastri uices suppleat, aut melius sit; sed quia parabilius est; forte etiā quia usu receptissimū in alijs corporis partibus sauciatis. sed in capitis vulneribus non ita recte ipso nos abutimur. sed utcunque sit, optimū esset; si dum caput secandum est, non albumine; uerū Hippocratico emplastro uteremur, non tamen quorundā imperitorum abusum sequentes, qui eo toto fere uulneris tempore abutuntur. At didici quod si uulnus sine cranei lesione fuerit, et motis, id est linamentis, & emmotis, id est medicamentis, quæ linamentis excipi solent, utemur (quoniam ut plurimum Galen. teste pingua sunt,) in vitæ discrimen capite uulneratus adducitur, quia & linamenta, & medicamenta pingua, vulneri agglutinando aduersantur. Et quemadmodum in uulnere simplici linamēta ipsum ui apertum detinendo inflammationem excitare, & emmo-

emota sordes nutrire, ideoq. interitus causam producere; ita uulneris compositi precipueq. cum contusione complicati intempestiua agglutinatio mortem asferre potest. tunc enim non glutinandum, sed danda opera est, ut ulcus quam celerrime suppuret. hoc enim pacto, quæ iuxta ipsum sunt inflammari non poterunt, ipsumq. purum quam celerrime efficietur. Inquit etiam Hippoc. Necesse est laceratam, collisamq. à telo carnem, in pus uersam tabescere. & postquam purgata erit, siccari ulcus debet. nam sic mature admodum ulcus sanescet, & caro non humida, sed sicca producet. Quod si cerebri membrana reperitur detecta, uel detegenda est, cum primum denudata fuerit, si cum siccantibus procedemus; uel lenientibus magis quam par est, utamur, error accidit; unde miseri uulnerati uix mortem euadunt. Quidam etiam medendi methodum non tenentes, modo ad siccantia, modo ad lenientia, magno cum uulneratorum discrimine pertranseunt, non perpendentes, quod si statim cum siccantibus procedimus, facile in inflammationem membranarum incidimus. si uero ultra debitum tempus lenientibus ipsis utamur, caro humida, mollis, ac hebes generatur, subiectæq. partis temperie corrumpitur. Atqui malum est in ulcere carnem humidam esse, hebetemq. & diuturniori tempore purgari. quare

quam celerrime lenitio ipsa tentanda; deinde vlcus sic
candum est. Item si, cum aeris frigiditatem et te-
nuitatem timemus, pelles, pannos, stuppas, & alia sine
discrimine capiti superponamus, nulla temporis anni,
aut capitis temperaturæ habita ratione, vulneratis nõ
leue periculum affertur. Quibus addere possumus
aeris Medici iussu apparatus, cuius cum parua vel
nulla habetur cura, multa damna infert, tam si frigi-
dior, quàm si calidior reddatur; ut etiam cum vul-
nerati locis frigidis & humidis, vel iusto calidiori-
bus, aut nimis spatiosis, et apertis, aut nimium con-
clusis, & suffocatis collocantur. aer. n. non liber neque
perflatus facile putredinem contrahit; qua cõtracta, si
corpus cacochymum, quod frequens nostris temporibus
accidit, aut calidi fuerit temperamenti, febres accedit;
vel saltem humores facile mouet. ij vero moti caput
facillime, et partem læsam, ac debilem petunt. unde
sequuntur postea sæpius inflammationes, febres, deli-
ria, mortesq;. Quod si, dum Medicus vulnere mede-
tur, illud refrigerari permittit, nec petijs calidis vul-
nus fouet, præcipue aere frigido existente, omittitq.
multis candelis accensis, ut optime Carpus, & Arceus
monet, ambientem uulnus aerem alterare, agrotantem
vulneratum in vitæ discrimen adducit. Comperi
etiam continuas visitationes, præsertim cum vulnera-
tum

tum sub amicitia specie inuisunt inimici, aut suspecti, non paruum ei damnum intulisse. animus. n. a gri inde perturbatur, plerunque humores incallescunt, & ad laborantem partem fluunt; vt id quoque addam ab ijs, qui frequenter talamos ingrediuntur, & egrediuntur, aerem inequalem, et modo calidiorem, modo frigidiorrem reddi. quæ inæqualitas capiti vulnerato summe infesta est, & non raro rheumatismum conciliatrix. Ad medicantis item imperitiam, aut negligentiam mortis causa refertur, cum totius corporis nullam curam habuerit, victum conuenientem non imperando, nec sanguinem mittendo, aut opinionem eorum sequendo, qui in vulneribus primo quoque tempore à sanguinis missione abhorrent, eiusmodi operationem contra præceptum Hippoc. Gal. Auicennæ, & aliorum classicorum medicorum usque in tertiam & quartam etiam diem, si Dijs placet differentes, aut humores superfluos non purgando. Volebat. n. Hipp. purgationem ventris deorsum factam plurimis vlceribus conferre, atque vlceribus, quæ sunt in capite, et in ventre. Non tamen desunt Neoterici quidam, vt Franciscus Vallesius, Sect. 6. qui in capitis vulneribus non esse vtendum purgatione putat, præcipue si tempus anni calidum fuerit; sed solummodo clysteribus acrioribus, & tenui victu, timens id, quod in lib. de locis in homine dicitur ab Hipp. febri-

lib. 2. de
mor. po.

Febricitanti caput ne purgato, ne furiosus fiat, calefa-
 ciunt. n. ait caput pharmaca purgativa, & ad calidita-
 tem febrilem, accedente ea quoque, quæ in medicamen-
 to est, insania fit. eiusdem sententia fuit etiam Fran-
 ciscus Arcæus Hispanus, qui vix ullum medicamen-
 tum purgans in his casibus admittit. Sed hos summe
 errare existimo. quia dum humores saltem, qui in pri-
 mis vijs sunt, non euacuantur, ab eis redundantibus
 vapores in caput tolluntur, qui ad inflammationem
 excitandam concurrere possunt. Non negarem tamen
 eos in magno errore versari, qui medicamentis valen-
 ter trahentibus, præcipueq. scāmonium, & similia re-
 cipientibus capite vulneratos purgant. eo quod à medi-
 camentis huiusmodi acerbis ponuntur humores in
 motu, qui ad laborantem partē facillime postea fluunt,
 ut contigit superiori anno Antonio Carminato incolæ
 vallis Breni. hic. n. vulneratus in capite à re contun-
 dente cum meningum denudatione post tricesimum
 diem iam conualescens sumpsit Rhabarbarum (quo an-
 tea ob chronicum morbum sibi familiarē vti solebat)
 quod nihil eduxit, sed humores agitavit adeo, ut ca-
 put impetentes, erysipelas phlegomonodes excitarunt.
 cui subsecuta sunt varia apostemata in capite et fa-
 cie, & tandem interitus ipse. quod vix euenisset, si
 nostris præceptis obtemperasset. cum potuisset sibi sat
 esse

Lib. de
 cu. vul.

esse detractio sanguinis, & purgatio ab initio facta. Mea ergo sententia in principio vulneris, & multo magis in progressu valenter purgantia, & ut aiunt medicamenta electiue educentia vitentur, in usum solummodo lenientibus, aut leuioribus reuocatis. Insuper capite, aut aliter fere vulneratus, causa medicantis interire potest, quoties non cogitur iacere in loco decliniori, quo sanies facilius effluat; aut si aliter fieri nequit medicamentum aliquod extrahens non apponitur vulnere, vt naturæ debiliter operanti succurratur, præcipue in parte capitis superiori, quo loco natura propter situm altiorem difficilius saniem expellit. Medicus etiam causa mortis esse potest, si mulierum familiaritatem nimiam, & seruitutem, præsertim speciosarum, vulneratis non interdixerit. ex harum. n. continua conuersatione, si non actus Veneris, saltem continua eius cogitatio oriri potest, quæ non paruum nocuummentum afferre solet. Si Medicus igitur his mentem non adhibuerit, id quod Aretæus dicebat, sequetur, ut scilicet ex leuibus initijs morborum capitis, fines mortiferi sequantur. quia infirmis, ut Ouidius poeta dicebat: Causa pusilla nocet.

lib. 1. c. 2

*Infirmis causa
pusilla nocet.*

Ae sunt caussæ, quæ præter ea
 quæ ab æsentia uulneris petuntur
 non Bergomi tantum, sed ubique
 locorum capite vulnecatis mori
 afferre ualent. à quibus omnibus
 quamuis aliquando apud nos mori
 sequatur; non tamen id adeo frequens fit, ut plures se
 affecti in hac patria, quam alibi moriantur. non. n. i.
 hoc terræ & orbis tractu desunt boni habitus homi-
 nes, Medicisq. præceptis obsequentes; neque Bergome-
 sis aer (alioqui satis laudatus) capiti adeo contraria
 qualitates obtinet, ut ad illum huius mali caussa si
 referenda; & non omnibus huius Ciuitatis Medici
 imperitiæ nota iure inuri potest. Necessarium ergo
 arbitror particularis effectus, particularem etiam
 uenari caussam. Ea uero & occulta & manifesta esse
 potest. occultam caussam reiicimus, cum non desint
 manifestæ. nec insueta uulnerato capiti umquã supe-
 uenire uisa sunt symptomata, quemadmodum Alua-
 rus Non. Hispanus Antuerpiæ accidisse anno 1574
 memoriæ prodidit, dicens: Nescio qua ratione id de-
 prehendimus hoc anno Antuerpiæ, ut plurimi citra
 Caluariæ lesionem ex cerebri, seu menyngum concus-
 sione

In scho-
 lijs Ar-
 cai.

sione effluente è venis sanguine obierint. quod malum
eo magis fuit capitale & funestum, quominus illi, qui
sic affecti erant in insolita symptomata incurrerent.
nam cum septimo, aut ad summum quartodecimo die
symptomatibus ab Hipp. descriptis hæc se noxa mani-
festet, hi illis diebus bene valere, non febrire, non vo-
mere; ceperunt decimo septimo, & vicesimo; & quod
magis est mirandum quinto & vigesimo, hæc se se o-
stenderunt; mortuiq. sunt oēs. Hæc Aluarus. Quāvis
aut doctus iste Medicus huiusmodi mortis causam in
manifestam reiiciat, scilicet in cerebri, seu menyngum
concussionem, ob quam è venis sanguis effluxerit, qui
inflammationem, aut apostema, & denique interitum
attulerit; non tamen meo iudicio ueram causam huius
euentus attigit. quia ante numerum dierum ab eo pro-
positum cerebrum necessario concuti debuit; potuitq.
sanguis è venis effluere. neque causa apparet, cur eo
anno cerebrum concuti, sanguisq. effluere debuerit,
magis q̃ anterioribus, & posterioribus temporibus.
Quod si sanguis e venis effluxit propter contusionem,
quomodo usque ad decimum septimum, aut vicesimum
quintum diem antequam corruptionis membranarum
vel cerebri inditia apparuerint, inclusus retineri po-
tuit? sanguis. n. extra vasa à natura nō regitur. quare
statim cōcrescit in grumos; mox putrescit, ac in saniem

D

ver=

vertitur; & proinde putredinis effectus cito producit. nempe febres, deliria, & mortem, (ut sileam alia) quando nemo est qui ignoret, quam seua symptomata ad cōcretum in grumos sanguinem sequantur. Quocirca, caussa, ob quam eo anno vulnerati in capite frequenter Antuerpiæ mortui sunt, non ad cerebri, seu menyngum concussionem, propter quam sanguis e venis effluxit; sed potius ad aliquam aliam causam manifestam, vel occultam referenda videtur. & quia symptomata insolito tempore apparuerunt, neque acutorum morborum morem seruauerunt, quem tamen si os lesum non fuisset, seruare debuissent, forte non ab re erit, si id à caelesti influxu euenisse affirmemus. cuius influxus vim in nostro aere, per viginti, vel triginta annos continue perdurasse non credendum, præcipue cum, quos hucusque mortuos audiimus, symptomatibus ab Hippoc. & alijs auctoribus descriptis correpti fuerint; neque alijs diebus quàm quarto, septimo, aut vndecimo, vel ad summum quartodecimo, aut interuenientium aliquo. Quare nos id ad manifestam lubentius, quàm ad occultam referimus. cuiusmodi sunt iam supra enumeratæ, de quibus ita actum est, ut vix alia, ni fallor superesse videatur, exceptis quæ ab instrumentorum, à quibus vulnera fiunt, et particulari nostra aeris qualitate desumuntur.

Sed

CAP. IX.

SED antequam ulterius procedam, videre operepretium est, quibus capitis vulneribus facilius & frequentius interitus adueniat. quia apud nos æque omnia vulnera letalia sunt. sæpe vero in non leuem admirationem adductus sum vulnorum pericula contemplatus, non à magnitudine vulnorum, aut læsæ partis præstantia proficisci, (quæ aliquando facilius sanari videntur magnæ, quàm parvæ discissiones,) sed ab ossis cranei vulnere denudati coloris mutatione. quæ eius ita color à naturali recedit, & variat, ut oï penitus humiditate priuatum videatur, tametsi alioqui illæsum appareat. Huic vero coloris mutationi, & siccitati plurima tractu temporis accedunt symptomata, & denique mors ipsa. id vero omnibus eiusmodi vulneribus, tam ab incidētibus, quàm à contudentibus telis inductis, superuenire solet; sed frequentius ijs, quæ contundendo facta sunt. Antequam autem naturalem colorem os perfecte exuat, ex florido & roseo, ut ita dicam, fit liuidum adeo, ut tandem sensim exacte exsiccatum appareat: nonnunquam etiam amisso naturali colore humidius videtur.

non vulnere magnitudo, sed coloris omnis cranei mutatio mentem indicat.

antequam siccitas se ostendat . à qua humiditate, non solum tyrones chirurgos, sed etiā, qui vulgo sapientiores videntur, non raro delusos fuisse vidimus; os illasum arbitantes, sensimq. hoc modo infelices capite vulneratos ad orci fauces abire permittētes . quæ profecto coloris in osse mutatio, & humiditas aucta; & deinde apparens exsiccatio, nihil aliud est, quàm ipsius corruptio . hoc aliquando in primis diebus, aliquando tardius fieri consuevit . & aliquando priusquàm craneum corrumpatur symptomata antecedūt membranarum inflammationem indicantia; ^{an} quando aut nullum apparet prius, quàm ossis corruptio partibus internis fuerit communicata . qua ex distinctione clare elici potest, quod prima corruptionis species ab interna; secunda ab externa causa originem ducit. illa certe fit, propter membranarum inflammationem natam, vel ab humoribus confluentibus; vel à materia ibi propter vas aliquod ruptum congesta, quæ putrescens, calidosq. vapores ad craneum mittens eius naturalem temperiem vitiat; & insuper si insaniem conuertatur proprio etiam colore inficit . Alterum vero corruptionis genus externæ soboles est causæ, vt diximus, corrumpentis . Differunt autem, quoniam primæ corruptionis species, siue ea fiat, anteq̃ craneum ipsum corruptum appareat, siue etiam uno & eodem tempore,

eius

et corruptio in
vulnerib; capitis
altera membranarum
et altera ossium

eius statim febris comes est, aut oculorum dolor, aut *signa membranae corruptionis.*
 aliud simul apparens symptoma, quod membranas inflammatione, aut apostemate, affici demonstrat, siue primis diebus, siue etiam posterioribus, ab inducto ictu. In secunda autem corruptionis specie, nullum symptoma videmus ante cranei corruptionem. corrupti autem ipsum, ut plurimum incipit secundo, aut tertio, aut quarto die, aut etiam serius, usque ad undecimum diem, citius et tardius, prout corruptionis causa maior, vel minor existit. nullo interim suborto accidente, quod metum inuehat. (non. n. loquor de ea mutatione coloris in osse, quae superficiem tantum apprehendit, praecipue undecimo, vel decimoquarto die transacto.) commune vero symptoma est febricula quaedam, cui postea (non interueniente longo temporis tractu) plurima alia adnectuntur, & tandem mors ipsa. Haec vero secunda corruptionis species, fere sequitur, vulnera à contusione facta: & frequentissima est, praesertim in hac patria, ob situs inequalitatem, lapidum multitudinem, & variam eorum figuram, simulq. aliorum instrumentorum contudentium conditionem, & copiam. Quare mirum non debet esse, si frequentissime contusionibus, osse capitis denudato, cum apparente fractura, vel sine, ista etiam cranei corruptio, quam exsiccationem vocant, superuenit, vel integro apparente craneo.

Hæc

Hæc (nisi medica manus opem ferat) sepe inévitablem affert mortem. Dixi Craneo integro apparente, quia, in quibus os usque ad crassam menynghem fractum est, adeo ut aliquantisper sit denudata, ista cranei corruptio superueniens, nullum periculum asferre solet. solummodo enim mortem asferre videtur, ubi craneum integrum conspicitur.

C A P. X.

Scis igitur, quod licet integrum appareat, sub contuso vulnere contusionem nihilominus patitur, corruptionis causa querenda est.

Superius diximus, quod os ante quam corrumpatur, aut uno &

eodem tempore coloris patitur mutationem. Huius ergo primum indaganda causa. Color est qualitas, quæ ex primarum mixtione resultat, consequiturq. qualitatum mutationem, potissimum cum rerum temperamenta & formæ mutantur, & corrumpuntur; adeo ut, quoties color substantiæ ossis mutatur, à mutatione temperamenti, seu formæ ipsius videatur provenire. ossis vero forma, nisi sit eius naturale temperamentum, saltem sine eo non consistit. Quare ad mutationem hu-

iusce=

color qd

*ossis corruptio,
et eius causa*

iuscemodi verissimile est etiam eius naturale temperamentum solui. id vero soluitur, maxime cum in eo putredo, demumq. corruptio inducitur. putredinem vero ossis ipsius ariditas sequitur. dicebat. n. Celsus: Os id quod vitiatum est, aridum sit necesse est. quoties ergo os mutauit colorem, et aridum est, putridum etiam & corruptum, est dicendum. Videndum igitur, quæ ossis sic contusi integri apparentis temperiem soluere possunt, & in eo causare putredinem: hæc vero esse videntur primo Aer; secundo pus; tertio medicamenta; quarto humorum influxus; quinto nutrimenti priuatio, propter vasorum craneum nutrimentum interceptionem.

que sunt omni causa
videtur -
1 Aer
2 pus
3 medicamenta
4 humorum influxus
5 nutrimenti priuatio

CAP. XI.

Vo ad primum ergo tractus Bergomensis regionis montanus est, longe à lacubus, paludibus, ac alijs aquis, presertim stagnantibus. vnde in eius aere pauci exsurgunt vapores. & quotquot in eo est quacunque de causa esse contigerit, facile discutuntur à ventis, à quibus continuo perflatur, ita vt apud nos fere semper sit aer purus, siccus, ac maxime tenuis,

Aer -

nuis, magnam penetrandi vim obtinens. nec tamen
 intense frigidus est, adeo ut capiti vulnerato noxam
 inferre sua frigiditate sit affirmādus. Cremēsis. n. aer
 (si relatis sit standū) nostro frigidior est, ut et Germa-
 nicus, & Polonus, attamē his in locis aeris frigiditate
 non impediēte, fere omnes in capite vulnerati sani-
 tati restituuntur. id quod nequaquam eveniret, si fri-
 gidi aeris qualitas accusanda esset, os cranei siccare
 & corrumpere. deinde quomodo frigiditas non in-
 tensa posset interficere? Quare si aer corruptionis, seu
 putredinis cranei apud nos causa statuendus est, id po-
 tius in eius tenuitatem referendum arbitraremur; non
 quod tenuitas ipsa per se noxam inferat, cum sit quali-
 tas secunda, quæ nisi aliarum interuentu agit; sed
 quod occasionem alijs qualitatibus, quæ per varias &
 inæquales admodum constitutiones in nostris monti-
 bus mire inconstantes sunt in agendū præbeat, &
 permittat. aer tenuis os promptius subit, quàm medio-
 cris, aut crassus; quæcumque fuerint ambientis consti-
 tutiones, intensæ, siue calidæ, siue frigidæ, siue hu-
 midæ, siue siccæ, vel complicatæ ossium denudatorum
 temperamento aduersantur; nativumq. calorem oīum
 operationum naturalium causam labefaciunt & ex-
 stinguunt. hoc vero eo facilius sequitur, quo tenuior
 exstiterit. tum enim non tantum cranei substantiam
 per-

Aeris tenuitas
 timenda

permeare, sed etiam ad membranas, & cerebrum perueniens eorum temperamentum solvere potest. id vero dupliciter faciet, vel primario frigiditate sua calorem natium extinguendo, vel per accidens poros constipando, & difflationem prohibendo. Dicebat Gal. algorem & frigiditatem efficere corpora nervosa diffilia ad difflandum eorum substantiam contrahendo, & condensando. prohibita vero difflatione non mirum est, si craneum corrumpitur concepta putredine, membranaeq. sepiissime inflammantur. Hinc ergo aliquando causam primæ speciei corruptionis cranei pendere arbitramur; quoniam membrana exquisito sensu prædita aeris præcipue frigidi lesionem facilius percipit, quam os. ideo ea inflammationem contrahens, calidos vapores ad craneum mittit, eumq. etiam tangendo, & medio vasorum, quæ à membrana ad illud mittuntur, quodammodo inflammatione afficit. idq. prius ab aere male affectum, & nutritione destitui incipiens, ac periclitans facillime corrumpit. Huius vero corruptio, vel simul cum inflammatione membranarum, vel parum post apparet, longeque à secunda speciei corruptionis differt. Nonnullos enim vidimus, quibus craneum contusum non erat, sed solummodo denudatum, uno die nec febrire, nec alio affici symptomate, sed in omnibus secundum rationem se habere. poste-

2. aeris tenuitas, non

4. Sim.
med.c.2

E riori

riori vero, cum inflammationis membranarum, ossis corrupti signa simul fuisse, qui mortui sunt. Hoc aut præcipue accidit, quando aeris non habetur cura, nec eius qualitas timetur, vel thalami adeo calidi præparantur, ut caput valde calefiat; ob idque humores ad ipsum confluant, ut inflammationem excitent, quæ vulneratos postea interimit. similem cum aere noxam adfert etiam materia confluens ab intrinseco, ad membranam loco affecto subiacentem, seu propter vas ruptum, seu per ossis rimulam, vel eius poros transiens. nam ibi congregata & putrescens, ossis etiam temperamentum soluit. Quomodo vero aer solus secundam corruptionis speciem efficere possit, non patet, eo maxime, quia sæpe (licet aerem alteremus, & quo ad fieri potest emendemus,) evenit.

CAP. XII.

IN Medicamentorum autem malum usum forte culpa aliqua est reijcienda. quoniam ossi oleosa medicamenta, vel alia fluida aliqui indiscriminatim superponunt, sufficere existimantes si linamentum siccum premiserint, licet totum postea vulnus

re=

reliquum sine vlllo timore oleosis impleant, perinde ac si linamenta illa siccissima, rarissima, & leuissima oleo maderere nequeant, & omnia oleosa, vel quæuis alia liquida ab osse arcere queant. quod & falsum ~~et~~ ridiculum est. Medicamenta.n. quæ craneo nudato admoventur, non solum sicca potentia, sed etiam actu talia esse debent. Dicebat Gal. In nudatis ossibus pingua pharmaca vitamus, siccis solis utimur, fugientes emmotæ. ex quibus Gal. verbis elicitur quod, si medicamenta, quæ linamentis superducuntur, ossibus denudatis non competunt; multo minus ea, quæ humidā, siue fluidam substantiam habent, conueniunt. hæc q. videtur ratio, quia, quæ humida sunt, & fluxilia, præter quod maior eorum pars temperamento ossis aduersatur, poros et cranei permeare possunt, secumq. ichores in vulnere genitos, aut saniem altius per eius substantiam vehere; qui postea, propter eorum crassitiem ~~et~~ et pondus, sub osse detinentur, ~~et~~ interitum adferunt. Neque credendum, quod ossis cranei expultrix facultas eos repellere possit, & impedire quominus in id altius subeāt; quia os corpus simile est, frigidum, & siccum, cuius operationes ob id tardæ sunt. dum autem os carne nudatum est, propter pus, & medicamento-
rum, ~~et~~ corpus, uim, eorundem etiam qualitates illud alterare possunt. quibus omnibus debilis iam

s. de cō.
medi. p
gen. 14.

propter morbum effecta pars, difficile admodum ob-
 stare potest. quo fit, vt in huiusmodi substantiam, &
 altius, & profundius liquidum quoduis & fluidum
 corpus facile irrepit, & recipiatur. Vnde rationi con-
 sonum est ob hanc causam Hippocratem dixisse, Ul-
 cus in capite, neque vino, neque alia re esse madefa-
 ciendum, quod ab eo non propter carnem, sed propter
 os, de cuius lesionibus præcipue tractat, dictum
 fuisse credendum. neque Vinum solummodo à cura-
 tione vulnery capitis excludit, vt clare ex Corna-
 rij, & cuiusdam alterius doctissimi viri translatione
 patet; sed humida omnia: sic dicens, Vlcus in capite
 nullo humore humectare oportet; ac ne vino quidem,
 vel certe quam minimum. prius enim antequam de
 vino loquatur, humida omnia à curatione vulnery
 capitis reijcit; quemadmodum etiam in libro de vl-
 ceribus fecerat. & quia ibi vinum non excluferat,
 immo illud comprobauerat; idem de vulnery capitis
 curatione non esse intelligendum admonuit, dicens,
 Ac ne vino quidem, quasi àicere voluisset Hippocra-
 tes, quamuis vinum pro alijs vlcery curandis ac-
 ceperim; scias tamen hoc capiti vulnerato non conue-
 nire. adiecit autem Quam minimum, vt alij vertunt,
 Temere; fortasse, vt si aliquando pro vulnere abluen-
 do, vel alia de causa vino vti velimus, eo temere

non

non utamur. temere autem vino vtendum non vide-
 tur, non quod eius qualitas vulnere aduersetur, car-
 nem adstringendo, & comprimendo, carnisq. meatus
 obstruendo. non enim omne vinum ita adstringit, vt
 carnem vltra debitum cogendo, & comprimendo do-
 lorem inflammationemq. moueat, quemadmodum fa-
 cit, quod vehementer austerum est. Immo vinum,
 quod modice austerum est, pro vulneris curatione à Ga^{3. de fra}
 leno adeo probatur, vt se eos, qui grauissime vulnera-^{ctu.}
 ti fuerant, curasse fateatur, multiplicem pannum vino
 nigro austero madentem vulneribus inducendo. Ne-
 que Hippocrates vinum, quod sit austerum, vel dulce,
 aut acidum rejcere videtur: sed uinum omne in ge-
 nere. quod autem omne uinum non adstringat, adeo
 clarum est, ut nulli non sit manifestum. Verum
 dato quod uinum ab Hippocrate in uulnere cura-
 tione damnatum fuisset, eo quia carnem adstringat,
 comprimaturque, non apparet caussa, cur cetera humi-
 da rejciat. Inquit enim iuxta Vidi translationem
 Vlcus in capite neque uino, neque alia re, madefacere
 oportet, aut certe quam minimum. quare ab Hippo-
 crate uini usus, aliorumque liquidorum, interdictus
 fuit, ne propter eius fluidam substantiam, super os
 labens, eius latibula, porositatesq. permeet, ac sa-
 niei, quæ cōtinue in uulnere gignitur, portionē ad mem-
 bra-

branam, & cerebrum ducat. idque interitum adfe-
 rat. quibus addere possumus, vinum in capitis vul-
 neribus ab Hippocrate reijci, quia non adeo siccum
 est, ut temperamento ossis par sit; sed eius respe-
 ctu humidum exstet; ob idque ipsius temperamentum
 euertere valeat. Quo circa, si vinum alijs vlceribus
 3.met.4 amicum, & (vt Galen. dicebat) omnis vlceris opti-
 mum medicamentum, ea de causa Hippocrates à cu-
 ratione vulnerum capitis excludit, adeo vt si eo ali-
 quando vti velimus, temere non vtendum præ-
 cipiat: quid de alijs humidis medicamentis intelli-
 gendum sit, prudentissimo lectori iudicandum per-
 mitto. Itaque si vinum, quia humidum, non conue-
 nit, ergo nec lotiones, quæ à quibusdam parantur; nec
 mel roseum, (præcipue quando os nudatum est;) nec
 alia, quæcumque ea sint, humida, cum caput vulnera-
 tum est; sed solummodo non potentia tantum, sed
 etiam actu sicca & arida, vt ea sunt, quæ Galen.
 lib. quinto de compositione medicamentorum per ge-
 nera, Cephalica appellat.

quæ nocent.

CAP. XIII.

*V*ando vero os cranei corrumpi-
 tur sine vlllo apparente tumore,
 aut inflammatione, aut alio quo-
 uis in vulnere symptomate, hu-
 morum influxum causare non
 possumus. & quamuis is aliquan-
 do contingere possit, (vt in Erysipelate;) raro tamen
 ossis superficiem transit. Sed hic mirari subit, cur Ga 7. apho.
 leni tempore, ossibus denudatis raro erysipelas super- 19.
 uenire solebat; nostris vero temporibus, sæpe. id quod
 obseruauimus, præcipue anno octuagesimo quarto su-
 pra sesquimillesimum; quo tempore id, non solum homi-
 nibus vulneratis calidæ temperaturæ; sed etiam frigi-
 dæ, superuenisse vidimus. Immo, quod peius erat, si
 cutis ferro, aut caustico medicamento aperiebatur,
 (frigida, quæ prius morbum excitauerat & fouerat
 causa non obstante,) vt in tumoribus etiam, melan-
 cholicis, malum id superuenire solebat. anno uero, in
 quo hæc scribere postea cepi, multi vulnerati in capi-
 te cum ossis denudatione, vel fractura interierunt, præ-
 cedente erysipellate in affecta parte. quod deinde paul-
 latim totum corpus circueñs, aut ad partes internas retro
 edens, vt plurimum enecabat. quod si qui euasissent
 cuti-

cuticula, pilisue decidentibus glabri fiebant. Quare patet contra vulgi opinionem, quod frequens interitus vulneratorum in capite istius anni, non à particulari à corporibus celestibus demissa lue, sed à superuenientis morbi natura pendere. patet enim erysipelas caput apprehendens necem non raro asferre, præcipue capite vulntrato exsistente, eo tunc propter vulnus debiliore, ob idque promptiore ad excrementa suscipienda, & retinenda reddito.

C A P. X I I I I.

*Q*uod uero pertinet ad uasorum craneum nutrientium interceptionem, nemini dubitandum, vasa craneum nutrientia ipso denudato simul cum eo continui solutionem et diuisionem pati. ex qua os tabescere, (ne dicam mori) contingit; quia medulla illi nutrimentum suppeditat, licet non adeo copiosum, ut sufficiat etiam parti denudatæ perfecte nutriendæ. uerum quoties os nudatum est, & nutrimenti penuria non laborat, difficile ab ambiente alteratur. quam arbitror esse causam, cur aliquando ossa denudata squamam non remittant. quod in multis obseruauimus; præcipue

cipue vero in craneo Perillust. Comitij Octauij Brem-
bati, cui per multos dies cranei portio carne exuta
permanfit; in eoq. tandem caro supercreuit, tametsi
nulla ofsis portio, aut squama abscefferit. sed quo-
niam in omni orbis parte contingit per vulnera vasa
diuidi plurimis non intercuntibus: ideo neque hac par-
ticularis apud nos fuerit statuenda caussa, quæ cranei
temperism evertat, interitumq. adferat.

CAP. XV.

SI ergo nec aer, nec pus, nec medi-
camenta, nec humorum fluxio,
aut vasorum præcisio, caussa pecu-
liares dici debent, à quibus fre-
quentius hic, quàm alibi, ofsis cra-
nei putredo sequatur, ac corru-
ptio fiat, quenam erit caussa? An forte ea, quæ vul-
nus efficit? superius enim dictum fuit maiorem partem
vulnerum, quæ hac in regione capiti accidunt, ab in-
strumentis contudentibus fieri; & si craneum cor-
rumpatur, id præcipue vulneribus à re contudente
factis superuenire: idque secundo, aut tertio, aut quar-
to die prodi; aut aliquando nonnisi vndecimo alicuius
interuenientis symptomatis. Quare necessarium ar-

F bitror

*bitror ad examinandam instrumentorum contunden-
tium naturam accedere.*

C A P. X V I.

Orro quæ contundere possunt, e-
iusmodi sunt, ut non solum quæ
diuise oculis subiiciuntur, lædant;
sed etiam in ijs, quæ illæse à prin-
cipio videntur, semina mortis ab-
scondant, quoties cranium contu-
derint. quamuis enim oculis, à contusione læsio inue-
nta non appareat; fieri tamen potest, ut vasa in cere-
bri membranis, dura, vel tenui, dicta pia matre, vel in
plexu corioide, vel denique in ipso cerebro, siue vena,
siue nervi rumpantur. nervi. n. ubi à cerebro oriun-
tur, mollissimi sunt. Quod offensæ genus libere, expe-
diteq. incidentia raro efficere solent. Sed de læsione,
quæ partibus sub craneo contentis accidit, nobis modo
non est sermo; sed solummodo de ea, quæ aduenit cra-
neo ipsi contuso, non apparente ad sensum contusione.
quam exsiccatio, siue etiam corruptio, tandemq. nisi
Medica manus præsto sit, mors sequitur. Hæc, ut su-
pra relatum est, facilius, frequentiusq. homines apud
nos e medio tollit, difficileq. à Medicis cognoscitur, ac
facile

facile curatur. Sunt tamen, qui eam adeo negligant,
 vt contendant, de ea locutum fuisse Hippocratem,
 propter prognosticum tantum, & vt diligentio-
 redderet Medicum ad inuestigandum; non autem
 principaliter vt eam curaret. An vero isti Hippocra-
 tis mentem assequantur, suo loco patebit. Hęc clasio,
 quę à contundente instrumento in osse relinquitur, à
 Galeno Thlasma, & Thlasis; à nostris Collisio, siue
 contusio vocatur. quam idem ita describit: Cum ex-
 terior superficies eius, quod ita patitur, corporis conti-
 nuitatem seruauerit, multę vero exiguę diuisiones
 in profundo exstiterint, collisio, ac contusio vocatur
 hoc egritudinis genus. Ex quibus Gal. verbis patet,
 quid sit collisio, siue contusio. quo etiam in loco addit,
 ea quę collisionem pati debent, aut ex carnosiss parti-
 bus, aut ex tenera ossium natura esse oportere; di-
 cens: Necessarium est, vt sub ipso ictu in seipsum impel-
 latur, & cauum fiat, quod colliditur; alioqui non col-
 lideretur. Vt vero abeunte causa cavitatem obti-
 neat, non est necessarium: nam magna ex parte mollia
 omnia ad naturę suę locum regrediuntur, vbi percus-
 sor discesserit. Quare ex Gal. verbis elicatur collisio-
 nem in molli tantum corpore, vt in carne, & tenera
 ossium natura fieri, quia, vt Nicolaus Floren. dicebat,
 quanto os est siccius naturaliter, vel per etatem, tan-

P. M.
Thron.
de capi.
vuln.

De cau.
mor. c. 2

contusio, seu collisio qd

to magis & citius contingit ipsum findi, ex occurſu
cauſæ contudentis; & econuerſo, quanto minus eſt
ſiccum, tanto minus contingit illud. Si ergo os cranei
non admodum ſiccum fuerit, non ita facile apparenti
fractura rumpetur; ſed latentī. quæ collifio, ſiue con-
tuſio vocabitur. Omnium vero ætatum offa, nō adeo
dura ſunt, vt ſi non ſecundum totam ſubſtantiam, ſal-
tem ſecundum eorum partem collidantur. Dicebat Cel-
ſus: Poſſe etiam euenire, vt ex ictu neq; findatur os,
neque perfringatur, ſed ſummum tantum collidatur,
exaſpereturque. Hanc collisionem Hippocr. in ſuo de
cap. vulneribus libro, ſecundum modum fracturæ cra-
nei poſuit, phlaſimq. appellat, ſic dicens: Collidi os po-
teſt, quamuis in ſuo ſtatu ſeruetur, & collifo rima non
accedat. Hic ſecundus. huius vero collifi ſpecies ſunt
plures. nam plus, minusve colliditur, & altius, ac to-
tum os. vel in ſummo magis, & non totum; & plus,
minusue etiam quod ad longitudinem, & latitudinē
pertinet. ſed nulla poſtmodum conſpectui cognoscitur,
qualis ſit & quanta. neque. n. ubi quid collifum eſt ab
ictu, protinus malum oculis patet. Plerumque. n. in
phlaſi colliditur os, ſic vt collifum non appareat.

Nam fracturæ cranei speciem, ut
 supra dicebamus, quidam, qui nus
 per commentaria in lib. Hipp. de ^{P. M.}
 capit. vuln. edidit, ab Hippocrate ^{Thron.}
 connumeratam fuisse vult, pro
 pter prognosticum; itemq. ut Me
 dicum valde diligentem reddat inuestigando eam
 collisionem, &c. Verum de ea tractasse Hippocratem,
 ut Medicus diligentior inuestigando redderetur,
 fateri non vereor: sed quod propter prognosticum, eam
 in medium attulerit, quasi hæc fracturæ cranei species
 curationi non subijceretur, non equidem; quia Hippoc.
 utitur his verbis: Ad sectionem veniendum est, cum
 os colliditur, siue res lateat, siue in aperto sit; atque
 ubi finditur, seu rima oculis subijciatur, seu minus ap
 pareat. Præterea cum os inciditur, sic ut teli vesti
 gium in eo relinquatur, & simul vel finditur & colli
 ditur; vel sine ulla rima colliditur, in hoc fracturæ mo
 do ad sectionem veniendum est. Ecce prudens Lector,
 quod diuinus senex de collisione, & rima verba facit;
 & ultimo collisionem, ut quæ exquisitiorem Medici
 diligentiam postulat, in medium adducit, dicens: Vel
 sine ulla rima colliditur, in hoc fracturæ modo, ad se
 ctio-

etionem veniendum est. rursum, postquam fracturarum
 cranei modos enumerasset; & ostendisset, qui inter eo-
 ossis sectionem postulant, vel non; simulq. quomodo in
 earum fracturarum cognitionem veniremus, ait: De
 curatione vulnerum capitis, deq. ratione, qua depre-
 hendi debent mala ossis, quæ non apparent, ita senti-
 mus. Modo collisio & rima sunt illæ fracturæ cranei
 species, quæ non apparent. ergo restat, ut de eis, non au-
 tem de apparentibus tantum fracturis primo & po-
 tissimum tractarit non propter prognosticum; solum-
 modo, sed propter curationem: quod adhuc ex sequen-
 tibus verbis clarissime patet. subdit. n. Verum oportet
 ubi os nudatum sit, id operam dare, ut cognoscamus,
 quod conspectui non subiicitur, intelligamusq. num os
 fissum sit, & collisum; vel collisum tantum; vel non ita
 incisum, ut ostendat qua telum insederit; & præter
 id collisum, aut fissum, vel utroque modo laesum sit;
 atque ubi aliquo ex his modis violetur, detrahere san-
 guinem oportet, osse per exiguam terebram perforato.
 Ecce quod dum de cranei perforatione loquitur, eam
 esse necessariam in fracturis cranei non apparentibus
 ostendit. cuius adhuc clarum argumentum est, quia
 vult craneum exigua admodum terebra perforari;
 quod in magna fractura non sufficeret. Contra vero,
 inquit: Id os quod à suo statu recedens desidit raro,
 se=

secandum est; & quæ maxime desident, & maxime
perrupta sunt, minime sectionem requirunt. ad hæc ne-
que sedes teli ubi os non finditur, & colliditur, secari
debet; neque etiam quod præciditur, si incisio magna
fuerit, & lata. Præterea Hippocrates dum modum se-
candi craneum ostendit, pericula recenset, quæ subitam
ossis à membrana separationem sequi solent. ideoq. ne
in ea incidamus præcipit, ut os, quod vndique sectum
est, per se à membrana abscedere permittamus. ergo
ossis sectionem instituit, pro fracturis cranei, in quibus
os non vehementer afflictum est, ut est collisio, et rima.
Si enim os vehementer læsum fuisset, celerrime ut Gal.
dicebat, membrana ab eo recederet. De his autem fra-
cturarum cranei speciebus principaliter Hippoc. locu-
tus fuit; quia, cum collisio, & rima Medici oculos fal-
lant, nisi in eis cognoscendis, & recte curandis admo-
dum perspicax & diligens sit, multi occidunt. Quare
id cauere volens quo ad fieri poterat, librum de capitis
vulneribus nobis reliquit Hippocrates; contra. s.
atque nostri æui Chirurghi faciunt, de cranei læsionibus
præcipiens. Ipse enim non apparentes caluaria læsio-
nes cognoscere, & curare docet. Quidam ex nostris
has silentio prætereunt, magnasq. solummodo cranei
discissiones, & fracturas, quæ Hippocr. teste sectionem
non requirunt, curare docent: totiq. in eo sunt, ut glo-
rien-

rientur, se cerebrum circumfluentem retinuisse; innu-
 meraq. ossis confracti frustula abstulisse: cum tamen
 in magnis hisce discissionibus magis natura, quam
 Medicus operetur. Insuper ut aliquid non cuiq. com-
 municandum eos fecisse appareat, quisque particulare
 ceratum, vel emplastrum proponit & laudat, tamquam
 miraculorum auctorem. id quod non aliunde, quam ab
 artis ignoratione et negligētia provenire arbitramur.
 Si. n. artem recte callerent, Naturam, quę ex Hippoc.
 morborum est curatrix, in his quoque paucis contentā
 esse non ignorarent, utpote quę, à leso osse non putridā
 colluviem includente, non opprimitur, & pus expelle-
 re, aliaq. necessaria ad sanitatem, paucis & quandoq.
 nullis adiuta remedijs perficere solet. id quod in an-
 tea dictis cranei occultioribus lesionibus, & collisio-
 nibus, haudquaquam efficere potest, nisi Medicus pru-
 dens & diligens, manū admoveat, et suppetias ferat.

C A P. X V I I I.

Equē ulli dubitandum, Librum
 Hippocratis, qui de Capitis Vul-
 neribus inscribitur, esse inter le-
 gitimos connumerandum. quan-
 do Gal. Hipp. de Cap. Vulneri-
 bus librum scripsisse testatur: quē
 etiam se cōmentarijs illustraturum promittit. nullum

uero

vero Hippoc. lib. de capit. uulneribus ex stare, præter
uulgatum hunc, quæ omnes in manibus habemus, cer-
tum est. cuius stylus & sententiæ, (ut inquit Vidius)
ab Hippocrate ipso nullo modo abhorrent. quare librū
hunc, quem Vidius, & alij latinum fecerunt, vna cū
Cl.^{mo} Mercuriali præceptori nostro non ambigimus esse
Hippocratis genuinum.

CAP. XIX.

AD rem igitur vnde digressi su-
mus redeunt, dicebamus, quod
secunda species corruptionis ossis
cranei superuenit uulneribus à
contundentibus rebus factis; &
quod nulla alia causa nobis exa-
minanda relinquebatur, præter eam, quæ eiusmodi
offensam in capite efficit. quæ cum sit instrumentum
contundens, videndum quomodo corruptionem, seu
exsiccationem, in osse contuso causare possit. Dicebat
Auicenn. quod in contusione pori comprimuntur ab im-
pellente, quod fecit contusionem. quæ sententia à Neo-
tericis scriptoribus corroboratur, dicentibus, quod dū
pori comprimuntur à contusione, calor innatus suffo-
catur; & propterea quod ex eius suffocatione, ossis
alteratio, & corruptio sequitur. Nec mirū, quia dum

4. quar-
ii. tract.

2. c. 2.

Mag.

lib. de

uul. sclo.

c. de osse

corrup.

Alfons.

Fer. de

sclo. vul.

cap 6.

Crucei³

lib. 1. c. 9

Holler.

inst. chi

rur. lib.

3. c. 1.

G

mea-

meatus ossis compressi sunt, naturalis calor perspirare
 non potest. unde eius sequitur extinctio; ad quam tan-
 dem mors: atque eo facilius, si, propter contusionem,
 sanguis in medullarum locum, aut ossis substantiam, aut
 sub craneum, ex proprijs vasibus & locis exeat, effunda-
 turque. Hic. n. putredinem contrahens primum os, de-
 inde membranas, ac cerebrum corrumpit. hanc vero
 corruptionem febris ante decimumquartum diem se-
 quitur. unde stante Hipp. auctoritate eam ab ossis læ-
 sione oriri affirmare non dubitamus. inquit. n. Hippoc.
Hieme plerumque ante decimumquartum diem; æsta-
te, post septimum febris accedit. Præterea vero inter
 cetera quæ vulnerato superueniunt corruptionem ossis
 connumerat. hanc autem superuenire inquit, cum quis
 fractum esse os percipit, siue fissum sit, siue collisum,
 siue quouis modo ruptum; neque id radat, neque secet,
 quasi non egeat, & inuiolatum sit. qua stante Hipp.
 auctoritate, clipeus aerius excluditur, quo passim suâ
 tegentes imperitiam abutuntur negantes in rimis &
 collisionibus ad sensum non satis apparentibus ossi fer-
 rum esse admoendum. Sed ad rem forte quispiam
 dixerit, quomodo mors sequitur sæpe in parvis cranei
 denudationibus? non. n. id ob contusionem, à qua ossis
 meatus comprimuntur; sed ob aliquam aliam causam
 magis verisimile est euenire. quoniam ex parua cranei
 de-

denudatione, parua etiam, aut nulla argui potest con-
 tusio. Verū, si rem hanc diligentius ppendamus con-
 trario modo eā se habere comperiemus. Argelata, cum Lib. 1.
tract. 1.
cap. 1.
 de signis fracturæ cranei loquitur, inquit. Circa hoc no-
 tes, quod licet solutio cōtinui sit parua, cōtingit tamen
 os fore fractum. Hæc autem videtur ratio, quoniam
 contundens paucum sp̄atium apprehendens, si recta fe-
 riendo moueatur, magis iētum imprimit; quam si mul-
 tum sp̄atium occupet: quoniam pauca cranei quanti-
 tas minus telo graui resistit; quam magna: quoties
 scilicet magna ossis caluariæ portio à pari iētū feritur.
 in maiori. n. quanto cæteris paribus, maior vis, ex sen-
 tentia Philosophorum.

CAP. XX.

 Ed. quoniam nonnullæ Regionēs
 Ciuitatesq. reperiūtur, in quib.
 cranei contusiones, non minus fre-
 quentes videntur esse, nec tamen
 in ijs adeo frequentes sunt mor-
 tes à contusionibus huiuscemo-
 di, vt Bergomi: ideo hæ non videntur esse referen-
 de in solam contusionem, sed in alias etiam caussas,
 contusioni adiunctas. Nulla vera ex enumeratis, cra-
 neum, & alia ossa denudata corrumpere valentibus,
 videtur magis concurrere posse, quam aer ipse; quem,

admodum subtilem apud nos esse omnes confitentur quo fit, ut corpora facile permeare possit, vel ipsius Galeni testimonio. Non ergo mirandum, si contusa & denudata ossa magis hic, quam alibi, facile corruptione sentiant. aer. n. tenuis à prædominio, ut antea diximus, siue calidus, siue frigidus, siue humidus, siue siccus, siue duas qualitates primas excellentes obtineat, ossium denudatorum substantiam facilius permeat, ipsorumq. ex contusione male iam affectorum temperamentum immutat, & plerumque euertit. quod ille non adeo facile facit, qui ratione temporis anni, vel constitutionis, vel regionis, vel alia quauis de causa, crassitiam obtinet. Crassior. n. aer, ut ossis contusi substantiam permeare non facile potest: ita, neque eius temperamentum mutare, et naturalem calorem extinguere ualet. Quare non mirum, si in crassiori aeris regione à contusis capitis vulneribus non ita frequenter interimantur homines: sicuti neque in quibusdam vallibus, & montibus nostris, in quibus, tum propter aeris maiorem crassitiam, cum propter validiorem naturam fere omnes (quamuis inepte curentur) sanitati restituantur. Cuius rei ipse testis oculatus fui, cum in Valle S. Martini chirurgiam exercerem. Iam. n. agitur tertiusdecimus annus, quando ibi, licet artis solummodo principia degustauerim, nihilominus omnes

in capite vulneratos (fuere autem multi) fauente Deo sanabā. Quare statuendum, donec melior adfere-
tur sententia, ossa non cranci tantum, sed cuiusq. cor-
poris partis denudata, & contusa, in hac Patria faci-
lius corruptionē sentire, quoniam contusa ossa, propter
contusionem debilia reddita, aeris ingressui obstare
non ita valent; & ob id, ad putredinem contrahendam
magis cum sint preparata, ea aer tenuis promptius per-
means, alterat, eorumq. temperamentum soluit. Si er-
go ossium denudatorum, & contusorum temperamen-
tum à tenui aere eorum substantiam permeante facile
euertitur, quid agendum, vt huic tanto malo opem fe-
ramus? neque. n. facile aerem ita emendare possumus,
vt suæ prioris naturæ vim non aliquā retineat. Quod
si cum humectantibus quispiam id facere tentauerit,
ea non perflato aere mista, seu copulata corruptionis
potius ambientis, quam emendationis fuerint causa.
quare satis fecerit, qui aerem frigidum calefacere lu-
cemq. vitare docuerit Medicus. neque eorum senten-
tiam sequetur, qui aerem frigidum timentes prunas
ignitas in thalamis continue seruari volunt, aeremq.
adeo impense calefieri, vt non uulneratis tantum, sed
etiam omnibus adstātibus maxime obsit. Sufficiet igi-
tur hiberno tempore, prunas cinere tectas ibi seruare,
vt solummodo aeris impense frigidi iniuriam euite-
mus.

Aeris correptio

mus . nam non minus nimium calidus aer, frigidus, capitis vulneribus obest. Dum vero vulnere medelimur, ut omnia tepida applicentur curabimus, interim vulnus petijs calidis fouendo, pluresq. candelas decentis magnitudinis prope vulnus accensas detinendo. Ac stare vero lucem evitare sufficiat; vulnusq. dum detentum est, eodem modo, quo nuper dixi, fouere; & aerem, qui circa illud est, alterare calefaciendo.

CAP. XXI.

Aec sunt ingenia, quibus in aere nostro corrigendo vti possumus, neque ulla ars datur, qua aerem ipsum satis incrassare, ac satis immutare, immutatumq. seruare valeamus. Satis ergo superq. inculcatum iam est, & ratione ambientis tenuis ossa denudata alterari; praecipue vero contusa. quare nostrum erit, si aerem evitare non possumus, contusioni saltem mentem adhibere, ne illa aer tenuis adeo facile alteret, & corrumpat. quod fiet, etiam si contusioni, ob quam facilius corrumpuntur, remedia inueniamus, eaq. in usum trahamus. Quae forte cum aliqui neglexerint, in eos et causa aliqua mortis in capite vulnerato=

ratorū referri poteſt. quorum negligentia, & ignoran-
 tiam, cum numero praualerēt in conſultationibus me-
 dicis, aliquis, licet aliter *et* rectius ſentiret, ſequi, ut
 collegiorum leges iubent, eſt coactus. Longe. n. oſſa con-
 tuſa, à carnoſis partibus contuſis, in curatione differūt.
 quia dum carnoſe partes contundantur, quamuis fiat
 in eis ſolutio continui, ſanguisq. extra vaſa funda-
 tur, cruor ille tamen, ut plurimum per halitum digeri-
 tur. quod ſi illum per reſolutionem curare nequimus
 ad ferrum confugimus, nihil nos temporis dilatione im-
 pediente. partes vero iterum nullo negotio vniuntur.
 At in oſſe contuſo non ſic accidit, quia oſſa dura ſunt,
 & terreſtria, et carnis reſpectu longe denſiſſima. ideo
 non facile pori oſſis compreſſi à medicamētis recludun-
 tur, aperiunturq;. quod ſi id tractu temporis fieri con-
 cedatur, non prius tamen fieri poteſt, q̃ os contuſum pu-
 tredinem contraxerit, circumiacēs q. os ac membranas
 ſua putredine labefactarit. Quare oſſa collifa diuerſo
 modo à carnoſis partibus tractanda ſunt, & curanda.
 cum. n. oſſa contuſa ſunt, nō ſolū meatus ipſorum con-
 ſtipantur; ſed ſæpe ſanguis è proprijs vaſis effunditur,
 qui exhalare non potens putreſcit: *et* dato quod in oſ-
 ſis ſubſtantia nihil cruoris contineatur; nihilominus
 dum pori à contuſione comprimuntur, ac obſtruuntur,
 ex prohibita perſpiratione corruptio, ſeu putredo reſul-

tat

*differt curatio
 oſſis contuſæ
 partium carnoſarum*

tat, à qua putridi vapores eleuantur; qui cum exhalar-
re deberent in ossis substantia, retinentur, reliquumq.
os sua putredine labefactantes efficiunt, ut in eo calor
præter naturam excitetur, membranisque ac cerebro
communicetur, à quo membranæ inflammatione affi-
ciuntur: vel si illæ non inflammantur, saltem propter
vaporum malignitatem id accidit, ut dum os corrup-
pitur, à membrana etiam separetur. ex qua separatio-
ne, & diuisione ichores resultant, qui cum exhalare
adnituntur, & exire, membranas irritant, inflam-
mant, tandemq. corrumpunt. Hi vero ichores ex cor-
ruptione ligamentorum resultant, quorum medio mē-
brana craneo alligatur, dum ipsa simul propter ossis
corruptionem putrescunt. quo tempore symptomata à
Paullo enumerata apparent, membranam à craneo re-
cessisse indicantia. quæ si Medicus expectet, nihil po-
stea est, quod iuuare possit, ægro ad certum interitum
præcipitante. quando vero hoc accidit, quidam Celsi
auctoritate, tamquam clypeo, se tegentes, aiunt: Ali-
quando euenit, ut os quidem integrum maneat, intus
vero, ex ictu, vena aliqua in cerebri membrana rupta,
aliquid sanguinis mittat; isq. ibi concretus, magnos
dolores moueat, oculos quibus obcæcet. Sed horum pa-
ce dixerim, eos melius sensuros fore, si etiam antece-
dentiæ Celsi verba optime ponderarint. Inquit. n. Os
fra-

fractum, nisi succursum est, grauibus inflammationibus afficit, difficiliusq. postea tractatur. quibus verbis statim subdit: Raro. quam dictionem ab istis oportuit non pratermitti.

CAP. XXI I.

Vare omnia Medicus pro viribus moliri debet, ut cito & ante quam symptomata appareant ossis collisi poros cōpressos aperiat: & si medicamenta non sufficiunt, ad ferrum confugiat. Dicebat. n.

Hippocrat. Quae non sanant medicamenta, sanat ferrum. Ferro igitur pori cōtusi ossis aperiendi, contusum os eximendo. hoc. n. modo, non os ipsum contusum, non contuso ossi circumiacentes partes, aut membranae, non cerebrum ipsum corrūpentur. tuncq. si quid in cranei substantia, vel sub ipso retinetur, & latet prater naturam, egrediendi uia facta, mortem non accersit. quae sequi solet, si contusum putrescere permittamus. Utitur aut ferro chirurgus modo os perforando, modo abradēdo. Dicebat. n. Hipp. Citius exciditur id os, quod pus contraxit, & ipsum transfundit. ex quibus verbis elicere etiam possumus Hipp. voluisse propter ossis

H

cor-

corruptionem in craneo pus oriri, & contineri posse, ipsumq. etiam alio transfundere. quæ Veritas etiam ex perforandi modo ab Hipp. tradito elicitur, dum inquit, non statim detegendam esse membranam; sed tenuem ipsius cranei partem esse relinquendam. si. n. huiusmodi perforationem ob materiam, quæ sub craneo retinetur, instituisset, non facile quorundam eius mentem non recte percipientium reprehensiones euitaret: quoniam quamprimum materiæ super membranas retentæ exitus parandus est. tenuem ergo partem reliquit, quia non propter materiam sub craneo contentam perforat; sed propter ossis cranei læsionem. quæ efficit, vt in craneo pus oriatur, & alio transfundatur, indeq. interitus sequatur. quod nos pluries experiëntia deprehendimus, si Verum fateri volumus. quare ea operandi insistendum methodo, quæ longo primum usu comprobata, deinde etiam optimorum auctorum sñia, adeo vt nemo iure ambigere possit. Quod si quis contrariam opinionẽ obstinate tueri velit, cum rogatum volumus, vt rem diligentius consideret, & perpendat. ita enim fiet, vt falsas opiniones abijciat, ni prorsus cecutiat, & ignorantiam prauæ dispositionis indutus sit. sed quia quosdam nouimus, qui aliter ac nos sentiunt, contendentes in proposita fracturarum cranei specie raro, vel nunquam abradendum, & perfo-

forandum esse os, operepretium erit adducere in medium rationes, quibus præcipue nituntur; deinde eorum falsitatem detegere.

CAP. XXXIII.

IN primis ergo aiunt, si cranium abradendum est, vel perforandū, vulnus longo tempore aeri expositum permanet: unde præcipue aere frigido exsistente labia vulneris crudeſcunt, & concoctio retardatur. tantum enim potest vlceris refrigeratio, ut in hanc, & in partium circa vlcus exsistentium perfrictionē cauſſam mortis Metrophanti pueri Hippoc. ^{4 d mor} reiecerit, nec ab re, quia contempsit tegere vlcuſculum ^{bis uul.} Fr. Val, circa pleiadum occaſum tempore ſcilicet frigidiffimo, ^{in com.} à quo vulnus incrudeſceret.

Insuper os contundi poſſe non uidetur, niſi à magno ictu, ſub quo cerebrum concuſſionē patitur, ideoq. vaſa in pia matre, vel in plexibus coroidis, aut nerui, vel venæ in cerebri ſubſtantia rūpi poſſunt, quod quando accidit, nihil eſt, quod iuuare poſſit. quare æger fruſtra cruciatur, Medicique operatio infamiam ſubit. Præterea aliquando reperiuntur aliqui, qui ope=

rationes, quæ ferro fiunt, adeo timent, ut si eos abrasas, vel perfores, animum affligis adeo, ut hoc aliquando interitus causa esse possit.

*Lib. de frac. cra-
nei cap.
de sepa.
du. mat.
a cran.* Ad hæc contingit ex Carpenfi, quod à re superficialiter incidente remoueaturs aliqua cranei pars, nec multum profunda, à qua facilius cadit dura mater: quia eius ligamenta, quibus mediantibus per poros cranei alligatur almocati, sunt in profundum magis incisa, et consequenter relaxationi magis apta. Et ita est superficies ossis remota, quæ est densior, quam pars media: et consequenter sanies est magis apta descendere, ob quod sæpissime contingit mori. Sed si verum est, quod ex remotione superficiei cranei facta ab instrumento ressecante ligamenta duræ matris diuidantur: ob idq. etiã à craneo ipso recedat, saniesq. etiam per ossis meatus apertos facilius descendat, cur non id etiam propter abrasionem eueniet? quoniam abrasio à Medico facta æque ac resectio vasa facere potest, ut decidant resecta. quam vasorum resectione sequitur relaxatio: Et denique, ossis cranei superficie amota, propter saniem, etiã aer, per ossis meatus abrasione apertos facile ingredi, membranasq. ac cerebrum refrigerare potest.

Accedit, quod dum os abraditur, vel perforatur, sæpe scalpris, vel terebra vulnus irritatur, caput concutitur, simulq. caliditas ex mutuo illo attritu scalpendo,

do, vel perforando in eo, & subiacentibus, & circumstantibus partibus excitatur. Vnde humores ad partem fluunt, & trahuntur. quare primum in vulnere, deinde in partibus ossi subiacentibus fit inflammatio: quam non raro apostema sequitur, & mors. & eo facilius partibus internis inflammatio communicatur. quia dum ossis cranei substantiam abradendo, vel perforando demitur, venæ ac arteriæ craneum permeantes diuiduntur: eorumque nocumentum partibus sibi propinquis communicatur.

Pauci quinetiam reperiuntur, qui operationes, quæ ferro in capite fiunt, præcipue abrasionem, & perforationem tentantes, ea dexteritate, quæ conuenit vti sciant, vel possint, & vnde sæpe labia vulneris læduntur, dura membrana laceratur. maior. n. pars eorum, qui ad hanc artem accedunt, paupertate premuntur. quo fit, vt fere omnes periculis alienis discant, dum spe lucri allecti, antequam artem perfecte didicerint, à præceptoribus discedunt. sæpeq. etiam fit, vt illi, qui superbia quadam ducti nobilissimam hanc artem exercere dedignantur, cum ipsi ægrotauerunt ad tironum horum manus perueniant, & suæ superbiæ aliquando pœnas luant.

Id etiam difficultatem facit, quod craneum non undiq. æquale conspicitur. in nōnullis. n. partibus illud

cer-

cernitur tenuius; in alijs, crassius. præterea vasis, quæ in dura membrana sunt aliquibus in locis ita cedit, vt in craneo canaliculos quosdā exsulptos cernere possis, propter quos craneum inæquale redditur, præcipue in laterum partibus, & circa tempora, vbi venæ crassiores sunt, & vbi sagittalis cum coronali sutura coit. ibi enim propter vasorum, quæ in dura menynge sunt extuberantiam, ac crassitiem craneum inæquale est, dum venis ipsis cedit. ideo quando craneum perforatur, quævis omni dexteritate vtaris, aliquando accidere potest, vt, antequam ad meditullium peruenias, in altera circuli parte, vbi os tenuius est terebra membranam laceres.

Tandem sæpissime contingit, vt collisio sit circa suturas, vel suturas ipsas occupet. quod cum accidit difficultates auget, præcipue quo collisio suturæ prior fuerit, adeo vt si suturas ipsas occupet, eas perforari non expediat: sed ab illis, vt iussit Hippocr. recedere necessarium sit; proximumque os secare, aduertendo quod, non semper in vno latere suturæ, sed vt optime Neoterici senserunt, aliquando in ambobus suturæ lateribus perforatio facienda est. Sed ponamus cranei lesionem esse in medio suturæ, vulnusq. vt sæpenu-mero accidit angustum esse, si, iuxta Hippocratis sententiam à suturis recedendum est, magnam discissionē
in

in vulnere facere oportet. quod sine ingenti periculo fieri non potest; quia, quodcunque magnum est, ut Celsus inquit, & alij, periculum facit. si vero vulnus ampliare voluerimus, & suturas perforare membranam suturas egredientem laedimus. quæ læsio ex omnium sententia mortalis est.

Vt hoc etiam non omittam, quod si cranium perforetur, præterquam q̃ operatio ista periculis plena iudicatur, sanitas in longum protrahitur, adeo ut vulnus, quod quindecim, vel viginti dierum spatio curari debuerat ad menses nõ raro pertrahitur.

Quare his rationibus stantibus nõ solum à cranei perforatione, sed etiam ab eius abrasione abstinendũ; & eo magis, quia, quoties post perforationem, aut abrasionem æger moritur, vulgus mortis causam in Medici operationem reiicit ita, ut ipse, eiusq. operatio infamentur, stante etiam, q̃ nõ desunt, qui faciliori admodum via, nempe potionibus, pulmentisq. & similibus huiusmodi vulnera curare profitentur, alias omnes rectas etiam Hippoc. operationes damnantes, quæ in capite ferro præcipue fiunt, prætendentes magnum periculum, quod ferramenta, dum abradimus, vel perforamus, ni admodum caute administrentur, adferre solent.

Ac sunt rationes, quæ fugiendam esse cranei abrasionem & perforationem suadere videntur, precipue in cranei læsionibus sensui non adeo cõspicuis. Verum, ne quis eas amplectatur, et vt dogmata perpetuo seruanda existimet, quibus rationibus fulciantur, qui ferro vtendum volunt, dicemus, ab Hipp. initio factõ. Ita enim quid pro curatione vere sentiendum sit, clarum euadet. Hippoc. ergo, postquam ostendisset modum, quo vulnus in capite secandum est, vt appareat læsumne os à telo fuerit, an non, inquit: Postridie ubi linamenta subtraxeris, inspiciendum est, quo malo teneatur os. quod si cuiusmodi noxa fuerit, comprehendere nequeat, nec conspicuum sit, num mali aliqui senserit, probabileq. sit telum os attigisse, ipsumque violasse, scalpro radendum os est in latitudinem, ac longitudinem hominis, atque etiam transversum, propter rimas, quæ conspectui non subiiciuntur, & propter collisa quæ latent, cum os non discederit ab alio capitis osse recedens. scalpro. n. deprehenduntur ossis vitia, si alioquin manifesta non fuerint. Ecce quid Hippoc. de abrasione senserit, quam non adeo timet, vt laten-

latentem rimam & collisionem. hanc. n. nō solum vult
tentandam esse, quando cranium laesum cognoscimus;
sed etiam quando de eius lesione incerti sumus. quia
rima latens saniem in ossis substantia gignere, ulte-
riusq. etiam ad membranam & cerebrum ducere po-
test, & interitum caussare. De collisione vero cur sol-
licitus est? nisi propter ossis collisi putredinem immi-
nentem, quæ ut ostensum est, ut plurimum ossa collisa
sequitur. sed forte dicet aliquis, nōne potero signis dia-
gnosticis in collisionis cognitionem deuenire? Huic re-
spondeo id forte fieri posse, verum serius nonnunquā
quam par sit; terminum autem rimæ, vel collisionis
per signa cognosci non posse, nisi experimento per abra-
sionem facto. vnde optima ratione Hippoc. præcipit cra-
neum esse abradendum. quia si rimam, vel collisionem
ad membranam peruenire nouerimus in perforationis
necessario faciendæ cognitionem deuenimus. Si vero
cranei tantum partem occupare reperiemus, collisam
partem abrasione eximendo curandi scopo satisfaci-
mus. Adde quod statutum superius fuit ex Auicen.
& Neotericorum melius sentientium auctoritate,
quod collisio poros ossis comprimit; quod ad horum com-
pressionem calor natiuus exstinguitur. quod eo faci-
lius accidit, si cruor in ossis substantia continetur, qui
egredi non possit: quoniam ossis temperamentum sol-

uit, non solum in collisa parte, sed etiam in circumiacente, adeo ut membrana & cerebrum corrumpatur dictum est etiam, quod hoc promptius euenit, si in parte collisa fuerint vasa aliqua insignia, quæ cranium permeent. tunc. n. vasa ipsa collisionem perpeffa corrumpuntur: cumq. vapores, qui ex corruptione elcuantur, egredi non possint, primum os; deinde partes illi subiectas, nisi ijs exitus paretur, corruptione afficiunt, interitumq. ineuitabilem adferunt. Itaq. Hipp. hisce causis adductus optima cum ratione abrasionem instituit, & perforationem. Neque nos ab huiusmodi operationibus abstertere debet concussio, humorumq. ad affectam partem attractio. quam quidam adeo uidentur timere. ut. n. non negamus abrasionem, & perforationem aliquod damnum inferre posse; & aliquando etiam, nisi rite instituantur, et fiant, interitum: ita etiam eum, qui huiusmodi operationes aggredi debet, volumus primum dexteritatem longo satis usu comprobata; secundo ferramenta ad opus perficiendum congrua; tertio Anatomes peritiam omnino possidere; qui. n. ad has operationes in caluaria perficiendas se accingens huiusmodi conditionibus præditus fuerit, paruum aut nullum inferet nocumentum. facile. n. optimi ac peritissimi nauis gubernatoris more nauigando scopulos euitabit, & nauim ad salutis portum diriget

Medicus q ad perforand.
um accedit etia hab.
ere debet.

diriget, & deducet. quod nequaquam rudis & ine-
cercitatus assequi poterit, nisi fortuna, aut casu. qui-
bus, qui actiones suas committunt, rarissime optimum
ac optatum finem consequuntur. Et quamvis Carpen.
rationem reddens eorum, quibus cranei superficies re-
secatur, interitum sequi dicat ob ligamentorum diui-
sionem, seu abscessum, quibus mediātibus membrana
pericraneo alligatur, propter quorum separationē mem-
brana ipsa à cranio recedit: si tamen nos rem diligen-
tius examinauerimus, comperiemus non semper hanc
esse causam, quæ hoc modo vulneratis mortē afferat.
Nam quando cranei superficies instrumento resecante
amouetur, tametsi instrumentum resicans ex eorum
numero sit quæ libere incidunt: nihilominus non ita
libere partes separari possunt soluta continuitate,
quin aliquo modo etiam cranium contundatur. etsi. n.
pars, in quam se inserit instrumenti acies, libere expe-
diteq. incontusa ad sensum resecari videatur: attamen
instrumenti ferientis pondus semper deorsum tendens,
& violenter itidem impulsus, cū sibi aditum, viamq.
premendo insigniter faciat, aliquam necessario contu-
sionem imprimit; & eo facilius, quia pars sub in-
strumento incidente relicta, post superficiem ossis rese-
ctione amotā, multo tenuior est, aptiorq. ob id ad con-
tusionem admittēdam, & maxime inepta ad resisterē-

dum . quare non tam ob vasorum præcisionem , quam ob contusionem hoc modo vulneratis membrana à cranio recedit, & interitus sequitur. Quod autem instrumentum resecās partibus sibi subiacentibus contusionem imprimat, clare nobis demonstravit caput cuiusdā exsulis hoc anno in publico prostrans foro, vbi exsulum capita recognoscenda ponuntur . cum.n. illius secandi nobis esset facta copia , partis capitis dexteræ vulnus ab instrumento resecante factum considerantes invenimus cranium resectum vsque ad membranas. membrana vero exterius nihil lesa apparebat : neque inter cranium & ipsam, vel in parte vulnere circumstante cruor aliquis cernebatur . dum vero membranam duram, seu primam aperiremus, magnam cruoris quantitatem inter ambas membranas reperimus . vltius etiam procedentes totam cerebri partem vulnere subiectam cruore aspersam vidimus, magnum validæ contusionis argumentum. cuius veritatis certissimum testimonium reddere possunt, non minus Nobiles, quam Excell. Physici Ianuarius Corregius, & Paganus Turrianus, qui ambo, cū huic anatomæ interfuerint, rem diligenter considerarunt. Quare quæ resecant & incidunt, simul etiam necessario contusionē absque dubio inducunt aliquā. Neque.n. cruor ille inter vtrasq. mēbranas, & in cerebri substantiā effundi potuisset in casu

casu proposito, nisi interuentu contusionis. Ceterum in simili vulnere capitis, quoties caluaria pars extrema & superficies remouetur ab instrumēto resicante, Carpus laudat perforationem, cui nos quoque aliquando assentiendum putamus: sed de hoc alias. Neque enim verum est, quod propter vasorum præcisionem mors sequatur. alioquin abrasione nunquam vtendum foret, quoniam abradendo similiter vasa præciderentur, & mors sequeretur. quod tamen numquam sequi arbitror. infinitæ enim abrasiones non in superficie tantum, sed sæpe etiam vsque ad medullium, & ultra semper à Medicis factæ fuere; & quotidie fiunt, nulla subsequente noxa. neque quoties in huiusmodi cranei præcisionibus interitus contingit, vt accidit seruo Perillust. Equitis Marci Antonij Gromuli, est causanda vasorum præcisio; sed contusio potius. Præterire silentio quoque hoc loco non possum contra Carpen. alioquin doctissimi viri opinionem, quod in huiusmodi præcisionibus non semper craneum perforandum censemus. quia fieri potest, vt contusio superficiem tantum occupet. quo casu sola abrasio sufficit. Nam, vt dictum est, membrana, non propter cranei præcisionem, sed propter contusionem ab instrumento resicante relictam à craneo recedit: non recedit vero, si os contusum abradendo à corruptione præseruemus: nec

moritur æger, si in contusione ad membranam perueniente perforatione utamur. Neque vasorum rupturæ abstertere nos debet ab eiusmodi operationibus. quia vasa inter ambas membranas, & sub ipsis, tam integra permanere possunt; quam rumpi.

Alioquin si illi, quibus cranium contusum est, haec ratione neque abradendi, neque perforandi sunt; ergo neque quibus cranium valde contusum est, & apparentem fracturam patitur. quoniam si sub minori ictu, ut ille est, à quo simplex contusio fit, vasa rumpuntur, quid erit, quando cranium perspicue fractum est? Nemo enim inficias ibit à maiori ictu, & à quo os cranei frangitur, vasa quoque, ut frangantur, & lacerentur, magis periclitari. quo fit, ut optime ratio hæc concludat. Si in quibus vasa rumpuntur in tenui membrana, aut cerebri substantia, abrasio, aut perforatio non conuenit; ergo neque in alijs cranei lesionibus. Quare id incōmodum, & absurdum sequeretur, ut solummodo pulueribus cephalicis, pulmentis, aut emplastris, alijsq. huiusmodi deliramentis, & ineptiis capitis vulnera tractanda essent. Afferimus ergo & tuemur in casu proposito, non propter adductam rationem, abrasionem, aut perforationem esse omittendam. Quid. n. nocet ijs, qui vasa rupta habent abradendo vel perforando? Quod si omnes collisum cranium habentes

bentes sine abrasione, aut perforatione curare tentaue-
 ris, inter eos aliqui erunt, qui craneum quidem contu-
 sum habebunt, verum sine subiacentium partium læ-
 sione, quos, si sine ferro curare aggrediaris, nō sanabis,
 sed occides. Demus etenim, quod ex centum numero,
 septuaginta tñ rupta vasa habeant in pia matre, aut
 in cerebro, nisi omnes centum abrasas, vel perfōres, tri-
 ginta quoque contusum craneum habentes sine subie-
 ctarum partium læsione, qui curationem admittunt,
 simul cum alijs morti trades. At forsan dices: id ipsum
 propter perforationem, aut abrasionem eueniet: quo-
 niam caput in huiusmodi operationibus concutitur, in-
 calefcit, et sæpe dolet. vnde præcipue in exquisito sensu
 præditis, humores ad partem trahuntur ita, vt possit
 fieri inflammatio, & mors. Respondedo hoc aliquando,
 sed rarissime, aut vix accidere, cum operationes istę, ut
 decet, peraguntur. Et multo maius, immo longe ma-
 ximum impendet periculum à putredine, in, vel sub
 craneo contēta; quam ab inflammationis timore: quo-
 niam eam diuersis præsidis præuenire, & arcere possi-
 mus. Neque etiam si collisio sit circa suturas, vel in
 futuris ipsis, à perforatione, aut abrasione apte & con-
 uenienter administrata abstinēbimus. Nam hic quoq;
 maius periculum imminet à sanie sub ipsis, vel in ipsis
 retenta, quam à læsione membrana suturas egredien-
 tis

*si collisio sit circa sut-
 uras, aut in futuris*

tis ferro factæ . quam tamen si diligentes fuerimus nō
 adeo difficile euitare possumus . Ceterum antequam
 de huiusmodi operatione loquamur , notandum , si su-
 tura naturaliter laxa sit , vt aliquando in pueris repe-
 ritur , adeo vt sanies per se egredi possit , à chirurgi-
 ca operatione nos aliquando iure abstinere posse , etiam
 si ab huiusmodi operationibus desistere nos minime co-
 gat lesio vasorum craneum permeantium . Quis . n . du-
 bitat , dum craneum colliditur , vasa etiam per ipsum
 reptantia simul collisionem pati , collisa putrescere , eo-
 rumq . putredinem partibus internis communicari ?
 Hæc profecto euitas quoties abrasis , uel perforas , pro-
 ut expedire videbitur . Tunc . n . viam omni putrilagi-
 ni , putridisq . vaporibus aperis , qui etiam vasorum
 contusorum putredine resultāt . Neque etiam timen-
 dus puris ex vulneris concoctione facti , aut aeris , in-
 gressus , & penetratio per cranei peros abrasione aper-
 tos . Docet . n . Gal . & tota Medicorum Schola magis
 vrgenti attendendum . magis vero vrget putrilago ,
 & sanies in cranio , vel sub ipso contenta , quæ à cranei
 collisi putredine manare solet ; quam puris , aut aeris
 ingressus . facilius . n . & nullo negotio aeri et puri ne
 eo ingredi ualeant obstabimus ; quā putredini ossis col-
 lisionem patientis . nam vt antea ex Celso retulimus
 os fractum , nisi succursum est , grauibus inflamma-
 tio-

tionibus afficit, difficiliusq. postea tractatur. Neque etiam curationis dilatio timēda, aut magnificienda. expedit. n. ex Hipp. sentētia, morbos non ita breui tempore, sed tamen tuto, & secure curare; quam breuiori tempore, & cum relapsu, aut grauiorum malorum metu. Quare Medicus suo fungi munere ne timeat: quoniam Deus recte operantiū est director, & auxiliator. & quidquid imperiti postea dicturi sint, scēcipendat, atque omnia, quę à veteri, & Hippocrat. Medicina, eiusq. admiranda recedunt methodo reiiciat; pręcipue vero modos curandi per pulmenta, emplastra, aliaq. huiusmodi deliramenta impostorum quorundam, adeo quandoq. ineptorum, & imperitorum, ut etiam propriam ignorēt vocem. quibus omnino Galen. Paullus, Auicenna, & aliorum optimorum auctorum Schola vniuersa refragatur.

CAP. XXVII.

NON possum hic dissimulare cuiusdam sententiam, alioqui viri Paul. ^{7^{us}} docti, qui falso Auicennam cra- ^{liarius.} nei rimas, siue fissuras non penetrantes non esse abradendas voluisse affirmat. quod si verum esset, neque etiam in
K colli-

collisione simplici abradendum foret, vel perforandum.
 si. n. in maiori cranei, ut ille asserit lesione, cuiusmodi
 est scissura, cui etiam collisio ex Hippocra. necessario
 adnectitur, abradendum, aut perforandum non esset;
 multo minus in minori lesione, ut est simplex colli-
 sio, id esset faciendum. Falsus vero is est, dum ad-
 struit abrasionem in rima, seu scissura non penetrante
 non esse tentandam: quoniam auctoritatis Auicennæ
 non totam sententiam; sed eam solummodo par-
 tem capit, quæ opinioni suæ corroborandæ inserui-
 re videtur: Verba Auicennæ sunt: *Vulnerum ca-*
L. 4. f. 5
ar. 3. c. 1 *pitis vsque ad terminum almocati curae est illa, quæ*
iam dicta est in capit. vlcerum, & ante ipsum.
Findentia vero &c. quibus subdit: Minores dispo-
sitiones fracturæ ossium in capite, si accidit in eis
scissura parua non penetrans vsque ad latus aliud.
Quibus verbis, qui sequentia non considerauerit,
fortasse illi videbitur Auicennam voluisse istiusmo-
di cranei lesiones sine abrasione curandas esse, quod
omnino ab Auicennæ mente recedit. sequitur. n. Auicen-
na, dicens: Immo succedit apud quædam experimenta,
& similis isti magis rectum est iterum, ut frices illud
vsque quo non remaneat de scissura aliquid. quinimmo
Auicen. ut ad finem ipsius scissuræ veniamus, & ne
rima latens nos decipiat, addit: & si amas, ut certifi-
ceris,

ceris, festines cum effusione humiditatis nigræ, donec vehemens fiat apparitio scissuræ, per eam fac, & frica donec non remaneat vestigium. Deinde statim post ipsius rimæ siue scissuræ perfectam abrasionem pulueres cephalicos proponit, dicens: cumq. fricueris, ministra medicinam capitalem, & sufficiet tibi. non proponit autem capitalia medicamenta antequam os abradat, & scissuram deleat; sed tantum postquam scissuram deleuit. Vnde tantum abest, vt Auicen. in præsentī casu non abradendum voluerit; vt potius e contrario rimam omnino & perfecte remouendum esse statuerit, donec ipsius nullum relinquatur vestigium. voluerit non autem superficietenus, & leuiter. cuius mens eo clarior, vt supradictum fuit, apparet; quia capitalia medicamenta nonnisi post abrasionem proponit, significare omnino volens cephalicis nos frustra vti, nisi prius rima perfecte fuerit oblitterata. Quocirca rationes in contrarium adductas floccipendentes, si os esse collisum cognouerimus, vt periculum, quod collisionem sequitur, euitemus, modo abradendo, modo perforando, vt res postulare videbitur ofsis meatus à contusione compressos aperiemus.

*Axime tamen enitendum, & oīs ingenij acies in id est dirigen-
da, vt in certam collisionis cogni-
tionem deueniamus. ea etenim
cognitu adeo difficilis est, vt in
eius agnitione interdum, vel exer-*

*citatissimi Chirurghi decipiantur, collisum nō collisum
accipientes; & econuerso. Quod minime mirandum:
quia collisio est fracturae cranei species haudquaquam
oculis conspicua, & quam neque specillo deprehendere
liceat. Quandoquidem ait Hippocr. Collidi os potest,
quamuis in suo statu seruetur, & colliso rima non ac-
cedat. neque enim vbi quid collisum est ab ictu, proti-
nus quod collisum est, & malum ipsum oculis patet.
colliditur enim os, sic ut collisum non appareat. Non
apparet autem collisio, quia dum os colliditur in suam
substantiam contrahitur, & resiliens in priorem sta-
tum fracturam occultat. quia in osse continuum solui-
tur, non iuxta magnas, sed iuxta minimas ossis par-
ticulas per compressionem substantiae ossae ita, ut atte-
ritionem imitetur. hoc autem fieri alicui impossibile
videri non debet: quia, quamuis os durum sit, in ani-
mali tamen viuento non est aridum; sed vt plurimum*

*Fal. lib.
de vuln.
capit. &
Vertun.
li. de ca
pi. vuln.*

san=

sanguine, humiditateq. plenum. ideo fit, ut non siccioris corporis more atteratur; sed aliquo modo in seipsum contrahatur, & concidat; deinde ictu cessante etiam resiliat. unde efficitur, ut & in priorem statum ad sensum saltem attolli et redire appareat; collisumq. oculis non collisum videatur; Medicumque non exacte, ac diligenter omnia rimantem decipiat; sæpeq. incautum, & imprudentem deludat: cum nec oculis, nec specillo rima, aut inæqualitas percipiatur vlla, quæ ossis læsionem ostendat. Itaque restat, ut ratione exploremus quod sensu assequi non licet.

CAP. XXIX.

D vero in primis difficillimum fuerit, nisi prius spectemus, qua parte capitis homo vulneratus sit; num in imbecilliori, aut validiori. quia in ipso craneo sunt partes, quæ facilius, difficiliusve offensam sentiunt, quas, ut in læsionis cognitionem veniamus, præcognoscere oportet. Capitis igitur pars, quæ inter frontem & verticem est, eodem Hipp. teste, infirmissima est. nõ est autem ex huiusmodi sententia intelligendum, quod vertex sit, ubi sagittalis cum co-

p.^a observatio
In parte vulnerat

part anterior
capitis

pars posterior
capitis -

ita syncipitis, seu breg-
matis, et vulgo parietalis
ia qd ea sutura comu-
nitur quæ recta p. cap-
itis longitudinē fertur.
hæc quadrilatera sūt,
crassa, sed cauernosa,
varissima, et infirmis-
sima. Tabula 3^a.

ronali coit. (hæc. n. est pars syncipitis;) verum in parte
capitis posteriori, nempe in ipso occipite. ibi. n. hominis
verticem, sicut & brutorum, esse Hipp. voluit, qui to-
tam ossis cranei superiorem partem, à syncipite ad os
occipitis tendentem, infirmissimam esse proposuit, (et)
recte; quia pars hæc, præter frontis os, brigmatos etiã,
i. syncipitis ossa, vulgo parietalia vocata comprehendit.
Hæ partes laterales, quamuis crassæ sint, sunt tamen
cauernosæ, rarissimæ, & infirmissimæ, præcipue in ea
parte, & prope eam, quæ sagittalem suturam consti-
tuit. hanc enim partem ceterarum partium capitis de-
biliorem, infirmiolemq. esse voluit Hippocr. inquiens:
Sutura, quæ nudato ossè in plaga conspicitur, qua-
cunque parte capitis vulnerata telum suture insede-
rit, ad resistendum, & ictui, & telo infirmissima est.
ut, cum maxime, vbi regio inter frontem & verticem,
qua caput infirmissimum est, percussa fuerit, ad sutu-
ras, quas telum attigerit. Cerebrum. n. inter frontem,
& verticem celerrime ac maxime sentit id malum,
quod accipit os et caro. tegitur. n. hac parte ossè tenuis-
simo, carne etiam pauca, plurimumque cerebri inter
frontem & verticem continetur. Præter has sunt su-
ture omnes, inquit Hipp. quacunque parte capitis vul-
nerata telum suture insederit ad resistendum & ictui,
& telo infirmissima est. à simili. n. telo eiusdemq. ma-

gni-

gnitudinis, aut etiam minori ictu, æque graui, vel etiã leuiori, multo magis homo leditur, si telũ suturas at- tigerit; quam si alias partes. Rumpuntur aut maxime à grauib; et rotundis telis; & ex his, quæ ex sub con- trario afferuntur, & non ex plano loco. Et sicut sutu- ræ facillime leduntur, ita earũ lesio difficile admodum cognoscitur, & curatur. Contra robustiora sunt, os oc- cipitis, quod reliquis ossibus, & anterioribus, & supe- rioribus crassius est, plurimaq. carne contegitur; & præterea ossa post aures petrosa appellata, quæ crassa sunt, copiosioreq. carne ac cute crassiori et duriori con- teguntur. quo fit, vt non adeo facile, si in eas partes telum feratur, collidatur. Considerandum quoque est, an homo ossa capitis naturaliter imbecilla, aut valida; tenuia, vel crassa; duriora, vel molliora habeat; simulq. percussi ætas. nam molliora, & tenuiora mulierum, q̃ virorum; & puerorum, quam mulierum; et adolescen- tium, quam consistentium hominum cranea. Quare secundum sexus, & ætatis differentiam facilius, diffi- ciliusq. ossa colliduntur. Puerorum ossa tenuiora sunt, & molliora, quoniam plus sanguinis habent, & caua sunt, non dura, non densa, non firma: atque vbi à telo pari, aut etiã imbecilliori æqualiter, aut etiam leuius vulneretur tenerioris pueri os, magis ac citius puru- lentum euadit, quam robustioris.

sutures facillime ledi
et difficillime eas le-
cognoscit et curatur

os occipitis densissimu
et firmissimu, quod
immu otu quæ sunt
in capite. vident. tab.

ossa lithoidea. i. petrosa
seu lapidosa duo sunt
unūquodq. ad suū au-
vident. tab. 3^a.

secunda observatio
In natura vulnerati

tertia observatio

In sexu, et ætate
vulnerati

Is visis optimeque consideratis, qui vulnus habet interrogandus est, quonam instrumento fuerit percussus; et qualiter; et quomodo. quam, etenim noxam ossa collisa senserint, Specillo deprehendi non potest. Quare ut in eius cognitionem veniamus ratione opus est. Ergo qui vulnus habet, interrogandus est, qualiter, et quomodo sit vulneratus: puta an super aliquod durum ceciderit; an ab altero fuerit percussus; an aliquid super eius caput ceciderit. Si. n. super aliquod durum lapsus fuerit, querendum denuo, an ex se non advertens; an ab altero valenter impulsus corruerit. Item an ferienti, seu collidenti obviam iuerit; et an ab altiori, siue depressiori ceciderit loco; et an cadens aliquo modo fuerit impeditus: nam quanto cadens gravior et non impeditus ab aliquo medio, et locus altior fuerit; eo etiam maior collisio aestimanda erit. Si vero ab altero quis fuerit ictus, interrogare oportet, num percussor iuuenis, et viribus valens existiterit; idque magno cum conamine, et impetu perpetravit; et data opera, animoq. irato, aut quieto plus minusue. At si aliquid super caput ceciderit, videndum

Interrogationes qbz
medicus ubi debet

an quod cecidit corpus, ab altiori, aut depressiori loco descenderit; & an in caput nudum, an tectum; & quo operimenti genere opertum, & defensum. postea utcumq. sors tulerit, siue homo sit p se iectus, siue ab alio vulneratus, siue quomodocunque aliter in caput lapsus, aut iectus, diligentissima inquisitio instrumenti, à quo prouenit percussio, indaganda erit; fuerit ne graue, aut leue; æquale, vel inæquale; obtusum, vel acutū; durum, vel molle; angulare, puta trigonum, vel quadrangulare, vel teres, aut orbiculatum, vel quapiam alia figura præditum. Ad hæc videndum erit, an secundum se totum iectum fecerit, an secundum partem; et an perpendiculariter, an potius oblique, & in latus delatum; vel etiam à feriente impulsus. Ut. n. quis ita vulneratur, ut e regione ad lineam rectam telo occurrat, siue telum manu teneatur, siue iaciatur, siue quid per se super os incidat, siue etiam homo cadendo vulneretur, vel quomodocunque iectum patiat, osse e regione ad rectam lineam offendenti caussa occurrente, tum vel maxime periclitatur os, ne cum alias omnes offensas, tum etiam collisionē ipsam patiat. Subtelis vero, quæ oblique, & in latus feriunt, os minus findi, collidi, ac dissidere solet, etiam si nudetur. Consideranda etiam vulneris quantitas & figura, scilicet, an longum, vel breue; rotundum, vel cum angulis,

L seu

1.^a consideratio
instrumenti vuln-
eris qualitas.

2.^a consideratio
vulneris quantitas
et figura.

3.^a consideratio
symptomatum
apparitio -

seu attritum, an pars cutis, vel carnis, vel alius rei incise ab aliqua vulneris parte pendeat. itemq. an cutis, vel caro incisa tantum sit, aut etiam contusa uideatur, et an equalis sit pericranei ab osse separatio. fieri enim potest, ut magis quam vulnus pateat & monstret, à caluaria pericraneon abscederit. Tandem etiam symptomata consideranda sunt, ut casus, vertigo, vocis priuatio, rationis lesio, et bilis vomitus. Huiuscemodi. n. symptomata, si cranei denudationem sequantur, eius etiam lesionem demonstrant: quia nonnisi magnum ictum consequi solent, à quo etiam cerebri substantia, vel membranae lesionem sensere. Nō potest aut ab extrinseco ea partibus internis cōicari, nisi prius magna offensa craneo illata fuerit. Vnde recte præcipit Celsus: Vbi caluaria pertusa est, requirendum num bilem homo vomuerit; num oculi eius obcæcati sint; num obmutuerit; num per nares, auresue sanguis ei effluerit; num conciderit; num sine sensu quasi dormiens iacuerit. Hæc. n. nonnisi osse fracto eueniunt. Quapropter cum sub ictu craneum denudatum est, necessario ea arguunt cranei lesionem; nisi forte qui cecidit in caput, aut aliter ictus fuit, antea quoque imbecillis natura exstiterit, vel per morbum solitus vomere, animo linguæ, vertiginis casum, & alia his similia pati. tum n. propositis symptomatibus fides adeo firma non erit

præ-

præstanda; sed simul et reliqua erunt considerata.
 Contra accidit quoties cute integra permanente huiusmodi symptomata apparent. tum. n. raro cranium indicant; sæpissime vero cerebrum concussionem sensit. Ego certe asserere possum, neminem hactenus me vidisse ex huiusmodi cerebri concussione mortuum, quamvis omne genus eiusmodi symptomatum cerebri lesionem indicantium superuenisset, tam adultis, quam pueris, aut alterius cuiusque ætatis, aut sexus agrotis capite ictis, qui ad manus meas peruenerunt. ex quibus mihi alias se obtulit senex quidam rusticus, qui ex porticu cadens alto sensu & motu destitutus iacens stertebat: sanguis per nares auresue manabat: usque ad septimam diem amens: uix etiam cibum retinebat: nec tamen ulla affuit cranei lesio; verum sola cerebri concussio. Nonnullosq. postea similes casus obseruaui, quibus omnia symptomata cerebri lesionem indicantia superuenerunt. qui omnes nihilominus Dei beneficio sanitati restituti adhuc viuunt, ut silentio inuoluam nobilem quandam Matronam, quæ ex casu in eum locum capitis, qui supra tempus sinistrum est, grauissima & letalia plus minus, ad quadragesimum usque diem, & ultra, singulis propemodum diebus criticis sensit symptomata,

casus.

ex prauis symptomatibus uinere.

casus.

febrem, rigores, conuulsiones, vomitus biliosos, animi deliquia, sudores ferme diaphoreticos, dolores, palpitationem, & alia seuerissima, conualuit tamen licet pulsatio cordis thoracem tangenti hactenus non sentiatur. id quod non aliunde uidetur secutum, quam quod ex vehementi casu situm aliquo modo cor permutauit. quod Cardanus ipse etiam in tribus lapsis ab alto se obseruasse ait: quorum tamen vnus tantum conualuit. Quare quoties cutis integra est, aduertant Chirurghi, ne ad sectionem audeant properare, uel presentibus hisce, uel similibus symptomatibus alijs: quoniam non cranei, sed eorum, quæ sub illo sunt partium lesionem ostendunt. alioquin necem aegris adficient, si temere cutem incidant, aut craneum denudent. quia quamuis integra manente cute cerebri substantia, & membrana lesionem sentiant; craneum tamen raro ledi & frangi solet: quia instrumentum contundens, & carnem non rumpens planum ferme est, & retusum, vixque eminentiam habet, qua caput pungat, seu rumpat, craneum denudet & lēdat. ideo sub huiusmodi instrumento cerebrum, & membrana concussionem fere semper pati solent, quam symptomata proposita sequuntur craneo illaeso. Non mortē aliquando negarim sequi posse: sed dico craneum raro lēdi, quoniam symptomata ista sæpissime, ut

Fer-

Fernelius inquit, contingunt, concusso dumtaxat cerebro. Itaque fieri potest, ut symptomata dicta craneo denudato, vel non denudato, aut cute integra superueniant. Si craneo denudato adueniant, necessario eius lesionem arguunt. ob idque modo abradendum, modo perforandum est os. Si vero cute integra permanente superueniant, raro eius lesionem indicant. Quare solis illis non ita est attendendum, ut ad cranei denudationem veniamus, etiam si ad tactum, vel ex ratione aliqua verisimiliter iudicaremus ossa esse lesa; quoniam ita quoque aliquos euasisse vidi. Si vero à contundenti instrumento craneum denudetur, nullaque ex enumeratis symptomatibus appareant, laesum ne craneum, an illaesus esse dicemus? quia multos sine aliquo eiusmodi symptomate comperi, non solum craneum laesum, sed et manifeste fractum, membranamque laceratam habuisse, quod omnibus in chirurgicis operationibus exercitatis patere arbitror. Asserimus igitur craneum non solum leuiter contundi posse; sed saepe certam fracturam pati, nullis similibus symptomatibus interuenientibus. Quare illi nullo modo audiendi, qui dicunt: craneum denudatum est, sed in hora ictus non cecidit homo, non vomuit, non vertiginem, aut oculorum obscuracionem passus est; ergo craneum integrum est, et illaesus. Immo contra, quoties craneum denudatum est à contun-

L.7.P.6
lib.6.10

pubilitatio
non apparentibus praesentibus
is symptomatibus an
craneum lesu esse pos-

tun-

tundente, nec læsio oculis, aut specillo inuenitur, omnia pro viribus tentanda, vt an læsum sit alijs inditijs cognoscamus; quia sæpissime latet anguis in herba.

CAP. XXXI.

T superius igitur ex Hippoc. retulimus, spectare in primis conuenit, qua parte capitis homo iectus sit: deinde interrogare oportet, qualiter, & quomodo sit vulneratus. nam quod ad ossa pertinet, quæ collisa esse solent, & fissa, nec tamen apparet ex his, quæ homo respondet, primo eniti debemus ad cognoscendum, teneatur ne os aliqua tali noxa; deinde rem citra specillum, ratione, & opera explorare. Specillo. n. non deprehenditur, vllam ne os talem senserit noxam; violatumq. sit, an inuolatum seruetur. quare quæcumque oculorum conspectum effugiunt, ea mentis oculis obtinentur, & superantur. Vulneratus fuit Horatius de Celana consistentis ætatis, secundum partem sinistram frontis, vulnere admodum angusto, sed cum maiori pericrani ab osse separatione, quæ cutis vulnus pateret. quæ hincinde distracta non erat, sed recta vsque ad cranium diuisa. considerauimus

vul-

Casus.

vulnus inflitum à venatore iuvene satis viribus valente homini, qui magni ictus vim se persensisse testabatur, utpote facti à nodo rami à pirastro abscissi. quibus rite perpensis craneum non leuiter collisum fuisse coniecimus; quamuis nulla lesio specillo, aut oculis in osse reperiretur. eoq. maiorem collisionem iudicauimus contemplati craneum propria membrana denudatum, non tam in loco à nodi lignei acumine facto, quam in regione circumstante in girum amplius duplo, quam esset vulneratæ cutis spatium. quapropter ampliato vulnere ita vt posset os abradi, ac perforari, os suum naturalem colorem mutasse postridie reperimus. vnde ungicula ipsum abradentes, cum vix ossis superficiem pertransissemus, odor nares ferire cepit, vt solet, quando os contusum est, & putrescit. quare ab incepto opere non destitimus, dum ad ipsum meditullium peruenimus. Vbi ichores inuenimus, quibus exsiccatis vsque ad membranam os perforauimus, inuento osse vbiq. exsiccato, & exsucco. id quod optimo cū euentu factū fuit pertransiente quarto die. quia non prius aduocati fuimus. Insuper, cum Nimbrius diceret nob. D. Fede *Casus.* vicus Zoppus, eius filius puer adhuc, ambulās in parū lapidem cadens in terram, impegit. vnde detectū fuit craneum in parte capitis anteriori nullo apparente signo, aut symptomate, quod cranei lesionem indicaret,

ton-

tonfore quodam ipsum curante, donec superueniente sexta die febris, acciti fuimus ego & Hieronymus Algisius diligens chirurgus: quo tempore ex febris, & non naturali colore ossis, aliquam sub craneo materiam contineri coniecimus. quare caluariam perforauimus, indeq. pus copiosum eductum fuit. & quia membranas & cerebrum corruperat, obiit puer, victurus forte, si vulnus aspectu paruum, initio neglectum non fuisset; & debito tempore adhibita fuisset perforatio. quam intactam putamus, stante vulneris angustia, quæ vix specillum, ut referunt, admitteret, & symptomatum absentia, in hora percussione. Hæc duo exempla adduxi, ut ex his facilius in cranei collisi cognitionem veniamus; simulq. ut clare cognoscamus craneum non solum leuiter collidi posse, sed etiam vsq; ad membranam; quamuis nulla symptomata appareant. At dicet fortasse aliquis: quid in re adeo clara laboras, cum norint omnes chirurgi, & velint craneum frangi posse nullis partium internarum læsarum symptomatibus apparentibus? Huic responsum volo, quod si omnibus hæc æternus id notum & clarum fuisset, non pauci forte uerent, qui vitam cum morte commutarunt. Me. n. non semel quosdam proprijs auribus audisse contigit, qui craneo integro existente, nulloq. ex symptomatibus dictis superueniente, nihil aliud quod ad abrasionem,

nem, aut perforationē pertinet fieri debere cōtendūt. solummodo. n. pulueribus cephalicis vti sat esse. In quorum errorem ipse quoq; interdum cadere coactus fui. Ita me Deus in posterum ab eo auertere sua benignitate dignetur, memorięq. meę imprimere cranium collidi posse; quamuis ad sensum non pateat, & etiam quamuis externa caussa leuis appareat, nec symptomata prædicta superuenerint: etiam si non omnes in hanc sententiam veniant. præsertim autem obstinati quidam, & crassæ Mineruæ homines. qui potius in cōtinuo errore versari, quam male perceptam artem dediscere eligunt, vt de Thesalijs quibusdā conquerebatur etiam Gal. His itaque valere iussis repetimus; si ossi cranei denudato graua symptomata superueniant, vt casus in hora percussione, vertigo &c. hæc, vt Celsus dicebat, non nisi osse fracto euenire, indicareq. apparentem, aut latentem fracturam. Si vero symptomata eiu, cēmodi grauem capitis iētū absque cranei denudatione, aut cutis ruptura sequantur, raro admodum, nisi aliud accadat, cranei lesionem monstrabunt: sicuti in cranei denudatione à re contundente facta, quāuis ea symptomata non adsint, non ob id affirmandum illud illæsum esse; sed omnia primum diligenter perpendenda, quibus in huiuscemodi læsionis cognitionem venire possumus, qualis in primis est perc-

cussionis modus. Dicebat. n. Dinus: Non est necessariū ex forti caussa primitiua craneum frangi; neq; etiam, dato quod sit debile, non frangi. diuersitas. n. potest contingere propter diuersum modum offensa, quam recipit os à parua, & magna caussa frangēte. Inquit. n. Hipp. Si ita caput vulneretur, vt e regione ad lineam telo occurrat, siue hoc manu teneatur, siue iaciatur, siue quid super os incidat, siue homo ipse cadens vulneretur, precipue periclitatur os, ne his modis lēdatur; vt in casu Horatij, & illius Zoppi. sub telis vero, quę ex obliquo, & à latere feriunt, os minus finditur, colliditur, ac desidet, quamuis nudetur. sub telis aut ad lineam rectam occurrentibus, craneum vt plurimum lēdi solet, precipue si telum teres fuerit & orbiculatū, ob idq. sua vi craneum ablato periofstio detegat. Hęc autem videtur ratio, quia si craneum pericraneum exui debet ab instrumento contundente, id non nisi à magno ictu fieri potest; quia membrana craneum ambiens, nervosa est et dura. quod facile cognoscimus, quando eam à craneo separare cogimur. Quare si simul cum supradiētis, vniuersi capitis os debile fuerit, vt in multis reperitur, in quibus cranei ossa tenuissima sunt, & infirmissima; aut si telum partem aliquam cranei debiliorem detexerit: craneum collisionē sensisse affirmandum. Vnde tunc pro maiori, vel minori collisione modo

doabradendum, modo perforandum. Hoc vero duobus instrumentorum generibus exsequemur; uno, in magnis cranei denudationibus, in quibus illud commode intromittere possumus; altero vero in parvis. primum dicunt vulgo Raspatorium; secundum, Vnguiculam. Horum vero omnium est varia magnitudo, & differentia, ut, quoties opus est ad cranium abradendum, & etiam, si expedire videbitur, ad membranam denudandam, ijs commode & apte utamur. Quod si collisio per signa superius tradita adhuc nobis non innotescat, consulte agemus, si cranei colli si colorem quotidie explorauerimus. quamprimum. n. naturalem colorem mutare videbitur, liuensq. & aridum fieri, ipsum, donec naturalem colorem, & optimam substantiam præferre incipiat, aufcremus; ne, dum os corruptum à membrana recedit, ichores ex eiusmodi diuisione resultantes super membranam retineantur, eamq. corruptione afficiant: sicque interitus sequatur. quod aliquando accidisse vidimus. Neque adhuc aliquem perforando videre contigit, qui inclusam habuerit sub craneo saniem, & sanatus sit, nisi rimula, vel foramen aliquod in craneo fuerit, per quod, si non pus, saltem maligni vapores, qui ex corruptione resultant, confer tim potuerint exhalare. Quare, eorum opinionem ignorantiae plenam non sequamur, qui sub quodā stul-

duo instrumentorum
genera ad perforandum
apta —

te & impie pietatis prae-textu membranarum denudationem adeo fugiunt, ut potius sic affectos sine remedio congruo crudeliter interire permittant, membranarum denudationem magis quam par est timentes. Vehementer est abhorremus à quorundam ruralium praecipue montanorum abusu, non minus temeritatis, quàm inscitiae pleno, qui omnes in capite vulneratos craneum denudatum habentes indiscriminatim perforant; ut sileam eosdem ossa sine necessitate non raro tamen detegere. Non negauerim, aliquos perforatos interire, quibus vasa aliqua nempe sub dura, vel tenui menynge, aut etiam cerebri substantia rumpi accidit; vel qui aliqua errata commiserint. sed perforatos, quibus haec mala non euenerint, si in nullo deliquerint, nec aliter morbidum corpus utcumque, vel animus sortiti fuerint, omnes fere sanare; assero. Quare si coniecerimus craneum usque ad membranam lesionem sensisse adeo, ut verisimiliter sub ipso cruor aliquis contineri, vel per latètem aliquam rimulam sanies ad membranam descendere, vel craneum propter collisionem putrescens corruptionem cerebro communicare, potuerit: tum incunctanter membrana patefacienda est. Huius sententiae fuit etiam Franciscus Arceus inter Hispanos non obscuri nominis Medicus, qui, quamuis membranarum denudationem primum ex parte operationis periculo-

L. 1. c. 5
de cura.
vuln.

riculosam cognosceret, quia vix fieri potest, quin aliquantis per le datur ab operante, nisi magnam dexteritatem longo usu comprobata possideat; secundo ratione aeris immediate ipsam, & postea cerebrum ferientis: nihilominus non adeo periculosam, & timendam esse operationem & actionem arbitratur, ut non longe maximum velit esse periculum, quod a sanie sub craneo, vel in craneo contenta, impendet, ad verbum ita scribens: Cum difficilis admodum coniectura, indicatioq. sit, illud ego tutissimum, consultissimumq. arbitror, ut locus trapano aperiatur. namq. nullum ex hoc periculum timemus, etiam si nihil interius laesum fuisse inueniamus, nullum inquam periculum, nullamve curationis dilationem. Contra vero, si hoc negligatur maximum, certissimumq. periculum, & plerumque mors ipsa sequitur. atque equidem plerosq. eorum, qui ex vulnere in capite accepto pereunt, hac causa perire arbitror. Hæc sunt Arcaei verba, quibus Chirurgo suadet potius peccandum esse aliquando membranam detegendo, quam os imperforatum relinquendo. neque credendum, quod vir iste existimet membranarum denudationem immunem à periculo, ut hic asserere videtur; quia, ubi de magnis cranei fracturis curandis agit, in quibus vehementer confracta ossa eximenda sunt, ea solummodo aufert, quæ sufficiunt, ut detur exitus

tus saniei, et reliqua intacta, relinquitne membranas
 ledat, simulq. ne maior pars cerebri aeri exponatur, ut
 ab eo ledatur. Quare, id ab eo assertum fuisse putan-
 dum, ut legentes admoneret minus peccare, qui mem-
 branam aliquando denudant, licet nō adeo certi sint
 offensam vsq; ad ipsam peruenisse; quam qui cranium
 perforare nolūt, nisi certo cernant ipsum esse fractum,
 aut ad membranas contusum; nihil circa perforationē
 cū ratione fieri posse contendentes, nisi os adeo fractū,
 aut vehemēter laesum, vel symptomata enumerata vi-
 deant, puta casum in hora percussione, vertiginē etc.
 Sed longe magis adhuc peccant, qui cranium perfo-
 rare nolunt, nisi symptomata appareant membranam
 ab osse separatam monstrantia. Eos enim tempore qui-
 libet, vel mediocriter in exercenda arte versatus, scit
 vulnerati salutem omnino esse desperatam, adeo, ut
 ope tantum diuina miraculose curari queant; potissi-
 mum vero, cū febris apparet quarto, septimo, aut vn-
 decimo die. id. n. ut Hippoc. testatur, & quotidiana
 experientia confirmat, est valde letale, ita ut nullum
 adhuc euasisse sciam, nisi fortasse febris aliunde, quam
 a putredine in craneo, vel sub ipso contenta oriatur; ut
 ab erysipelatis aduentu. Ut memini inter ceteros acci-
 disse filio Nob. D. Theophili Mapelli. Quam citissi-
me itaque fieri potest cranium perforandum est, &
 com-

Pradic,

2.

febris si euenerit
 quarto, septimo, aut
 undecimo die morte
 significat —

compressioni meatuum ossis collisionem patientis abradendo, vel perforando succurrendum. Neque, si fieri potest, permittendum, ut os corruptionem contrahat, vel sub se saniem colligat, antequam perforemus. quod si hoc acciderit, non solum perforandum non est os; sed eos male, indocteq. operari arbitramur, qui in hoc casu perforant. quoniam nullum infelici vulnerato afferunt emolumentum; nisi forte cito morituro data opera mortem accelerasse, pietas sit. semper. n. admittendum, ut si non iuues, saltem non noceas. quod Hipp. Gal. & omnium præceptum, non solum in perforatione, sed in omni alia operatione, præcipue circa cranium exsequenda, servandum est. Neque vero, ut Hipp. præcipit, committere debemus, ut tertium diem excedamus, prius quam os cranei secemus; sed intra hoc spatium secandum est; præsertim ubi tempus calidum fuerit. licebit tamen in dubio, tutiusque adhuc erit in casu proposito aliquantisper differre, remq. diligentius considerare, & deliberare; quam omnia ante tertium diem præcipiti deliberatione perficere. sed in re certa semper Hippocratis præceptum servare consultius sit. Quoties vero in proposito casu os cranei non vehementer affligitur, sciendum membranam in primis liebus semper craneo adherere.

*in quo tempore sit
facienda apertio*

in sectione non debem-
us in p.^a die membranā
detegere ~

Vare, si tuto perforationem ag-
gredi, & perficere cupimus, ab
Hippocratis præcepto recedendum
non est, qui dicebat, loquens de
sectione: Quando necesse sit ho-
minem secare, hoc observandum

est, quod si principio tibi curatione tradita ad sectio-
nem venias, os vsque ad membranā statim excidere
non debes, cum non expediat detractō offe hanc diu-
tius patefactam relinqui, vt quæ grauiter lederetur,
& tandem putresceret, atque hebes fieret. aliud item
periculum subest, si sectum os statim à membrana e-
uellatur, ne serra in ipso opere membranā laceres, ve-
rum in sectione id observandum est, vt, vbi parum iam
est id, quod secandum superest, iamq. os labat, ex opere
te recipias, sinasque vt os per se abscedat. nam ossi
quod sectum est, & sine sectione relictum, nihil su-
peruenire mali potest. tenuatur. n. iam quod relinqui-
tur. Id ipsum etiam in calce libri repetit. Hic est mo-
dus secandi craneum, quo nos Hipp. vti iubet, quando
membrana craneo nequitur. quo in loco notandū, quod
Hipp. non dicit secare os, sed secare hominem, innuere
volens sectionem nos non debere tentare, nisi opus sit,
buia

quare Hipp. in sectione
cranei non dixit serra-
re os, sed hominem.

quia non cranium, sed vita hominis secatur. facile cranium secatur; sed illud recte & absque hominis periculo incidere difficillimum. Ideo, ut Auenzoar optime *Auenzoaris consilium in electione medici* monet, non deberet recipi aliquis ad hoc exercendum, nisi qui longo tempore fuerit discipulus cum magistro optimo & perfectio; & qui per semetipsum longo tempore artem exercuerit. Quoties itaque homo secandus est, praecipit hoc observandum esse; ne statim curationem, & operationem aggredientes os cranei usque ad membranam secemus, ne sine medio membrana aeri exponatur. Hanc autem non vult sine medio esse aeri exponendam; quia quaecumque velata & clausa esse consueverunt, ubi aperta & sine operimenti interuentu detecta sunt, ab externo et inconsueto aere alterantur; atque ubi sic diutius relinquuntur, putrescunt. Natura etenim non sustinet repentinās mutationes; sed ab extremo ad extremum per debita media transit. quā ratione etiam inter ignem & aquam, aerem; & inter terram & aerem, aquam, miro quodam ordine interposuit, ut à contrarijs qualitatibus unius extremi elementi ad contrarias qualitates alterius, per medias symbolum habentes, cum inter se mutantur, fieret transitus. Quare etiam nos Naturam imitati non statim ad insueta extrema pervenire debemus, sed gradatim. *L. 4. fen 1. trac. 3 c. 6.* Dicebat. n. Avicenna, quod lesio fit ex subito aduentu

N

con-

contrarij in complexione . igitur si membrana statim
aeri exponatur , ab eo laedetur , tamquam à contrario,
cum semper aer , vel æstate ardentissima ex sententia
Gal. detectam membranam refrigerandi uim habeat;
si vero sensim, non ita, quia paulatim assuescet , neque
subitam patietur mutationem . Fortasse vero , si hæc
seruaremus non adeo de aere nostro quandoq. conquere-
reremur, quia illi sensim membrana assuesceret; neque
cerebrum, ut diximus, (quod aer semper est calidius)
ab eo adeo, potissimum per refrigerationem, laederetur,
ut fit, quando sine aliquo medio tegumento aeris expo-
nitur iniurijs. Vidimus aliquando membranam cor-
ruptionem quandam patientem, quam quidam escha-
ram vocāt, à repentino ambientis subitoq. occursum; aut
potius cum ab hac, tum ab alia causa dicta productā.

casus. In Iacobi Platti uulnere adeo profunde dura mēbra-
na in foramine trapani computruit, ut non prius putri-
da pars à sana separari potuerit, quam quinquaginta
diebus elapsis . Hic habebat vulnus, ubi lamdois su-
tura cum sagittali coit, qua in regione dura membrana
validius craneo nectitur . huic vero fortasse membra-
na non adeo profunde computruisset, si statim aeri
non fuisset exposita . Aliud itidem periculum subesse
inquit Hipp. si sectum os statim à membrana diuella-
tur, ne scilicet perforando ferra membrana laceretur.

Vt

*V*t igitur aeris frigidi iniuriam, & membranæ lacerationem euitemus præcipit hoc obseruandum esse, vt ubi parum iam est id, quod secandum superest, iamque os labat ex opere desistamus, sinamusque vt os per se abscedat. Hoc autem perficere admodum facile erit. quid enim vetat cum in aliqua orbicularis perforationis ossis parte ad membranam ventum est, permittere, vt reliquum per se abscedat. ossi etenim tam secto, q̃ quod secandū superest, nihil mali omnino ex hoc superuenire potest. tenuatur etenim iam quod relinquitur in media ferra; quia propter sectionem vndiq. nutrimento priuatur. quo fit, vt non solum pars, quæ in totum secta est, sed etiam secanda, breui contabescat, per seq. à reliquo osse et membrana facillime abscedat. nocumenta que & incommoda non sequuntur, quæ communem operandi modum comitantur, quando osficulum illud in medio circuli ferræ relictum statim uulsellis, aut vectibus violenter à membrana, & osse diuellimus. Hanc. n. operationem quamuis omni cum dexteritate facere conemur; sine tamen maximo vulneratorum periculo perfici non posse arbitramur, quia craneum membranæ adhæret, & nutritur ab ea medio capillamentorum, nervosorum, venarum, & articularum craneum permeantium. Quæ omnia, dum osficulum illud in medio ferræ relictum statim per vim

aufertur, necesse est, ut rumpatur. vnde inflamma-
 tionis membrana periculum imminet. iure merito ergo
 operatio ista iudicio meo maxime fugienda est. siqui de
 multos neci tradere potest. & forte quod inter causas
 frequentis interitus ob vulnera capitis hæc quoque nõ
 postremum obtinet locum, quando, ut dictum fuit, os
 non vehementer est afflictum. tum. n. membrana sem-
 per craneo adnectitur. nam cum os cranei vehementer
 afflictum est, celerrime, ut Gal. prodidit, ab eo mem-
 brana recedit; & cum recessit, ad ossis ablationem non
 adeo ingens sequitur periculum. Quare optime monet
 Franciscus Vertunianus, cum inquit: Si ex facili auel-
 lere non possumus, exspectandum est, donec sua sponte
 emergat. Hæc magnam difficultatem videns Iacobus
 Carpensius in opinionem illorum venit, qui exspectant
 principia accidentium à sanie venientium, inquiens,
 hoc prudenter docere auctores propter hanc rationem;
 quia, si fieret talis operatio stante dura matre craneo
 alligata, maximum esset periculum de incisione eius.
 Immo subdit: Impossibile est aliter esse, quin lædantur,
 stante ipsius membranae forti colligantia cum craneo
 per totum. Ceterum hæc sententia, meo iudicio, salua
 eius pace, prorsus erronea est. Quot ostendere potest
 Carpen. aut alius, qui ipsi faueat, quibus huiusmodi
 accidentium principia superuenerint, & sanati sint,
 etiam

Cap. d. T. d. e.
 in quo dēt
 fieri ossis
 amotio.

contra Carpensam.

etiam adhibita perforatione? neminē certe. scio aliquē
 pro Carp. dicturum, se vidisse sanatos, quibus huius-
 scemodi accidentium principia aduenerant; sed falso,
 nisi fortasse rimula quēpiam, vel foramen aliquod ad-
 fuerit in craneo, per quod, si non pus, saltem maligni,
 qui ex corruptione resultant vapores, exhalare potue-
 rint: vt memini me obseruasse semel sub mihi amantif- *casus.*
 simo Preceptore Gabriele Cuneo Mediolanensi, cum
 in ea vrbe chirurgiæ addiscendę caussa degerem, in bu-
 bulco quodam Bergameno appellato, tridente ligneo
 percussō. In huius craneo denudato in parte sinistra ca-
 pitis, tonsor quidam nullam animaduertit lēSIONem,
 quare illud non abrasit, nec perforauit: decimosextimo
 die superuenit febris cum magno totius capitis dolore,
 & grauitate: vicesimo die aduocatus Precep. meus,
 vulnere à sorde expurgato, & naso vulnerati cōpresso
 ægrum iussit spiritum continere. quo factō, per cranei
 poros tenax excrementum egredi cēpit. quo viso cra-
 neum vsque ad meditullium abstulit, & copiosum pus
 educitum fuit. postridie & subsequent. diebus febris
 ita sensim est imminuta, vt in dies melius habuerit,
 donec reliqua cranei lamina propter longam saniei in
 loco moram corrupta, & tandem à membrana separa-
 ta, extracta fuit. quo tempore sublata febre tandem
 conualuit. propterea non alia dicenda caussa, quam q

in eo homine ossis contusi meatus naturaliter laxi; nō adeo à contusione comprimi potuerē, ut vaporum putridorum & saniei tenuioris exitus oīno cohereri, & intercipi potuerit. sed quia crassior materia per angusta foramina libere egredi non poterat, is in magno vitæ discrimine diu fuit. secutusq. proculdubio fuisset interitus, nisi meatus in eo naturaliter laxiores putridis vaporibus, & saniei, ut dictum est, effugium reliquissent. Quando. n. densum adeo est cranium, ut matricie noxiæ nullum exitum & effugium concedat, nemo vel perforatus euadit, & sanescit. Neque est, quod quis dicat nostris temporibus hoc sequi propter naturæ maiorem imbecillitatem, quia etiam Rasis, ut conijcere possumus ex Gal. auctoritate, inquit: Id, quod debet seruari de craneo capitis, cum celeritate ferretur, & non expectetur, ut accidat de eo quod descendat ad matrem cerebri ærugo; sicut faciebant quidam expectantes hoc, ut compleretur putredo, & separaretur mater dura, vel matercula à cervice. Ecce quod tempore Galeni, & Rasis idem in hoc casu sequebatur, quod etiam nostra. ætate huiusmodi autem putredinis principium cognoscere docet Paulus ex augmento doloris, & febris, ex mutatione coloris ossis, & ex cruditate, & tenuitate puris fluentis à vulnere, propter quod putredinis principium membrana recedit à craneo. At

ego

ergo Paullum in huiusmodi sententiam peruenisse valde *cōtra Paulū.*
de miror: quia dolor fit ab intemperie, aut solutione cō-
tinui causata à materia, quæ, aut super ipsa mēbrana,
aut in eius substantia continetur: si super ipsa, aut à
cranei læsione; aut à vasorum aliquorum ruptione col-
lecta est: si in corpore membranæ, aut propter vas ali-
quod itidem ruptum; aut propter humorum influxum
ibi confertur. Vt cumq. autem accidat, necesse est læ-
sionem membranæ sequi ita, vt neminem, vt dixi, ser-
uatum adhuc videre potuerim, qui inclusam habuerit
sub craneo saniem sine aliqua effugiendi via, quæ natu-
raliter raro in hominibus inuenitur adeo, vt naso eos
numerares possis. Non ergo expectabimus separatio-
nem mēbranæ à craneo, quæ per signa tradita à Paulo
agnoscitur. sed omnia pro viribus moliemur, vt sym-
ptomata ista remedijs idoneis præueniamus. fiet id, si
cum membrana craneo adhæret, vt Hipp. præcipit, pri-
mis diebus os perforemus. nam hoc modo membrana à
sanie non afficietur, neq; ab operante læsionem notatis
signis patietur, grauesq. inflammationes periculum
mortis inferentes excludentur. hæc erunt obseruanda
quoties craneum serratis circulis perforandum est,
membrana adhuc annexa craneo.

Erum in hoc casu, serrati circuli
 usum, quo ad fieri potest, omit-
 tendum censemus; quia, etiam si
 Hipp. methodum perforando ser-
 uemus, inaequalitatē tamen, quā
 serratus circulus in parte inter-
 na relinquit, euitare haudquaquā possumus, quē acuiū
 acutarum instar continue salientem & pulsantē mem-
 branam necessario ferit, & laedit; inflātionemq. nō
 raro accersit. neque est, quod aliquis existimet eam se
 lenticulari scalpro commode adequaturum, aut com-
 planaturū: quia, dum illud violenter quoque inter cra-
 neum & mēbranam immittit, eam per vim itidem
 à craneo separans, & diuidens maxime offendit. ego
 certe in cadauerum caluarijs sectionem hanc serrato
 orbe facere tentavi; neque vñquam fieri potuit, ut il-
 la asperitas nō relinqueretur post terebrationem. qua-
 re tutius existimaui fore, ut à superscriptis cycliscis. i.
 serratis circulis abstineremus, & eorum loco utere-
 mur potius unguiculis superius nominatis. quorū vsu,
 in propositis cranei lesionibus, ubi membrana semper
 craneo neētitur, inueniri nil potest utilius, aut tuti⁹;
 praecipue quia in collisione, ut plurimum exiguum fo-

ramen sufficiet. præcipit. n. Hippoc. vbi aliquo ex his
modis violetur, sanguini exigua terebra perforando
effluxum, & exitum parandum esse. quod si etiam ma-
ius foramen parare necessarium putauerimus, id fa-
cillime præstare licebit. Vnguiculæ enim, vt lubet
multam cranei portionem & paucam demunt, tenuis-
simamque eius portionem membranæ adnexam relin-
quunt. quæ quia nutrimenti penuria laborat, citissime
contabescit, & à membrana separatur. tumque, si
magno foramine opus sit, forcipe aliquo incidente, vel
lenticulari scälpro nullo negotio adhibito os tabefactū
auferentes, ad libitum sine ulla periculo foramen am-
pliare poterimus, id semper aduertentes, vt quam mi-
nima ipsius membranæ portio denudetur, & solummo-
do foramen id tantillū moliamur, quod saniei expur-
gandæ sufficiat. quæ, quia in parua cranei collisione pau-
ca quoque debet esse, paucum etiam foramen, vt iam
dictum est, sat erit: amplius vero non nisi in maiori
collisione conueniet: modo non statim à nobis fiat; quo-
niam, vt supradictum est, cranei tenuior pars relicta
post abrasionem sensim prius abscedere à membrana
expectanda; deinde foramen ampliandum. vt autē
commode id vnguiculis perfici queat, multas magni-
tudine, & paruitate, necnon figura differentes, para-
tas habere oportet. & quamuis vnguicula ab Hippoc.

tereбра valde differat, nihilominus tutiorem vnguicula, quam terebre vsum existimamus. neque tamen nobis diuinus Hipp. qui omnia cognoscere non valuit, contradiceret. nam, præterquam quod minor membrana portio ab vnguicula, quam à terebra, siue serra detegitur, puta vel ad grani milij magnitudinem, et non amplius cum libuerit; nulla etiā ab ipsa asperitas relinquitur, unde mēbrana irritetur. id igitur certo certius esto, quod vnguicula cranium perforātes membranam non ita facile laceramus; quoniam pars ossis, quæ paulatim vnguicula perforando demitur, nobis etiam sensim viam ad menynghem aperit, adeo vt ne cecutiens quidem errare possit. Vnguiculam terebrum fissuræ non conuenientem Carp. appellat; perinde ac si dicere voluerit lesionibus non apparentibus cranei destinatam. Non ob id tamen prorsus serræ vsum damnarim, si ab Hipp. methodo & canone non recedamus, serræ orbem obseruantes diligenter, ne scilicet dum cranium perforare intendimus, in aliqua eius parte membranam laceremus, vel ledamus; vel os quod in medio serræ relinquitur, violenter auellamus; sed potius per se abscedere à membrana permittamus.

CAP. XXXIIII.

Eque est, quod aliquis in dubium vertat membranam primis diebus in simplici dicta collisione, & alijs cranei lesionibus, sensui non apparentibus, craneo semper adnexam esse: quoniam membrana solummodo ab ossibus, quæ vehementer afflicta sunt, vcl Gal. auctore, celerrime recedit; nisi forte quis solummodo per suturas ipsam craneo adnecti obstinate defendere velit. id quod utinam esset verum pro salute hominum. maxime enim tum esset facilis cranei perforatio, nullumq. inde lesionis membrane periculum immineret. At re vera non solum per suturas craneo ea adhæret; sed tota & ubiq. & equidem ligamentis validissimis. cuius rei veritas facile etiam ex Hippoc. lib. de capit. vulneribus elicitor, dum modum secandi craneum ostendit, simulq. recenset pericula, quæ subitam cranei a membrana separationem sequuntur, dum Medicus craneum perforat, cum inquit: Si sectum os statim à membrana auellatur, periculum est, ne ferra in ipso opere membranam laceres. quod si à principio ad curationem adhibearis, velisq. os excidere, & à membrana detrahare, æque specillo demisso ferræ circuitum considerato, &c. Quomodo. n. subitam

cranei auulsionem à membrana timēdam proposuisset, & modum quo tuto os à membrana detrahi potest demonstrasset, nisi arctissimā membrana cum craneo cōnexionem omnino cognouisset. Gal. quoque, quamuis aliquando secus sensisse forsā videatur, inquit, quod membrana celerrime recedit ab ossibus, quæ vehementer sunt afflicta. atqui membrana à craneo recedere nō potest, nisi prius illi fuerit adnexa. huius sententiæ fuere Paullus, Auicenna, Rasis, & reliqui optimi auctores, quorum sententias ad verbum, quoniam quilibet facile apud eos videre poterit, non est quod hic afferamus. nec aliter sensere Neoterici omnes id ipsum vno ore fatentes. potissimū vero Iacob. Carp. & Io. Baptista Carcanus id optime in suis de cap. vulnerib. libris monstrarunt: quibus inter alios consentiunt etiā Paullus Iulianus, & Nicolaus Massa. qui equidem ita loquitur: Duram matrem vniuerso semper craneo alligatam vidi ligamētis validissimis pro modo membri; sed validioribus ac crassioribus per suturas adnectitur. quod si aliquando aliqui secus inuenerunt hic non naturalis, sed præter naturam affectus est. hoc quoque nos vidimus semper, nec vñquam secantes caluarias abortuum puerorum, iuuenum, senum, & cuiusvis conditionis, & sexus hominum, ab osse ipsam separatam reperire valuimus, licet multum studium,

dium, & diligentiam in hac rei veritate indaganda
semper posuerimus. in omnibus. n. adnexam ossi sem-
per inuenimus; magis tamen in nuper natis. in quibus
membrana cum craneo quibusdam in locis vnum fere
corpus esse videtur. eo minus vero ossis (et) membrane
natura distinguitur, sed non separatur, quo ætate cra-
neum siccius euadit, adeo vt in senibus non ita firmi-
ter, vt in puerorum, & iuuenum caluarijs adherere vi-
deatur. Ratio autem ea esse potest, quod dum craneum
augetur, maiore quoque alimento indiget. hoc autem
per multa vasa à membrana prodeuntia ad se allicit,
quotidieq. magis craneum augefcens, magis etiam va-
sa comprimit, adeo vt postquam craneum ad iustam
magnitudinem, & crassitiem creuit, vasa, vtpote non
amplius auctiori necessaria contabescant, & exsic-
centur; sicq. membrana propter eorum defectum non
adeo in senili, vt in puerili, & iuuenili ætate craneo
adhareat. cuius rei clarum argumentum est minor
neatorum numerus in senum, quam in iuuenum calua-
rijs semper repertus, licet semper in omnibus adhæ-
reat. hanc veritatem, & simul magnam difficultatē
videns Carp. vt antea diximus, separationem mem-
brana à craneo exspectare suadet, priusquam perfore-
mus. quod idem est, ac si diceret, exspectandum, vt
prius æger moriatur, quam illi medelam prestare ve-
limus

limus, non expectandum igitur donec membrana à putredine labefactetur. quia tunc de miseris vulneratis actum est. sed antequam hoc accidat, eo modo, quo supra ostensum est, illis succurrendum; neque timendum sic agendo, quod membrana adeo afficiatur, ut non multo peius sit illam à sanie corrumpi permittere. Et hæc de perforatione, & perforationis modo, quem in collisione, & alijs cranei lesionibus sensum effugientibus servare debemus, dicta sufficiant.

De abrasione cranei vsque ad Diploidem in collisionibus facienda.

C A P. X X X V.

Ed quia os cranei magis & minus collidi potest, ut Hipp. dicebat, ideo nō semper ita collisum erit, ut perforatione egeat: siquidem, modo totum os colliditur; modo in superficie tantum; modo altius: sed non totum, verbigratia ad meditullium vsque. Si collisio cranei tantummodo superficiem lædat, proculdubio ea abradenda est, ut scilicet ossis collisionem patientis meatus aperiantur. si. n. Archigenes referente Gal. & Aetius os cranei abradunt, cū tantum

tum est denudatum, & si aliter illa sum sit, cur cum manifeste offensam passum est, ipsum, multo rationalius nō abrademus? huiusmodi rei ratio adducitur à Fallopio, cum inquit: Quoties os cranei denudatum est, ita, ut per duas horas afficiatur, ab aere ambiente semper refrigeratur, & contrahit siccitatem in suprema parte: & ideo extrema superficies moritur: & ideo remouenda est illa squama superior, qua permanente vulnus vniri non posset; & si contrarium eueniat, raram est. abradimus igitur in collisione plus minusue, quod ad longitudinem, & latitudinem pertinet, pro varia collisionis specie, & natura. sed quia coniectura interdum nos decipere pōt, ne lesum illa sum existimantes, cum vulgari errore eorū, qui ab abrasione abstinēt, ægrum interire permittamus, tuto iudicio nostro operabimur, si, cum de collisione dubij sumus, craneum vsque ad meditullium auferemus. dato. n. quod collisio ad meditullium non perueniat, quid nocet, si ad illud peruenias? Nam si ad illud pertingat; & huiusmodi operationem negligas, primū propter meatuum constipationem; secundo propter sanguinem, qui nonnunquam in meditullio colligitur ob collisionē; tertio, propter vasa craneum permeantia ob contusionem necessario putrescentia, maximū periculum ac mors sequi solet. neque hoc meum est inuentum, sed diuini Hippoc.

qui

qui lib. de cap. vuln. inquit : Si os fissum fuerit & collisum; vel collisum tantum, vel non ita incisum; ut ostendat qua telum insederit; & præter id collisum; aut fissum, vel utroque modo læsum; ubi os aliquo ex his modis violetur, sanguinem detrahare oportet, osse per exiguum terebram perforato. Quam sententiam si quis solummodo de cranei perforatione usque ad membranam intelligendam esse contendat, ob idque de huiusmodi operatione in eo libro locutum non fuisse, eum plene satisfaciet idem Hipp. in libro Epidemiorum, ubi inuenitur ab ipso Hippocomum puerum ætatis annorum undecim, percussum ab equo in fronte supra oculum dextrum, usque ad diploidē sectum fuisse. neque

L. 5. se.
Et. 16. se.
cundū
Vales.

alia de causa huiusmodi operationem tentauit, nisi quia os videbatur non esse sanum, sed contusum. non secuit aut usque ad membranā, quia coniecerat ad ipsam non peruenire læsionem. quod optimo cum euentu fecit, quamuis alia de causa Hippocomus tumore oculorum frontis, & totius faciei, præcipue in dextris capitis, nec non febre continua, quæ à rigore inceperat laborasset. idē videtur annuere Vidiū, dum inquit: Os contusum duo opera postulat: unum ut detrahatur quidquid a deo contusum est, ut nequeat ad pristinam naturam reuerti: alterum, ut eo loco procreetur callus. cuius etiam sententiæ videtur fuisse Fallop. dum inquit:

Cum

Cum magnum vobis se offert vulnus, abradite vsq;
ad secundam laminam. Aliquando craneum vsque ad
meditullium auferentes. sed sero, & non ab initio, me-
ditullij portionem collisioni subiacentem, vice sangui-
nis saniem continere vidimus, adeo ut hincinde circū
foramen guttatim emergeret. An autem propter solā
cranei corruptionem à meatuum compressione factā id
contingere potuerit; an potius propter sanguinem in
meditullij loco collectum extra uenas, scire non magni
refert. sat est nosse, hoc in vulnere capitis à re contun-
dēte factā cum cranei denudatione accidere, præcipue
in ossa sunt tenera, ut puerorum, & oīum qui mollē ossis
naturam habent. duriora vero ossa abradētes, vel per-
forantes nihil aliquando subesse vidimus; sed tantum
naturalem colorem abesse, nec fœtorem deesse, clarum
scilicet corruptionis inditium. Sum tamen huius sen-
tentia, quod processu temporis, et in his sanies colliga-
tur, postquam venulae craneum perreptantes putre-
dinem acquisuerint. quod vero sanies in ossis cranei
substantia generari possit, quamuis venę in ipsa con-
tente sanguinem non effundant, ratione primum; de-
inde experimento probatur: & primum ratione, quia
in ossis cranei substantia est causa efficiens, & mate-
rialis. quare etiam ibi sequi potest effectus: siquidem
in osse non deest suus naturalis calor, qui à cōpressionē

sanies etiā in ossis
cranei substantia gen-
eratur.

P

mea-

meatuum, & vasorum corruptione, propter collisionem
 præternaturalis effectus in caussa est putredinis in of-
 sis substantia. quæ licet sicca sit respectu aliarum par-
 tium; sua tamen adest humiditas, licet pauca, auxi-
 liantibus meditullio, & venis craneū percurrentibus.
 quæ etiam materiam putredinis recipere valent. quod
 non solum de craneo, sed de alijs etiam ossibus contu-
 sis, præcipue tiliarum, dicendum esse, non semel expe-
 rientia nos docuit. Accedit experimentum, quia multi
 sunt, quibus cum à principio apparente craneo illeso
 nullum ferrū sit admotū, tandem perforatis, ad id im-
 pellantibus symptomatibus, sanie nō super mēbranis
 collectam, sed primum in osse cranei genitam, tandēq.
 etiā membranae, ac cerebro communicatam clarissime
 vidimus. quorum pars maior, vitam cum morte com-
 mutarunt, vt fecit cuiusdam nostratis chirurgi filius,
 qui craneum denudatum habens à re, quæ vulnus an-
 gustum effecerat, quinta die symptomatibus apparen-
 tibus perforatus est, inuenta sanie in meditullio, quæ
 iam vitium membranis, & cerebro communicarat. Si-
 militer puer quidam Lemine oriūdus, apud Marcum
 Antonium Lazaronum egregium puerorum instituto-
 rem, in capite vulnus aspectu paruum habuit: oētaua
 die febris superuenit: nona os perforatum, è cuius me-
 ditullio sanies guttatim emergebat. hic licet super
 mem-

membranas nihil præter naturā haberet, nihilominus, quia os putredinem subiectis partibus communica- rat, inflammationemq. effecerat, mortuus est. cuius rei oculatus testis fuit Hieronymus Algis. chirurgus. Insuper coniugi Petri Marchesij ad Pontem S. Pe- casus tri à re contundente vulnerata in summitate frontis cum cranei denudatione, licet nulla in osse videretur læsio, quinta die febris superuenit: color ossis mutatus è naturali ad fuscum vergebat: perforata est: & sa- nies in meditullij poris reperta; sed membrana in- flāmatione, quæ iam vt signa ostenderant inceperat, non cessante, mortua est. Neque, vt non semel an- tea inculcatum est, adhuc aliquem videre potui, qui inclusam habuerit in craneo, vel sub ipso saniem, & sanatus sit; nisi putrida fuligo transpirarit antea per aliquod foramen, vel rimulam. quod si qui euaserunt, ijs nondū confecta erat sanies. in quorum numero for- casus tasse ponendus fuerit filius D. Marci Vndesij annorū iii j. qui vulneratus fuit in occipite à re contundente; sed quæ valde angustū vulnus effecit, cum cranei de- nudatione, sine eius apparente læsione; sexta die febris superuenit, & color ossis mutatus. quare, cum febrem propter cranei corruptionē oriri dubitarem, vnguicu- la admodū angusta craneum vsque ad meditulliū per- forauimus; & ichores quosdam inuenimus. quare inue-

nisse febris causam rati ulterius perforando non pro-
 cessimus. hic seq. diebus febre mitigata tandem sanatus
 est. *Gajus* Filiolæ annorum trium in capite à re contundente
 ualde angustū vulnus passæ craneo detecto, nulla in eo
 apparēte lesione, sexta die os colorem naturalem amit-
 tere capit, & septima febris aucta. quare craneum ad
 meditullium perforavi, vnguicula admodum angusta
 ne ex vulnere maiore, in fronte maiorē etiam cicatri-
 cis deformitatē contraheret: ichoribus exinde viam pa-
 tefecimus, seq. die febris remisit, & sanata est. His
 duobus sanitas non esset subsecuta proculdubio, si ope-
 rationē distulissimus, donec sanies in osse cōfecta suas
 qualitates cerebro cōicasset, & membranis id quod tā-
 cito facere non potuit, vt fecit in supradictis tribus
 qui perierunt. qm̄ in postremis hisce duobus cranei pa-
 tentiores pori, & foramina vapores putridos egredi
 sinebant. quare anteq̄ sanies, vel ossis cranei corruptio
 ad subiectas partes perueniāt, os aperire oportet; modo
 abradentibus vtcumq. organis; modo vnguiculis, vt
 expedire magis videbitur. neque totum os denudatū
 ad meditullium usq; demendū: sed vnicā tm̄ ossis col-
 lisi particulam auferre sufficit: quoniam per meditul-
 lii poros, quod reliquum est in craneo collisum, etiam si
 totum non auferatur, expurgari poterit. cum exeundi
 via hoc modo putridis vaporibus, sanieiq. pateat. quo
 fit,

fit, ut ad cerebrum corruptio peruenire non possit. quod si ad meditullium vsque abradendo peruenire non opus sit, tota tum ossis denudati quantitas auferenda est, ut omni ex parte meatus à collisione compressi reserentur. præter alia vero beneficia, quæ has operationes sequi possunt, vnum id est non contemnendum: quia sæpe, ut Hipp. inquit, scalpro ossis vitia deprehenduntur, quæ alicui manifesta non fuerint. nam exterior cranei pars nonnunquam illæsa videtur: ea vero abrafa, vel vnguis ad meditullium ablata, interna ossis læsio non raro detegitur, qualis fuerit scissura capillaris. quod non semel in huiusmodi collisionibus obseruavi lamina externa illæsa apparente. nemo igitur operationem hanc tentare detrectet, et timeat. quod autem propter collisionem craneum in meditullio corrumpatur, notauit etiam Vigonius, dum inquit: Vndecimum notabile vergit circa corruptionem ossis causatam occasione alicuius contusionis in osse à re contundente: hoc plurimum euenire cōtingit in ætate tenella. super quo considerandum est, quod interdum ut sæpenumero vidimus ex ista, dispule seu spungiosa, cōtusione propter sanguinem inter ambas tabulas extrauenatum tanta sequitur corruptio; quod nisi à prudenti medico statim asspatorijs remoueatur, accidentia mala ad cerebri particulas suas putredines delegando proculdubio gene-

raret. Vt ergo istud inconueniens euitemus, vtilissimū est vitream primæ tabulæ raspatorijs remouere, vt exinde sanguis extrahatur melle rosacco, et ceroto in principio fracturæ cranei prenotato faciliiori modo expurgari ualeat. Hæc Vig. licet aut ipse dicat hoc, in tenera tantum etate accidere, nos tamen id etiam in adultis euenisse obseruauimus, in quibus os non valde siccum & densum fuit. Si. n. vt Niccolus dicebat, siccum naturaliter, vel etatiue fuerit, magis & citius contingit ipsum findi ex occurſu cæ contudentis, sicut e conuerso, quāto minus est siccum, tanto etiam minus contingit illud. quare quominus siccum & densum os est, eo facilius collidi potest. Unde non mirum, si etiam adultorum ossa collidantur, quoniam quorundā ex ijs ossa, præcipue feminarum, & mollem vitam degentium, non adeo dura sunt, vt semper sub ictu apparentem fracturam patiātur. fortasse verum est (quod Vig. notat) in pueris cōtingere cranei corruptionem propter sanguinē in meditullio extra Venas effusum: q̄q̄ arbitror re uera corruptionē cranei collisionē sequi, tametsi nullus cruor in meditullio cōtineatur. hoc nobis clarū aliquando fecerūt caluaria sepius inter abradendum & perforandum, cum prorsus destituta omni humiditate naturaliq. calore foetorem emittebant, certum corruptionis, siue putredinis ossis argumentū, quam=

quamvis nihil in ossis substantia contineretur. non ergo huiusmodi corruptionem aliunde, q̃ à meatuum compressione factam à collisione, oriri dicendum est. sed in his quoque processu temporis sanies colligitur, cum medullium, vel vena & cranium perreptantes corruptionem sentiunt, tametsi à principio nullus sanguis in medullio effundatur. Verum enimvero utcumque hoc acciderit, in huiusmodi difficultate, cranei os ad medullium usque abradere, vel perforare, optimum semper fuisse experientia comperimus: modo id fiat antequam sanies in ossis substantia confecta sit; vel si confecta est, antequam putredinem membranae communicaverit: ut fieri cōsuevit cum rimula, vel foramen aliquod in craneo exstat, per quod putridi vapores, qui ex corruptione resultant, exhalare possunt. Corruptio ista cranei in nostra patria adeo potens apparet, nisi ad eam admodum intenti simus, ut multos precipue pueros ad orci fauces perducatur. quare consultissimum putamus, si in dubio præsens collisionis os ipsum cranei usque ad medullium semper auferatur, hætenus experientia rerum magistra nobis suffragante, & hæc tutissimam viam esse demonstrante, quidquid insani postea quidā iactent, quoties aliqui ex huiusmodi vulneratis moriuntur, culpam omnem, nō in morbi magnitudinem, non in ægri, aut astantium errores; sed in
tru-

trucem inhumanumq. chirurgum reiicientes, qui cutē incidit, craneum abrasit, aut perforauit, & denique in vulneratū, ut carnifex se gessit; perinde ac si Medicos ista agentes magnum certe lucrum, & voluptas sequatur. quamquam Medicus rationalis à recta operandi methodo aliquando desistere nō debet in Deum tantum intucns, qui recte operantes, & patientia vsos in melius quotidie prouebit: dicant quidquid volunt, qui verum cognoscere nequeunt, cæcis animum perturbati affectibus, dolore potissimū, & inuidia. quorum illud egrorum morientium plerunq. tangere solet affines, & amicos; hæc artis socios. Hactenus de causis Mortis, & Curatione vulnerum capitis. Non defuturos tamē quosdā arbitramur, qui in sua peruicacia, vel imperitia, vel vtrisque, persistentes, capite vulneratos interire malint; quam à falsis dogmatibus ab ignaris Præceptoribus haustis, vel veris præceptis ab eis male intellectis, discedre: licet eos si non ratio, saltem magistrarum experientia, veritatem satis docere possit; & non omnem culpam Mortis Vulneratorum in capite, aeri, vel celesti influxui,tribuendam esse; sed potius, maiori ex parte, malo medendi vsui. a quo, si discedere placuerit, aerem, ut ipsi aiunt, eiusmodi capitis lesionibus, de quibus egimus, inimicum non esse; & celestem influxum in melius mutatum inuenient.

CAP.

CAP. XXXV. I.

*Q*uoniam vero de cranei perfora-
 tione egimus, rationi etiam con-
 sonum videtur, ut aliqua de me-
 dicamentis statim denudata mē-
 brana applicandis dicamus; &
 eo magis, quia Gal. ipse in hoc nō
 satis sibi met constare fortasse appareat, cum modo le-
 nientia, modo siccantia remedia proponat. in lib. n. 6.
 meth. med. c. 6. cuius finem mutilum censet Carpen. *Cap. de*
 siccantia lenientibus præfert; in alijs vero libris e con- *formis*
 trario lenientia siccantibus anteponit. ex quorū locorū *ferra.*
 varietate, errandi ansa Medicis rem non exactius cō-
 siderantibus, præcipue vero tyronibus, aliquando dari
 posset, magno cum mortalium damno. Ut igitur publi-
 cæ salutis consulamus antequam huic libello finem im-
 ponamus, ad hoc accedere operæ pretium est; vel ob id
 maxime, q̃ quidam statim facta perforatione siccant-
 tibus propterea utendum esse contendunt, quia non
 exigua causa mortis usui lenientium, in capit. vul-
 neribus sit attribuenda. quorum sententiā, ut ex infe-
 rius dicendis patebit, quamvis aliquam ueritatem præ-
 se ferat; non tamen oīno probare possum. Duo. n. sunt;
 quibus vulnera infestari solent. s. sanguinis profluvium,

2.

Q

Duo sūt phibenda
 in uulnerib; capitis
 1 sanguinis flum,
 2 inflammationē.

& inflāmatio, ex quibus inflāmatio ipsa frequentius
 ꝑcipue in vulnerib. capitis periculum afferre solet. Vt
 igitur eam arcerent, & euitarēt Medici, plurima ex-
 cogitarunt, victum tenuem, phlebotomiā, hirudines, cu-
 curbitulas, frictiones, uincula, purgationes, clysteres,
 aliaq. huiusmodi, quæ fluxionem, & inflammationis
 causam à capite auerterent. Vulneri vero ipsi nulla
 calida & aëria principio imponi voluerunt, procuran-
 tes potius, ut quo citius fieri potest, pus moueretur,
 ut docuit ꝑcipue diuinus Hipp. in his uerbis, inquiēs:
 Danda opera est, ut vlcus quam celerrime suppuret.
 hoc. n. pacto, quæ iuxta sunt, inflammari non poterunt,
 ipsumq. purum quam celerrime efficietur. Necesse est. n.
 laceratam, collisamq. à telo carnem, in pus versam ta-
 bescere. Postquam purgata erit siccari vlcus debet. nā
 sic mature admodum vlcus sanescet; & caro non hu-
 mida, sed sicca producet. sic etiam in vlcere caro mi-
 nime supercrescet. Idem quoque respondet in membra-
 na, quæ cerebrum tegit. nam si os protinus & secetur,
 & patefacta membrana, detrahatur, hæc quamceler-
 rime purganda est, & siccanda. nam sic mature admo-
 dum vlcus sanescet, & caro non humida, sed sicca pro-
 ducetur. sed quia Hipp. cum de carnis curatione loqui-
 tur, clare inquit, celerrime vlcus cap. ad suppurationē
 ducendum; nunc vero de membrana ipsa agens, quis
 idem

obiectio.

idem in curatione eius, quod etiam in carnis curatione respondere dicat, solummodo tamen de purgatione & siccatione ipsius membranae verba facit: ideo quis dicere posset, quamuis idem respondere dicat in membrana, quod etiam in carnis curatione; tamen, cum de illa loquitur, solummodo ad purgationem siue deterfionem, & siccationem respicere videtur; non autem ad suppurationem. si. n. etiam membranam suppurandam voluisset, hanc quoque cum purgatione & siccatione connumerasset, vt & antea fecit, cum de carnis curatione loqueretur. Huic obiectioni ni fallor sic satisfacere debemus. Hipp. cum de medicamē. crassae menyngi applicandis agit, pus mouentia silentio præterijisse, non quia semper & perpetuo pus mouentia excludenda sint à curatione mēbranae (hoc. n. manifeste falsum;) sed quia quandoq. in hmōi cap. vulneribus læsa, & quandoque illaesa membrana ipsa reperiri potest. lædi. n. varie potest membrana; modo ab instrumento contunden- te; modo incidente; modo diuellente; modo & (præter alia infinita) ab aere frigido. Quocunque igitur modo lædatur, siue contusionem eo modo quo contūdi potest patiatur, siue quouis alio modo violetur membrana, dubio procul lenienda, vt scilicet dolor mulceatur; humores ad ipsam fluentes repellātur; & si qui influxere concoquantur, & discutiantur. Si vero ea illaesa oīno

Responsio.

reperitur, & vulneratus boni temperamenti; nec cacochymus, aut plethoricus, siccantia admoueri possunt. Ceterum, quando eam ita illaeram, hominemq. nostris hisce temporibus adeo bene temperatum, boniq. succi reperies, vt siccantia ipsi membranę tuto applicare possis? Nescio enim, an omnes hę conditiones in vno eodemq. homine simul actu apud nos reperiantur: & si eas in vno eodemq. homine reperire posse non diffitear. In has. n. respexisse putandus est Hipp. cum de medicamentis nuper denudatę mēbranę applicandis agens, prius inquit idem respondere in membranę, quod etiā carnis curatione: postea vero solummodo detergentia & siccantia commemorat. Si enim statim patefacta membrana perpetuo pus mouendum dixisset, aut perpetuo detergentum, & siccandum precepisset, eius sententia digna reprehensione iure merito videri potuisset. quoniam aliquando accidere potest, vt membrana cum primum patefacta est, illaesa omnino reperiatur: & in hoc casu ex ratione non pus mouendū videretur, sicuti e contra, cum fere semper aliquo pacto ~~et~~ noxam detenta patiatur, pus potius esse mouendū innuit Hipp. inquiens, idem in membranę, quod etiam in carnis curatione respondere. Si. n. operam dabimus, vt membrana celerrime suppuret, hoc pacto ipsa, & quę illi iuxta sunt, inflammari non adeo facile poterunt; eaque celer
rime

rimie pura efficietur. Quare tria non parui facienda sequentur. primum id est, quia sic procedentes, inflammationem arcebitur, abscessus, spasmoda, & mortem: secundum est, celer ipsius membranae puritas, siue deterfio: tertium, sanitatis tutela, & praeservatio. quibus omnibus potissimum, non solum in capitis vulneribus curandis, verum etiam in omnibus alijs suis operationibus Medicus intentus esse debet. consultius ergo semper agemus, si, cum primum membrana patefacta est, lenientibus utamur; praecipue autem cum membrana craneo adnexa reperitur, ut in simplici collisione, & rima. tunc. n. humores in motu ponuntur, ac dolor excitatur. Unde ad affectam partem ruunt. quare hos humores in parte laesa exstantes, multo tutius est in pus vertere, quam discutere. ab ijs. n. que pus movent, multo minus vlcus inflammatione tentatur, si quamcelerrime ipsum moueas. Neque Megetis, vel Eudemi more, statim post membranae denudationem Isim, aut oxymeli membranae admouebimus. hos. n. neque Gal. ipse sequi ausus est: immo Romanorum morem secutus, olei ros. omphacini & sum miris laudibus extollens inquit: Melius inuenire nihil possis in capite perforato, quam ut rosaceo probo utare. probum vero rosaceum, ex oleo omotribe. i. immaturo, sine sale parato, in quo plurimae rosae maceratae fuerint, confice-

*in principio ponas
oleu ros.*

re docet. Immaturum autem oleum minus, maturo calefacit, & magis adstringit. cuius adhuc calorem, si quis adest, rose refrangunt, illi maiorem adstrictionem addentes. Unde Rhodinum à rosa vim nanciscitur roborandi, siccandi, resoluendi; non autem humectandi, saltem humectatione madefaciente. id quod non ignobilis Arabs Medicus, ni decipior, etiam testatum reliquit, quamvis oleum ipsum ros. ab oleo ipso humectandi facultatem euidenter habeat. hoc autem oleum inflammationem non modo cohibet, sed etiam exstinguit id quod etiam excellentius explet, dolorem mulcendo, qui fluxionis, phlegmonesq. maxima est causa. *ot. vut. q. n. do dim. ult. m. u. p.* hoc tamen perpetuo uti non expedit; sed vsque dum inflammationis periculum adest. Cessat autem metus inflammationis ex Hipp. cum primum bonum pus incipit apparere. tuncq. vlcus maiorem & euidentem siccationem postulat. eoq. modo mature admodum vlcus sanescit, & caro non humida, sed sicca producitur. Hoc autem prestamus, ipsi oleo siccantia, & detergentia immiscendo, prout oculato chirurgo expedire videbitur; postmodumq. oleum derelinquendo, & ad sicciora cephalica appellata, quæ temperiem partis magis respiciant, vulnusq. carne expleant, transcendo. Quemadmodum. n. siccantia intempestive adhibita, membrane inflammationem parere possunt; sic & lenientium nimis

mius vsus, carnem mollem ac hebetē parere, subiectæq.
 mēbranę temperiem corrūpere solet. ideo vltra debitū
 tempus, oleo non est vtendum. & quamuis Gal. di-
 cat, puro oleo magis humectare rosaceum ipsum; ea ta-
 men humectatio, temperiei membranę dēnudatę, non
 officit. idque sano modo intelligendum, & in eo sensu
 de quo ipse Gal. loquitur, in eodem loco seipsum decla-
 rans. quia rosaceum ex qualitate qua præditum est, mo-
 dice adstringente, & tenuitate partium, cum tepidita-
 te adiuncta, magis penetrare, & penitiores partes su-
 bire valet, actionemq. suam magis imprimere, adstri-
 ctione veluti impellente. quo fit, vt possimus dicere id
 magis humectare, eo quod altius permeet, subeatq. par-
 tes penitiores, quam oleum simplex. hoc. n. licet vere la-
 xet & humectet multo magis ceteris paribus, quam
 rhodinum, quia tamen in superficie, puta corij, de quo
 loquitur Gal. manet, ob crassitiem partium, & adstri-
 ctionis priuationem altiores partes subire non valens
 minus humectare videtur. non. n. agere potest in partē
 quam tangere nequit. quare tñ abest, vt Rhodinum
 tēperiem mēbranę dēnudatę hebetē reddere possit; vt
 potius aliqua vi siccandi, & adstringendi, quam habet
 à rosa, & olei immaturitate, sic maius robur addat.
 quod non ita fieri facile posset, nisi rosaceum etiam ma-
 gnā penetrandi vim obtineret. cuius penetrationis

ratione humectandi vim habet, vt oleum; non autem partes madefaciendi, vt aqua, & laxandi, hebetesq. partes reddendi: sed contra eas adstringendo roborat. pars vero roborata, humores ad ipsam fluentes repellit, & si qui in ea remanent, cōcoquit, & discutit. Et quamuis Gal. laudet Eudemum Iside & oxymelite vtētem in capitis vulneribus; magis q̃ ij, qui blandis medicamentis curabant: hoc tamen de hoībus etiam, & non de solis medicamentis, quibus illi utebantur, intelligendū siqui dē id potius in eorū maximā peritiā referendum. ait. n. Gal. Eudemum fuisse senem; & in hac artis parte satis exercitatum. Vulnerati. n. omnes, necdum in capite, ob solam Medici culpam interire dicendi nō sunt. quia medendi ratio, prāter Medici personam, non qualitate sola, sed quantitate etiam remedij, & vtendi modo perficitur. vnde vulneratorū interitus, sicuti non semper, sed quandoq. ad solam medicamēti qualitatem, prāter alias caussas, reduci pōt; ita e contrario sanitas sequitur plures concurrentes caussas, & non vnā solam. Quare non est inferendū. Eudemus, plures in capite vulneratos Iside, & oxymelite sanabat, ergo propter naturam horum medicamentorum primum sanitati restituebātur. plura. n. valent ad construendum, (aiunt logici;) et vnum sufficit ad destruendū. Eo quoq; argumento, quod desumitur
à san-

à sanguine columbæ, vsus lenientium præstare semper *columbæ sanguis.*
 visus est. quod Gal. oleum ros. sanguini columbæ sub-
 stituit. cuius vices excellentius explere assèrit. At qui
 vsu sanguinis columbæ per totam fere Asiam statim
 post perforationem inualuisse inquit. Si igitur tota fe-
 re Asia sanguine columbæ utebatur: ergo restat, ut
 pauci essent, qui siccantibus statim post perforationem
 vterentur. Rursus reddens rationem Gal. cur aliquan-
 do iuxta Apollonij sententiam in eiusmodi vulneri-
 bus cranei rosaceo acetum permisceret, inquit: In illis,
 quibus ossiculum aliquod exciditur, rosaceo leniter te-
 pefacto vti consueuerunt. ex quibus Gal. verbis luce
 meridiana clarius non vsus siccantium, sed lenientiũ
 nempe ipsius rosacei, statim postquam membrana de-
 tecta est, super ipsam probari conspicitur, non Romæ
 tantum, sed apud Asiaticos etiam. Quare neque nos
 hanc viam medendi relinquendam putamus, qua vbi-
 que gentium nostris temporibus Chirurghi vtuntur,
 nullo q. sciam eam improbante: omnibus vero suffra-
 gantibus, ratione, experimento, longoq. omnium vsu,
 & auctoritate. quin potius valere iubebimus alterã,
 quam verbotenus siccantium memini, tum ob dictas
 rationes, tum etiam ob eius incertitudinem, quando ne
 no adhuc certam vsuq. probatam eiusmodi medica-
 mentorũ seriem exacte distinctam scriptis reliquerit,

R præ-

præter ea pauca, & incerta, quæ proponuntur à Gal.
 Fallop. & nescio quodam alio, vno, aut altero. Quod
 si per viam lenientium ambulare nouerimus, non
 amethodorum more, proculdubio nobis decus ac vtile
 vulneratis vero sanitatem, qua in mundo nil commo-
 dius, vel præstantius, comparabimus. Si. n. siccantibus
 uti præstaret, etiam scimia Gal. Paullus ita dictus,
 qui cum fere in omnibus secutus est, id fecisset: qui e
 contrario lenientia proponens, amplectensq. siccantia
 silentio præterijt. sicut & alij Græci omnes. quos in-
 finiti propemodum, doctissimi, illustresq. viri, & de
 re Medica optime meriti, imitati sunt, non solum le-
 nientibus vti, & adhuc vtentes, sed etiam eorum
 vsum, valere iussis siccantibus, scriptis commedantes.
 Quod si qui ex veteribus quandoq. siccantibus vti vi-
 dentur, non id nos suadet, ut in his tantum persista-
 mus lenientia postponentes: cum quidam ex ijs, illis
 relictis, ad lenientia postea se conuerterint, tamquam
 meliore, & vniuersa Medicorum schola, vno fortasse,
 aut altero excepto, ita solis perstiterint lenientibus ne
 nominatis quidem siccantibus. Quorum rationibus,
 & auctoritatibus, & vnanimem consensum, felicissi-
 mo agrotantium successu per longa sæcula comproba-
 tum, Ipse quoque vna cum Clariss. & Excell. meis
 præceptoribus semper sequar. quorum vnus longe cla-
 ris=

*rissimus & excellentissimus Hieronymus Fabricius
ab Aquapendente, adhuc Medicinam summa cum
laude Patavij docet & facit. vtinamq. Deo Optimo
Max. fauente, diutissime ad annos vsque Nestoreos
pro hominum salute doceat, & faciat. dicant quicquid
velint, qui lenientia improbantes visi sunt ad ingenij
ostentationem, paradoxis ludere, potius quam serio
agere.*

INDEX NOTABILIVM RERVM

Quæ in hoc opere continentur.

Abrasio cranei quibus instrumen- tis perfici possit. 91 Abrasio superficiei cranei quan- do sufficiat. 69 Abrasio & perforatio non est o- mittenda propter vasorum ru- ptionem sub craneo, & qua- re. 70 Abrasio & perforatio nullum af- fert damnum habentibus vasa rupta in cerebro. 70 Abrasionem, & perforationem que pericula sequantur. 61 Abrasionem non adeo timet Hipp ut latentem rimam, & collisionem. 65 Abrasionem, & perforationem cur instituit Hipp. 66 Abradunt Medici quotidie nul- la subsequente noxa. 69	Abradere cranium usque ad me- ditullum nil nocet. 111 Abstinentia, & aqua cunctis vl- ceribus confert. 11 Accidentia, vide Symptomata. Aeris qualitas quando interitus caussa esse possit. 11 Aer corpora densissima expedite penetrat. 15 Aer quid efficere possit in capitis vulneribus. 15 Aerem timentes si vulnus sine di- scrimine onerēt qd accidat. 20 Aer non liber, & perflatus faci- le putredinem contrahit. 20 Aer vulnus ambiens aliterādus 20 Aer quouis anni tempore cerebrū refrigerare potest. 98 Aer Bergomensis continuo a vē- tis perflatur. 31 Aer Bergomensis magnam pe- netrandi vim habet. 32. 52. Aer Cremensis, Germanus, & Polonus nostro frigidior. 32 Aer tenuis promptius subit ossi- bus q̄ mediocris aut crassius. 32. 52. Aer dupliciter ossium denudato- rum tēperamentum labefactat & exstinguit. 33. 54. Aer difficile alterat ossa si optime nutriuntur. 40

- Aer in thalamis nō impense cale-*
faciendus. 53
- Aer qui circa vulnus est alteran-*
dus, & quomodo. 54
- Aer tenuis permeans substantiam*
ossium contusorum, ea corrup-
pit. 53
- Aer in thalamis humectantibus*
non alterandus, & quare. 53
- Aer videtur concurrere ad ossis*
contusi corruptionem. 51
- Aer crassior ossis contusi substan-*
tiam permeare non facile po-
test. 52
- Aer non videtur culpandus quan-*
do corrumpitur os sub instru-
mento contundente. 50
- Aeris si parua, vel nulla habetur*
cura, multa damna infert. 20
- Aeris inaequalitas capiti vulne-*
rato summe infesta est. 21
- Aeris constitutiones quaecunque*
fuerint ossium denudatorum tē-
peramento aduersantur. 32
- Aere frigido existente labia vul-*
neris crudescunt, & vulneris
concoctio retardatur. 59
- Aerem quomodo corrigere pos-*
sit Medicus. 53
- Aeris & puris ingressus per poros*
cranei abrasione apertos, non
timendus & quare. 72
- Aeri, & puri facilius obſtamus*
quā putredini ossis collisionē
patientis. 72
- Aeri si statim membrana expona-*
tur. eo laedetur. 98
- Aetas percussi consideranda. 79*
- Ambientis subitus repentinusq;*
occurſus membranā alterat. 98
- Anguis in herba quando lateat in*
cap. vul. 86
- Acetum ros. permiscebat Apol-*
lonius. 129
- Algor & frigiditas efficiunt cor-*
pora nervosa difficilia ad dif-
flandum. 33
- Aluari Nonij observatio. 24*
- Albumen oui Hipp. cataplasma-*
tis vices non supplet. 18
- Animi passiones magnam vim ha-*
bent in omnibus morbis, prae-
cipue capite vuln. existente. 10
- Antony de Lon, capite vulnerati*
historia. 22
- Antuerpia anno 1574. plurimi*
vulnerati in capite interierūt,
& quare. 24. 25
- Animi afflictio aliquando interi-*
tus causa est. 60
- Anatomes peritiam possidere de-*
bet qui craneum perforaturus
est. 66
- Anatomica administratio capi-*
tis cuiusdam exſulis. 68
- Auicennae sententia male inter-*
pretata a Paulo Iuliano. 73.
74. 75.
- Auicennas proponit capitalia me-*
dicamenta post perfectam ri-
mae siue scissurae abrasionem. 75
- Arcei sententia de cranei perfo-*
ratione. 92
- quid tutissimum existimet in*
dubys cranei laesionbus. 93
- quid suadeat Chirurgo. 93*
- quid de membrana denudatio-*
ne sentiat. 93
- Argelata notandum circa parnas*
solutiones continui cap. 51
- Ar-

INDEX.

Artes sunt Deorum dona. 4
 Argumenta quibus probatur le-
 nientium usum non solum apud
 Romanos, sed etiam apud Asia-
 ticos inualuisse. 129
 Asia fere tota sanguine columbae
 utebatur post cranei perfora-
 tionem. 129
 Auenarioris sententia circa cra-
 nei perforationem. 97

B

Bergomi capite vulnerati mo-
 do moriuntur, modo sanan-
 tur, & quare. 16
 non desunt boni habitus homi-
 nes Medicisque praeceptis
 obsequentes. 24
 non superueniunt insolita sym-
 ptomata capite vulneratis.
 24. 25. 26.
 aliquando facilius sanari vi-
 dentur magna, quam parua
 capitis discissiones. 27
 regionis tractus, montanus est
 longe a lacubus, & paludi-
 bus. 31
 fere semper aer purus, siccus,
 & maxime tenuis. 31
 cur facile intereant capite vul-
 nerati. 53
 Bergameni cuiusdam tridentili-
 gneo in caput percussi histo-
 ria. 100
 eius sanitatis causa. 102
 magnum eius vitae discrimen
 unde. 102
 Bononia facile intereunt capite
 vulnerati. 5

C

C Acochymia nostris temporibus
 frequens. 20
 Capite vulneratos facile interire
 Bergomi non esse proprium de-
 monstratur. 5
 non plures nostra, quam supe-
 riori aetate Bergomi mori. 6
 Capite vulneratos qui malint in-
 terire. 120
 Capite vulnerati de vindicta co-
 gitantes quomodo affligantur. 10
 Capite vulnerati odores calidos
 ne olfaciant. 11
 Bergomi modo moriuntur, mo-
 do sanantur, & quare. 16
 quibus facilius interitus adue-
 niat. 27
 quo anno Bergomi frequenter
 mortui sunt propter erysipe-
 latis aduentum. 39
 prima die phlebotomandi. 21
 iaceant, in loco decliniori, ut sa-
 nies facilius effluat. 23
 Capite vulneratis nullum uacuans
 medicamentum exhibentes er-
 rant. 22
 quid frequentius periculum
 afferre soleat. 122
 mulierum familiaritas, &
 seruitus interdicenda. 23
 interitus causa esse potest cor-
 tus, aut continua eius cogita-
 tio. 14
 totius corporis cura habenda.
 21
 Capitis summa praestantia, & no-
 bilitas. 9
 robustiora ossa quae sint. 79
 Infir-

- infirmissima pars qua sit* 77.78
Capitis pars vulnerata prius spe
etanda. 77
Capitis vulnera usque ad terminū
almocari quomodo curētur. 74
Capite vulnerati caput continuo
dimouentes in quod periculum
incurrant. 10
cur aliquando pereant. 93
Carnem laceratam et collisam in
pus verti necesse est. 19.122
Carpensis opinio de perforatione
cranei quando membrana illi
adheret, eiusq. confutatio. 100
Carpensis opinio de remotione su-
perfitiei cranei. 60
eius confutatio. 109.67.68.69
Cataplasmate utebatur Hipp. dū
caput secandum erat. 17
eius usus. 18
eo, toto vulneris tempore non
utendum. 18
Causam inuenire cur multi adeo
facile praesertim Bergomi, ex
capitis uulneribus intereant
difficile est. 3
Causa mortis vul.in cap. aeri, vel
caelesti influxui nō tribuēda. 120
Celsi auctoritate quomodo se te-
gant quidam. 56
Celsus quid precipiat requirendū
in caluariae contusione. 82
Cerebrum membrum praestantis-
simum ad quid a natura con-
ditum. 1
ubi maxime sentiat id malum
quod accipit os, & caro. 78
qua parte osse tenuissimo tegat-
tur. illius ubi plurimū. ibid.
Cerebrum, & membrana quando
facile corrampaniuntur. 61
Cerebri membrana, quā celerre-
me purgāda est & siccāda. 121
natura diuersis munimentis
illud circumuallauit, et qua-
re. 11
ex eius concussione nullum mor-
tuum. 83
refrigerari malorum ultimum
est illi cui caput fractum
est. 15
est quouis aere calidius, ex Ga-
leno. 15 98
Eius membrana non statim de-
nudanda. 58
Coitus humores fluxibiliores &
validiores reddit. 14
vacuando prosternit uirtutem.
stomaco nocet; cuius confor-
tio caput leditur. 14
Chirurgi cuiusdam nostratis filij
historia. 114
Chirurgi etiam exercitatissimi
in quo decipiantur. 76
qui magis peccent in curatio-
ne lesionum cranei. 94
qui non audiendi. 85
quando utantur ferro in cra-
nei lesionibus. 57
quid aduertere debeant in ca-
pitis lesionibus, cuti existen-
te integra. 84
Quid suadeat Arcaeus. 93
Qui minus peccent in cranei le-
sionibus. 94
Lucri spe allekti quid fa-
cient. 61
Chirurgorū nostri temporis mos
et iactatio. 47.48
Montanorum abusus in cra-
nei

<i>nei denudationibus.</i>	92	<i>medici oculos fallit.</i>	47
<i>opinio quæ non sequenda.</i>	91	<i>annectitur rima.</i>	74
<i>quorundam error.</i>	89	<i>signis diagnosticis tarde cognoscitur,</i>	
<i>Chirurgiam accedentes, maiori ex parte paupertate premuntur.</i>		<i>poros ossis comprimit.</i>	65
<i>Periculis alienis discunt.</i>	61	<i>cognitu difficilis.</i>	
<i>Chirurgus qui cranium perforare debet vel abradere, quibus conditionibus præditus esse opus sit.</i>	66	<i>eius cognitio perfecte habenda.</i>	76
<i>quando perforando, vel abradendo nullum, vel paruum infert nocumentum.</i>	66	<i>si ad medullium pertingat & non abradas, quæ nocumenta sequantur.</i>	111
<i>eius mutatio sequitur, mutationem temperamenti, seu formæ.</i>	30	<i>eam sub quo ictu facile difficile os sentiat.</i>	81
<i>Coniectura ne nos decipiat quid agendum.</i>	111	<i>ea specillo deprehendere non licet.</i>	76.86.
<i>Coniectura, & indicatio difficilis est.</i>	93	<i>quando maior æstimanda.</i>	80
<i>Color quid, & quæ sequatur.</i>		<i>cur oculis non appareat.</i>	76
<i>Columbæ sanguinis usus in vulnibus capitis.</i>	129	<i>si tantummodo ossis superficiem ledat, quid agendum.</i>	110
<i>Consideranda quæ circa vul. capitis.</i>	79	<i>decipit Medicum rem non profunde rimantem.</i>	77
<i>Collisio quid apud Gal. 42. apud Hipp.</i>	76.86.	<i>ratione exploranda.</i>	77
<i>Collidi os potest, quamvis in suo statu servetur.</i>	76	<i>specillo non deprehenditur</i>	80
<i>Collidi quæ possint.</i>		<i>Collisi ossis quantum demendum, & quousque</i>	116
<i>Collisio fit tantummodo in molli corpore secundum Gal.</i>	42	<i>Collidi possunt ossa omnium ætatum.</i>	41
<i>Collisio quid apud Hipp. & quis fracturæ cranei modus.</i>		<i>Collisum ab ictu protinus non patet, & quare.</i>	76
<i>nulla cõspectui cognoscitur.</i>	44	<i>in Collisionis cognitionem devenire difficillimum, nisi prius spectemus qua parte capitis homo vulneratus sit, & quare.</i>	77
<i>de ea cur sollicitus sit Hip.</i>	65	<i>in Collisione dubia quid consultißimum putet Auctor.</i>	120
<i>non fuit numerata ab Hip. propter prognosticum, sed propter curationem.</i>		<i>in Collisione certa ante tertium diem perforandum.</i>	95
<i>exquisitiorem Medici diligentiam postulat,</i>	45	<i>exiguum foramen sufficit.</i>	105
		<i>pro Collisionis varia specie varie abradendum.</i>	111

- sub ea quomodo solvatur con-*
tinuum in osse. 76
cur oculis non pateat. 77
si per signa tradita non cogno-
scitur, quid agendum. 91
Contundentis instrumenti natu-
ra. 42
Contundentia quomodo corruptio-
nem in osse causare possint. 49
Contusio Bergomi frequenter ho-
mines interimit. 42
difficile a Medicis cognoscitur
& facile curatur. 42
eam negligunt quidam. 43
in ea pori comprimuntur, & ca-
lor innatus suffocatur. ibid.
eam sequitur corruptio cra-
nei. 49
illi mentem non adhibentes cul-
pandi sunt. 54
in ea simplici vasa non rumpun-
tur in cerebro, aut eius mem-
branis. 70
Contusionis ossium, & carnis dif-
ferentia. 55
Contusa ossa longe differunt in
curatione a carnosis partibus
contusis. 55
Contusum os quomodo a corru-
ptione preseruetur. 69
Cor ob casum ab alto situm muta-
re posse. 84
illius motus in quadam Ma-
trona ob capitis concussio-
nem adhuc non sentitur. 84
Corpus humanum quibus modis
malis succis abundare possit. 9
Corruptio cranei non solum in pue-
ris, sed et in adultis accidit. 118
a quo proueniat. 119
non solum in osse cranei colliso
sed in alijs etiam ossibus ac-
cidit. 114
quibus diebus se ostendat 41
quando corrumpi incipiat cra-
neum. 29
in qua etate facilius corrum-
patur. 117
Corruptionem genitam in medi-
tullio propter collisionem acci-
dentia mala sequuntur. 117
eius due species: una ab inter-
na, alia ab externa caus-
sa. 28
secunda species euenit, quauis
aerem alteremus. 34
quando precipue accidat. 34
sequitur vulnera a contunden-
ti instrumento facta. 29. 41.
frequentissima est in hac Ber-
gomeni patria, & quare. 29
nullum affert periculum ubi
meninx crassa est denudata;
sed solummodo ubi craneum
integrum videtur. 30
eius genita in medietullio reme-
dia. 117
fit in craneo, quauis nullus cruor
in medietullio contineatur. 118
quibus capitis vulneribus su-
perueniat. 49
ubi multos occidat. 119
Cranei magnae discissiones & fra-
ctura sectionem non requi-
runt. 47
eius occultiores lesiones, egent
manu diligentis, & pruden-
tis Medici. 48
eius perforatio periculis plena
indicatur. 63
ipsius

- ipsius superficiei a motionem qd sequatur.* 60
eius putredinem quando euitamus. 70
eius perforatio usque ad meditullium quando faciēda. 119
in eius sectione quid obseruandum. 96
eius sectio non tentanda nisi opus sit. 96
magis & minus collidi potest. 110.
tenuissima pars relicta ab vnguicula cur facile separetur a membrana. 105
Craneum perforare eo modo quo nos docet Hipp. non admodum difficile 99
membrana adhaeret & nutritur, & quibus medijs. 99
primis diebus perforandum antequam membrana ab eo recedat, et huius perforationis utilitates. 103
quam citissime perforandū. 95
in eius perforatione, qui male indoctēque operentur. 95
facile secatur, sed illud recte & absque hominis periculo secare difficillimum. 97
istud pforaturus qualis futurus sit ex Auēzoaris snia. 97
illasū cur abradat Fall. op. 111
denudatum contrahit siccitatem in supremā parte. *ibid.*
usque ad meditullium auferendum in dubia collisione. *ibi.*
eo denudato nulloq, symp. in hora percussione superueniente, laesum ne an illaesum sit dicendum. 85
illud non solum laesum, sed manifeste fractum, & membrana laceratam vidit Auctor nullis symptomatibus apparentibus. 85
eo denudato quid prius spectandum. 86
eius lesio ratione, & opera exploranda. *ibid.*
illud non solum leuiter collidi potest; sed etiam usque ad membranam nullis symptomatibus apparentibus. 85.
 88.89.
eo denudato et non denudato si symptomata superueniant quid indicent. 89
ut in illius lesionis cognitionem venire possimus, quae consideranda. 90
aliquando sub magno ictu integrum manet: aliquando uero frangitur sub debili, & quare. 90
cuti integra manente raro laedi & frangi solet, & quare. 84
illius infirmissima pars q sit. 78
sub quo modo lesionis non laedatur. 90
sub quo ictus genere minus laedatur. 90
quando collisionem sensisse affirmandum. 90
eo nudato cur humida siue fluida non conueniant. 35
non undique aequale est. 61
vasis cedit, quae in dura sunt, & in quibus locis. 62
fracturā, mō apparētē, mō latē-
tem

- tē patitur, a qua, Bergomi p̄ci-
pue, uix sanari posse vident. 2
humidius apparens non raro
sapientiores etiam Chirur-
gos decipit. 28
eius abrasio quibus instrumen-
tis perfici possit. 91
illius color dum contusum est,
quotidie explorandus. 91
illud abradendum donec natu-
ralem colorem, & optimam
substantiam praeferat, &
quare. 91
sero abrasum, saniem contine-
re vidit Auctor. 113
aperire oportet, antequam sa-
nies ad partes subiectas per-
ueniat. 116
corrumpitur in meditullio pro-
pter collisionem. 117
Cranea quae minorem meatuum
numerum habeant. 109
Cranion Græci, Latini caluā siue
caluariam appellant. 1
Cutis disruptio & contusio in ca-
pite non raro interitum attu-
lit. 7
Curationis dilatio non timenda
aut magnificiēda, & quare. 73
Curandi modum per pulmenta,
emplastra, aliaque huiusmodi
reiciat Medicus. 73
a cycliscis seu serratis circulis
abstinendum, mēbrana cra-
neo adnexa existente, & qd
eorum loco utendum, 104*
- D**
- Deus recto operantium est di-
rector. 73*
- recte operantes & patientia v-
sos in melius prouehit 120
Dolor a quo fiat. 103
est potens causa inflāmati-
onis. 126
Dini sententia de causa primiti-
ua. 90
Discissio magna non fit sine peri-
culo. 63
ad destruendum, unum suffi-
cit. 128*
- E**
- Efectus particularis causa
particularis indaganda. 24
Eger in victu delinquens qualiter
afficiatur. 11
Emmota. 18
Erysipelas quo anno frequenter
capite vuln. superuenit. 39
caput apprehendens necem nō
raro affert. 40
Error eorum qui timent aerem
frigidum. 53
Eschara membrana quid sit, et a
quo fiat. 98*
- F**
- Febricitanti caput non pur-
gandum. 21
Febris quando superueniat capi-
tis vulneribus. 50
quando appareat in cranei le-
sionibus. 94
quando eam non sequatur inte-
ritus in vulneribus cap. 94
Ferraria euadunt etiam præciso
cerebro. 5
Ferro quando utatur Chirurgus,
in cranei lesionibus. 57*
- Fi-*

Filiy cuiusdam nostratis Chirurghi historia. 114
Filiy D. Marci Ondesii historia. 115.
Filiola annorum trium in capite vulnerata historia. 116
Filiy nob. D. Federici Zoppi historia. 87
Florentia facile intereunt capite vulnerati. 5
Fortuna vel casui actiones suas committentes raro optatum finem consequuntur. 67
Foramen exiguum sufficit in collisione. 104-105
magnum quomodo facile parari possit, & in quibus cranei lésionibus conveniat. 105
magnum non statim faciendum in collisione, & quare. 105
ut recte fieri possit, quid requiratur. *ibid.*
Fràncisci Arcei. vide Arcei.

G

G *Abriel Cuneus Mediolanensis, quomodo se gesserit in quodam bubulco.* 101
Gallico Morbo laborantes, membra oia præsertim naturalia habent imbecilla, & ad prauos succos congregandos apta. 9
Germanicus aer nostro frigidior est. 32

H

H *Ieronymus Fabricius ab Aquapendente lenientibus cu-*

rat membranam cerebri denudatam. 131
Hipp. in curandis cranei lésionibus principem locum obtinuit. 2
*ferro, medicamentis, & victute-
 nu, cranei lésiones curare docuit.* *ibid.*
*secuti sunt Celsus Gal. Paull.
 multique alij grauissimi ac
 illustres viri.* *ibi.*
longe omnium diligentissimus. *ibi.*
*optimam methodum curandi
 cranei lésiones ad solam mor-
 talium salutem adinuenit &
 instituit.* *ibid.*
*qua methodo vteretur, dum ab
 eo caput secandum erat, ut
 mala ossis introspiceret.* 17
*cur dixerit, Vlcus in capite
 neque vino neque alia reme-
 dia facere oportet, aut certe
 quam minimum.* 26
*Humida omnia & fluxilia a cu-
 ratione vulnerum capitis rei-
 cit.* 36
*vinum omne a curatione vul-
 nerum cap excludit, & qua-
 re.* 37
*instituit sectionem cranei pro
 fracturis, in quibus os non ue-
 hementer est afflictum,* 47
*cur de fracturis cranei non ap-
 parëtibus in suo de cap. vul.
 libro locutus sit.* 47
*voluit propter ossis lésionem in
 craneo pus oriri & contine-
 ri posse.* 57
*cur tenuem partem ossis relin-
 quit, dum craneum perfo-
 rat.* 58

non

- non adeo timet abrasionem, et perforationem, ut latentem rimam, et collisionem. 65
 cur de collisione sollicitus sit. ib.
 cur precipiat cranium esse abradendum. ibid.
 cur precipiat cranium usque ad membranam non statim secandum. 97
 cognouit membrana arctissimam connexionem cum craneo. 108
Hippocomum secuit usque ad diploidem. 112
 Homines obstinati, & crasse minervæ quid potius eligant. 89
 Hominem secare, quando necesse sit, quid observandum. 96
 Hominem secare quid intelligat Hipp. ibid.
 Hominis vita quando secetur. 97
 Horatii de Celana, historia. 88
 Humida siue fluida, cur craneo nudato non conveniant 35
 poros cranei permeare possunt 35, & quamobrem. 36
 Humiditas caliditati mixta, quid efficiat. 53
 aeri non perflato mixta quid efficere possit. ibidem.
- I**
- I**acobi Platti membrana computruit in foramine trapani, et quare. 98
 Indocte qui operentur in cranei perforatione. 95
 Ignorantes Artis principia in que devenierint. 2
 Imperitia malus thesaurus. 4
- Inconstantes quid accusent. 6
 Imperitos ne timeat Medicus. 73
 Imperitia Medici multis modis interitus causa est. 16
 Inedia nimia capite vulneratis nocet, & quomodo. 12
 Inflammationi diuersis praesidijs resistere possumus. 71
 Inflammationis membranae periculum a quo immineat. 100
 Inflammationes graues periculum mortis adferentes quomodo excludantur. 103
 Inflammatio ipsa capitis vulneribus frequentius periculum adferre solet. 122
 Inflammationem ut euitarent Medici, quid excogitarunt. ibi.
 Inflammationis metus in vulneribus cap. quando cesset ex Hippocrate. 126
 Infirmis causa pusilla nocet. 23
 Inobedientia necem adferre potest, & quomodo. 10
 Inimici aut suspecti capite vulneratos visitantes quid efficiant. 21
 Initialia leuia morborum capitis sequuntur fines mortiferi. 23
 Interitus frequentis causa ob vulnera capitis quæ forte sit. 100
 Interitus vulneratorum non semper ad medicamenti qualitatem referendus. 128
 Internis partibus quando lesio communicari possit. 82
- L**
- L**abori parcentes ab optimo veterique medendi instituto ab

ab Hipp. tradito recesserunt. 2
 Lactare non debet mulier capite
 vulnerata, & quare. 13
 Lenitio quam celerrime tentan-
 da, deinde vlcus siccandum. 20
 Lenientium vsum in cerebri mē-
 branis quæ utilitates sequan-
 tur. 125
 Lenientium, & siccantiū nimius
 vsus qd parere possit. 126. 127
 Lenientium via ab omnibus com-
 probata. 129
 Lesæ partis præstantia quantum
 possit. 7
 Lesio ossis efficit ut in eo pus oria-
 tur. 58
 Lesio quomodo fiat ex Auic. 97
 Leue capitis vulnus ob quas caus-
 sus mortem aliquando adse-
 rat. 9
 Liber Hipp de cap. vulneribus est
 inter ipsius legitimos. 48
 Locutio nimia, & clamor mate-
 rias ad caput trahūt. 11
 interitus causa sunt. ibid.
 Lucrispe allekti quid faciant, 61

M

M Agnum quodcunque vulnus
 periculum facit. 63
 Masse sentētia de annexione mē-
 branae cum craneo. 108
 Materia quibus modis contineri
 possit sub craneo. 103
 Materia putrescens vtcunq; cō-
 tinetur sub craneo, lēdit mem-
 branam. 103
 Matrōna cuiusdam Nobilis hi-
 storia. 83

Medendi ratio quibus perficia-
 tur. 183
 Medici imperitia, vel negligen-
 tia, multis modis interitus caus-
 sa est. 16
 non abradens, aut perforans
 cranium, si abradendum vel
 perforandum. ibidem.
 affectionem non cognoscens.
 ibidem.
 vulnus cauum, vel sinuosum
 scalpello non incidens. ibid.
 inepte abradens, vel perforans
 cranium. 17
 si os cranei membrana adnexū
 violenter auellat. 17
 Medicamentum acutum, seu a-
 cre, vel grauans, vel actu frigi-
 dum, in vulnere, vel circa vul-
 nus administrans ibidem.
 vulnus violenter linamentis a-
 pertum detinens ibid.
 vinculo nimis arcto vtens. ibi.
 Medici opus quod sit, si aerem al-
 terare non potest. 54
 quid moliri debeat, quando os
 contusum est. 57
 decipitur a collisione, & quan-
 do. 77
 suo fungi munere ne timeat. 73
 imperitorum verba floccipen-
 dat. ibidem.
 reyciat omnia quæ a veteri
 Hipp. methodo recedunt. ibi.
 operatio quando infamiam su-
 beat. 59. 63
 quidam solam aeris tenuitatē
 culpāre apud nos solent. 6
 Mediolanenses nemini se-
 cundi. ibidem.
 Me-

- Medico quid semper adniten-*
dum. 95
- Medicus a recta operandi me-*
thodo desistere non debet, &
quare. 120
- Medicamenta quae craneo admo-*
uentur, qualia futura sint. 35
- Medicamenta acria ponunt hu-*
mores in motum. 22
- Medicamenta valenter purgā-*
tia vitentur, cum caput vulne-
ratum est. 23
- Mediolani facile intereunt ca-*
pite vulnerati. 5
- vulnera crurū difficile curātur.* 5
- Membrana cerebri denudata,*
non statim siccantibus curāda,
nec lenientibus magis quam
par sit lenienda, & quare. 19
- facilius percipit laesionem aeris*
quā os. 33
- celerrime recedit ab ossibus ue-*
hementer lēsis. 47
- ex eius separatione a craneo re-*
sultant ichores, & quid effi-
cient. 56
- non statim denudanda.* 58
- recedit a craneo propter contu-*
sionem; non autem propter
resectionem. 69
- quando nō recedat a craneo.* 69
- quando celerrime a craneo re-*
cedit. 100
- eius lesio mortalis.* 69
- eius denudationē magis quam*
par est timentes non sequen-
di. 92
- quando, incunctanter patefa-*
cienda. ibid.
- quando semper adhereat cra-*
neo tota, & ubique. 95. 107
- quo in loco craneo validius ne-*
ctatur. 98
- quomodo non afficiatur a sa-*
nie. 103
- craneo semper adheret in cra-*
nei laesionibus sensum effu-
gientibus. 107
- quā atate validius nectatur*
craneo. 109
- minus adnexa est in senibus,*
& quare. ibidem.
- non adeo afficitur a perforatio-*
ne, ut non multo peius sit p-
mittere ut a sanie corrum-
patur. 110
- si statim aeri exponatur, ab eo*
ledetur. 98
- detracto osse diutius patefacta*
non relinquēda & quare. 96
- ut non afficiatur ab aere quid a-*
gendum. 98
- a quibus ossibus facillime & ce-*
lerrime recedat. 108
- denudata existente Gal. modo*
siccantia, modo lenientia me-
dicamenta proponit. 121
- quā celerrime purganda est, &*
siccanda, & quare. 122
- lesa & illesa reperiri pōt.* 123
- multipliciter ledi potest.* ibid.
- quocunque modo ledatur le-*
nienda, et quare. ibid.
- quando siccare possit.* 124
- Membrarum cerebri denuda-*
tio, quando periculosa, & quā-
do non. 93
- denudationē periculosam quae*
efficiant. 93
- denudatio si negligatur, quid*
acci-

- accidat. 93
- Membrana statim denudata*
isim, aut oxymeli non esse ad-
mouendum. 125
- eius eschara quid sit, & a quo*
fiat. 98
- in eius curatione cur pus mo-*
nentia silentio praterit Hipp
pocrat. 123
- eius violentā a craneo separa-*
tionem pericula quæ sequan-
tur. 107
- illius in collisione quantum de-*
nudandum, 105
- Membranam denudatam sem-*
per refrigerare potest aer. 98
- statim nō esse detegendam cur*
præcipiat Hipp. 99
- alterat ambientis subitus occur-*
sus. 98
- a craneo separatam unquam*
vidit in cranri lesionibus
sensum effugientibus. 109
- Methodum medendi non tenen-*
tes, quid agant. 19
- Metus inflammationis quando*
cesset ex Hipp. 126
- Metrophanti pueri casus.* 59
- Mors sequi solet si os contusum*
putrescere permittamus. 57
- non sequitur in vulneribus ca-*
pitis propter vasorum præ-
cisionem. 69
- non sequitur abrasionem, &*
perforationem. 71
- Modus seccandi craneum quo nos*
docet Hipp. quis sit. 96
- Tortuorum ob leuia capitis vul-*
biçtorie. 88
- Tota.* 16
- Motus corpora debiliaturbat fa-*
tigatq; humoresq; ad partem
debilem fluere facit. 10
- Mulier capite vul: lactenti ube-*
ra tribuens in vita discrimen
incidit. 15
- Mulierum familiaritas obest ca-*
piti vulneratis. 23
- Mutationes repentinas non susti-*
net natura. 67
- N
- N** *Natura debiliter operans in*
expellendo saniem a vulne-
re quomodo auxilianda. 23
- est curatrix morborum.* 88
- quando possit expellere pus, &*
quando non. 65
- repentinas mutationes non su-*
stinet. 97
- in mutatonibus quid seruet.* 97
- Naturam imitati ad insueta ex-*
trema peruenire non debe-
mus. ibidem.
- Natura imbecillitas non est caus-*
sa mortis eorum quibus colligi-
tur sanies sub craneo. 102
- Natiuus calor quādo facilius ex-*
tinguatur in osse. 65
- Neapoli facile intereunt capite*
vulnerati. 5
- crassæ minernæ homines quid*
potius elligunt. 89
- O
- O** *Culis mentis quæ obtinen-*
tur. 66
- Olei rosacei omphacini uires.* 125
- Oleo ultra debitum tempus non*
uten-

- utendum in capitis vul. 27
 Olesis vel alijs fluidis indiscrimi-
 natim non utendum, in capitis
 vulneribus. 34
 Oleū rosaceū sanguini colūba sub-
 stituit Gal. 129
 Oleū quod minus refrigerat. 126
 Oleum rosaceum omphacinum ex
 quo conficiatur. 126
 Opinionum varietas in curandis
 cranei lesionibus, & unde ea-
 rum origo. 2
 Os corpus simile est frigidum,
 siccum. 35
 vitiatū aridum sit necesse ē 30
 carne nudatum a quibus alte-
 rari possit. 35
 alimenti penuria non laborans
 difficile ab ambiente altera-
 tur. 40
 a suo statu recedens raro se-
 candum est. 46
 dum corrumpitur membrana
 ob eo recedit. 56
 fractū nisi succursum est, quid
 faciat. 56. 72
 quod pus contraxit, & ipsum
 transfundit citius excidi-
 tur. 57
 contundi posse non videtur ni-
 si a magno ictu. 59
 quando radendum, & quomo-
 do. 64
 dum colliditur in suam substan-
 tiam contrahitur. 66
 collidi potest quamvis in suo sta-
 tu seruetur. ibid.
 in animali viuento non est ari-
 dum. ibid.
 non siccioris corporis more at-
 teritur. 77
 perforandum antequam corru-
 ptionem contrahat vel sub
 se saniem colligat. 95
 si corruptionem contraxit adeo
 ut ad membranas peruene-
 rit corruptio non perforan-
 dum. 95
 usque ad membranam non sta-
 tim excidendum, & qua-
 re. 95
 permittendum per se abscede-
 re a membrana. 96
 quando modo abradendum mo-
 do perforandum. 85
 contusum putrescit, & fatet. 81
 sub quo ictu collisionem facile
 patiat. 87
 collisum perforare usque ad
 medullium optimum esse
 experientia cōprobat. 119
 magis et minus collidi potest.
 110.
 denudatum quamvis illa sum
 abradit Archigenes &
 Aetius. 110. 111
 collisum vel fissum exigua tere-
 bra perforandum. 112
 contusum duo opera postulat.
 ibidem.
 habet suum naturalem calo-
 rem. 119
 licet siccum, suam tamen habet
 humiditatem. 114
 laeditur sub instrumento contū-
 dente, quamvis nulla sym-
 ptomata superueniant. 89
 totum denudatum non auferen-
 dum, & quare. 116
 totum denudatum quando ab-

INDEX.

- radendum. 117
- Ossa quando difficile ab ambiente alterantur. 40
- cur aliquando squammā non remittat. ibid.
- dura sunt & terrestria, & carnis respectu, longe densissima. 55
- tarde putrescunt. ibid.
- contusa medicamentis non curantur. ibid.
- collisionē putredo sequitur. 65
- Bregmatis in qua capitis parte sint. 78
- Parietalia quæ sint. ibid.
- Robustiora quæ sint. 79
- post aures crassa sunt. ibid.
- quæ facilius difficiliusve colliduntur. ibid.
- quæ molliora, ibid.
- puerorum qualia sint. ibid.
- quæ solummodo auferenda. 93
- quæ intacta relinquat Arceus, quare. ibid.
- quæ facilius purulenta euadant. 79. 113
- collisa specillo nō deprehenduntur. 80
- puerorum collisa abradenda usque ad meditullium. 118
- quæ facilius difficiliusve fundantur vel colliduntur. ibid.
- corrupta propter collisionem factorem emittunt. ibid.
- in osse quando nativus calor facile extinguatur. 65
- Ossi cranei denudato, & non denudato si graua symptomata superueniant quid indicent. 89
- quod sectum est, & sine sectione relictum nihil mali superuenire potest. 96
- Ossis forma siue temperamentum quod sit. 10
- temperamentum quando soluitur. ibid.
- corruptio quando superueniat secundum Hipp. 50
- lesio efficit ut in eo pus oriatur. 58
- tenuem partem relinquit Hipp. dum perforat, & quare. ibi.
- meatus a contusione compressi aperiendi, & quomodo. 75
- perforatio usque ad meditullium quando perficienda. 119
- vitia deprehenduntur scalp. 64.
- ad ossis cranei ablationem quādo non adeo ingens sequatur periculum. 100
- Ossibus nudatis pingua pharmaca vitamus. 35
- nudatis non potentia tantum, sed actu sicca, & arida conueniunt. 38
- medulla nutrimentum suppeditat. 40
- Oui albuminis usus, dum caput secandum est cur inualuit. 18
- P
- Pars capitis vulnerata prius spectanda. 77
- Parietalia ossa quæ sint. 78
- Partes laterales quamuis crassæ sunt tamen infirmissima. ibid.
- Pauci qui reperiantur. 61
- Pauli Juliarj sententia confutatur.

- tur. 73.74.75
Percussoris qualitas indaganda. 80
Percussi etas consideranda. 79
Percussi in caput symptomata consideranda, & quæ. 82
Perforati qui moriuntur, & qui sanantur. 92
Perforatio necessaria est in fracturis cranei non apparentibus. 46
periculis plena indicatur. 63
in certa collisione intra tertium diem perficienda, 95
quæ communiter fit, non potest fieri sine piculo, & quare. 99
facienda priusquam compleatur putredo, & anteq̃ separetur dura mater a craneo. 102
ut recte fiat quid opus sit. 105
quomodo esset facilis, & sine periculo. 107
vsque ad meditullium quando facienda. 119
perforandum os, antequam corruptionem contrahat. 95
vel gignatur sub craneo. 102
Perforatione etiam adhibita, qui non sanentur. 101. 102
a Perforatione sanitas in luncum protrahitur. 63
Perforationē non instituit Hipp. propter materiam contentam sub craneo. 58
qui tuto aggredi debet quibus conditionibus oporteat esse præditum. 94
multa sequuntur incommoda si methodum ab Hipp. traditam non seruemus. 99
Pericranion abscedit aliquando a craneo magis quam vulnus cutis pateat. 82
Pericula quæ sequuntur membrana denudationem statim faciant. 96
Periculum maius est a sanie in crano, vel sub craneo contenta, quam a perforatione. 93
Periculum inflammationis membranae a quo immineat. 100
Periculum maius impendet a putredine in craneo, vel sub ipso contenta, quam ab inflammatione. 71
Polonia, & Germania aer nostro frigidior. 15
Pori comprimuntur a contusione. 49. 50. 55.
ossis compressi ferro aperiendi. 57
Praurorum succorum abundantia mortis causa esse potest, & quomodo. 9
Pus, vel sanie habentes sub craneo, qui sanentur. 100
Puris, vel aeris ingressus non timendus per cranei peros abrasione apertos, & quare. 72
Putredinis principium sub craneo quomodo cognoscere doceat Paullus. 101
Putredo maius affert periculum, quam lesio membranae suturas egredientis. 71

R

Ratio ob quam in quibusdam regionibus frigidis facile sanantur capitis vulnera. 15

- ob quam in crassiori aeris regio
ne a contusis capitis vulneri-
bus euadant.* 52
- ob quam sub paruis vulneribus
craneum frangitur.* 51
- cur cuti integra existente cra-
neum raro frangatur.* 84
- Rationes quibus nituntur, qui cra-
neum abradere, vel perfora-
re nolunt.* 59. vsque 63
- suadentes craneum abradendū,
vel perforandū.* 64. vsque 73
- contratenentes nō esse abraden-
dum, vel perforandū in sim-
plici collisione.* 70. 71
- propter quas Hipp. instituit ab-
rasionem, et perforationē* 66
- Repentinas mutationes non susti-
net Natura.* 97
- Repletio quibus procuratur.* 11
- Resecantia aliquo etiam modo con-
tundunt, & qua ratione.* 67
- Rhodinum oleum, à quo vim nan-
ciscatur.* 126
- puro oleo humectare quomodo
dicendum.* 127
- magis penetrat, quā oleum
simplex.* ibidem.
- roborat membranam.* 128
- quomodo humectare dicatur.* ibidem.
- Rhodini vires.* 126
- Rima latens quid efficiat.* 65
- Rime, vel collisionis terminus co-
gnoscitur solummodo per ab-
rasionem.* ibidem.
- collisio adnectitur rime.* 74
- cranei non superficietennus, sed
in totum abradenda, & remo-
uenda.* ibidem.
- S**
- Anguis extra vasa à Natura,
non regitur, & proinde cito pu-
trefeit.* 25
- putredinem contrahens in osse
quid efficit.* 50
- ab osse detrahendus, quando, et
quo instrumento.* 112
- & in quib. cranei lesionibus.* 46
- Sanguinis columba vsus in capitis
vulneribus.* 129
- Saniem inclusam habētes sub cra-
neo non sanantur, & si sa-
nantur, quando.* 103
- in osse generari posse probatur
ratione & experimento.* 103.
- Sanies ab osse, membranis, & cere-
bro communicatur.* 114
- cur a craneo ad partes subie-
ctas trasmittatur.* 116
- colligitur in osse, tametsi nullus
cruor à principio in meditul-
lio effundatur.* 119
- Sanitate nil praestantius, aut com-
modius.* 130
- Sanitas quae sequatur.* 128
- ad Sectionem cranei quando ve-
niendum.* 145
- Sedes sectionem nō requirit.* 47
- Serrati circuli vsus quo ad fieri po-
test omittendus, membrana ad-
nexa craneo existente. & qua-
re.* 104
- Serrae vsus quomodo non damnan-
dus.* 106
- Scalpri lenticularis vsus nō habet
locum, membrana craneo adne-
xa existente. & quare.* 104
- Scalpro deprehenduntur ossis vi-
tia.* 64

- Senis cuiusdam è porticu lapsi historia.* 83
Siccitas ossis cranei quibus capitis vulneribus facilius superueniat. 23
apparens in osse cranei quid sit 28.
sequitur contusionem. 42
apparentis in craneo differentia. *ibidem.*
Siccantium via incerta. 129
seriem nemo exacte docuit. ibi.
Specillo non deprehenditur collisio. 86
Sutura non abradenda, vel perforanda. 17. 62
quando colliduntur, in ambobus sutura lateribus perforandum. 62
collisæ, siue contusæ, quomodo tractanda. 78
a quo maxime rumpantur. 39
ad resistendum ictui & telo infirmissimæ sunt. 78
lesio difficile cognoscitur, 79
Suturis laxis existentibus nõ perforandum. 72
Symptomata à Paulo enumerata indicantia membranam recessisse à craneo non sunt expectanda. & quare. 56. 94
a Paulo enumerata remedijs idoneis præuenienda, & quibus. 103
quando necessario arguant cranei lesionem, & quando non. 85.
quando raro indicant cranei lesionem, sed cerebrum concussionem sensisse. 83
sepiissime contingunt concussoduntaxat cerebro. 85
quæ non nisi osse fracto eueniunt. 82.
quæ necessario arguunt cranei lesionem. *ibidem.*
Symptomatibus fides quando non sit adhibenda. *ibid.*
Symptomatum diuisio in capitis lesionibus. 85
- T
- T** *Halami quomodo calefaciendi hiberno tempore.* 53
Tenuitas ipsa aeris per se noxam non infert, & quare. 32
Thlasma, & thlasis quid, 43
Timor imbecillitatẽ inducit. 10
Tutissimum quid existimet Arcæus in cranei lesionibus. 93
- V
- V** *Apores putridi eleuantur a corruptione siue putredine.*
Vapores putridi resultant à putredine vasorum contusorũ in craneo existentium. 72
Vaporum putridorum in osse contuso contentorum effectus. 56
Vasa rupta habentibus in cerebro, nullum affert damnum abrasio, aut perforatio. 70
quando facilius rumpantur in cerebro. *ibid.*
craneum permeantia simul cũ eo colliduntur. 72
collisa internis partibus putredinem communicant. *ibid.*

- Vasorum ruptio non facit recedere membranam à craneo, sed contusio.* 68
- Vasorum ruptio non debet nos absterere à perforatione, & abrasione, et quare.* 70
- Veneris continua cogitatio obest capite vulneratis.* 23
- Ventre potius pleno, quàm mediocriter vacuo, quivire eligant.* 12
- Vertex non est pars sincipitis* 78
est in parte posteriori nempe in ipso occipite *ibid.*
- Verticis locus in capite secundum Hipp.* 77
- Viceria facile intereunt capite vulnerati.* 5
- Vidius latinum fecit librum Hippoc. de capitis vulneribus.* 48
- Vinculo cur utatur Hipp. in vulneribus capitis.* 18
- Vinculum pro vulnere capitis quale esse oportet.* 17
- Vini cibi; ingluvies corpus caco chymum efficit.* 9
- Vino temere non utendum in capitis vulneribus.* 37
- Vinum a Gal. probatur pro ulceris curatione.* *ibid.*
omne a curatione vuln. cap. excludit Hippocrates. *ibid.*
omnis ulceris optimum medicamentum. 38
non adeo siccum est, ut temperamento ossis par sit. *ibid.*
- Visitatioes fugiende.* 20
- Ulceri opitulatur vis eorum, quae circumponuntur,* 18
- Ulcus non perfricandum.* 59
- Ulcus quando minus inflammatione tentatur.* 125
- quando maiorem, & evidentē siccationem postulet. 126
postquam purgatum est siccari debet. 19
contusum quando siccandū. 122
- In ulcere ut caro minime supercrescat, quid agendum.* *ibid.*
malum est carnem humidam esse, hebetem, & diuturniori tempore purgari. 19
- Unguicula ab Hipp. terebra valde differt.* 105
nullam asperitatem relinquit, quae membranā laceret. 106
quid apud Carpensē. *ibid.*
terebratutior. *ibid.*
- Unguicula usu nihil commodius, aut utilius.* 105
- Unguicula, & raspatorij varia magnitudo, & differentia sit oportet, et eorum usus.* 91
- Vulneratus in capite qualiter interrogandus.* 80
- Vulnerati in capite ob solam Medici culpam interire dicendi non sunt.* 128
- Vulnerati symptomata consideranda, & quae.* 8
- Vulnerati in capite cur aliquando pereant.* 93
- Vulnerantis instrumenti inquisitio facienda.* 87
- Vulneris quantitas, figura, & reliqua consideranda.* 81. 82
- Vulnera capitis usque ad terminum almodathi quō curētur.* 74
- Vulnera potissimum a duobus infestari solent.* 121
- Vulnerati interitus non semper ad medicamenti qualitatem refertur.* 128

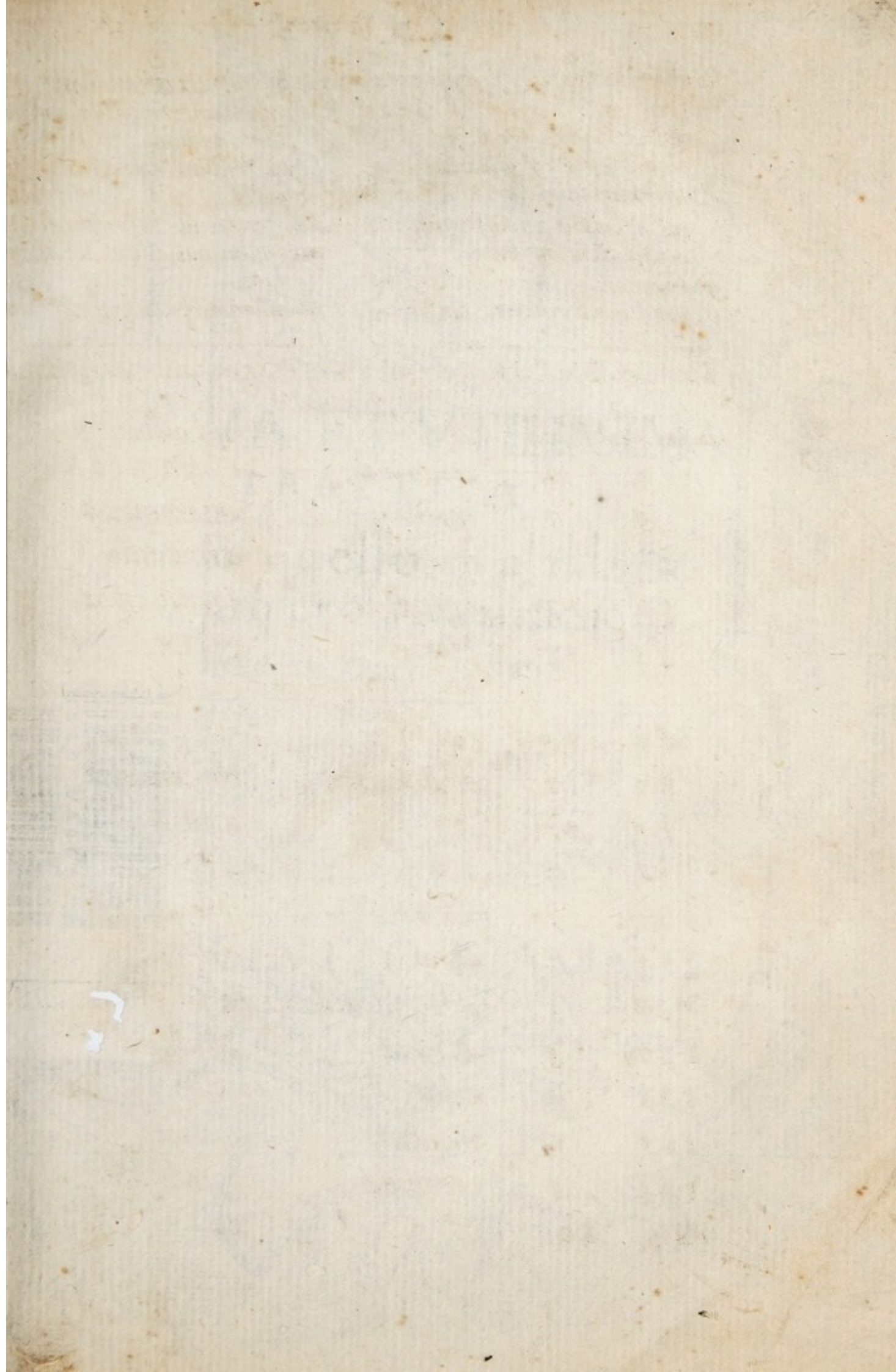
INDEX.

<i>Vulneribus capitis purgatio confert.</i>	21	<i>medicamentis curandum.</i>	18
<i>abstinentia, & aqua confert.</i>	11	<i>contusum intempestive non a-</i>	
<i>omnia tepida applicanda,</i>	54	<i>glutinandum.</i>	19
<i>Vulnorum maior pars quæ Bergo</i>		<i>suppurandum celerrime, &</i>	
<i>mi accidunt ab instrumentis</i>		<i>quare.</i>	ibid.
<i>contudentibus fiunt.</i>	41	<i>non pmittendū refrigerari.</i>	20
<i>vulnus capitis sine cranei læsione</i>		<i>magnum quousque abraden-</i>	
<i>nec linamentis nec pinguibus</i>		<i>dum,</i>	113
		<i>quando uniri non possit.</i>	111

Sic, Candide Lector, errata maiori digna animaduersione
corrigitur.

<i>Num. pag.</i>	<i>L. lineæ.</i>	<i>Errores.</i>	<i>Emendationes.</i>
4	2	etiam ea	etiam in ea
9	7	quamq;	quamquam
28	11	quando	aliquando
32	17	agendi os	agendi in os
35	23	propter	præter
		& corpus, vim	corpus, & vim
87	14	ut filet	ut solet
89	1	contundunt	contendunt
89	21	are	a re
98	9	aer	aere
102	15	seruari	ferrati
103	7	aliquot	aliquod
116	3	a re contundente	a re contundente
120	3	Mecos	Medicos
125	4	celor	celer
125	16	monent	mouent
124	1	cacomus	cacochymus
124	20	&	ea

cm